

ЗНАМЕНИТІ УКРАЇНЦІ

ОКСАНА КЛИМОНЧУК

**ЛЮБОМИР
ГУЗАР**

Харків
«Фоліо»
2019

УДК929:281.9

К 49

Серія «Знамениті українці»
заснована в 2009 році

Літературний редактор
Володимир Ільченко

Передмова
Віктора Єленського

Художник-оформлювач
О. А. Гугалова-Мешкова

Автор щиро дякує племінниці Блаженнішого Любомира
Марії Рипан за співпрацю та надані з сімейного архіву світлини

**Надруковано на замовлення
Міністерства інформаційної політики України
ДЛЯ БЕЗКОШТОВНОГО РОЗПОВСЮДЖЕННЯ**

У разі якщо ви придбали цю книгу,
просимо повідомити на адресу:
books@mip.gov.ua

ISBN 978-966-03-5098-4
(Знамениті українці)
ISBN 978-966-03-8821-5

© О. М. Климончук, 2019
© В. Є. Єленський, передмова, 2019
© О. А. Гугалова-Мешкова, художнє
оформлення, 2019
© Видавництво «Фоліо», марка серії, 2009

Піднесення до Господа Бога — то так
як іти по драбині — крок за кроком.
У кожного своя драбина до Бога.

Любомир Гузар

ПЕРЕДНЄ СЛОВО

У житті Любомира Гузара, як у найновітнішій українській історії, переплелися глибокі драми і величні піднесення, трагедії і радощі. Власне, він сам і є українською історією. Справжньою, а не згвалтованою чужинськими пропагандистами.

У цій історії — героїзм, звитяга, непоступливість злому, подвиг розуму і серця. У цій історії — Любомир Гузар, великий українець, громадянин і духовний проводир. Зі сторінок книги Оксани Климончук постає особистість, яка з дивовижною гідністю, невдаваною інтелігентністю і, водночас, непоборною мужністю відповідала на величезні виклики, що кидала їй доля. Він у всьому був справжнім: у своєму чернецтві й в українстві; серед студентів і з-поміж князів Церкви; у Соборі й на Майдані.

Немає такого мірила, яким можна було б виміряти той вплив, який справив Блаженніший Любомир на порозуміння між християнами, на самоусвідомлення українського суспільства, на піднесення його моралі, зрештою, на ті події кінця ХХ — початку ХХІ століття, які творили сучасну нам Україну. Втім, соціологи, які понад усе довіряють цифрам, ще наприкінці 1990-х зауважили, що число українців, які повідомили про довіру до Любомира Гузара, набагато перевищує кількість вірних Українській греко-католицькій церкві; що його лекції збирають не лише католиків, але й православних, протестантів, мусульман і зовсім невіруючих людей. Що, власне, у визначенні того самого морального камертону, за

яким людина налаштовує власне сумління, багато, дуже багато сучасників звертали свій погляд на Любомира.

Його за життя визнали великим, але його монументальність була теплою і живою. Це була Велич, до якої можна було доторкнутися. Яка вмiла слухати ще краще, ніж говорити. З нещiробною щирiстю цiкавитися людьми, iдеями, подiями, книгами. Розповiдати про священне не пафосно i запалювати неголосно й розважливо.

Менi нiколи не доводилося зустрiчати iєрарха, в якому б така глибина i масштабнiсть поєднувалися з такою простотою. Така людська м'якiсть з такою твердою громадянською позицiєю. Такий iнтелект з таким тактом. Його неможливо було уявити в люксовому автi чи в розкiшному iнтер'єрi. Так само як i в запопадливому пiдтакуванні можновладцям. Українські президенти i прем'єри, мiнiстри i партiйнi очiльники переконалися — цей лагiдний дiдусь ані кроку не вiдступить у вiдстоюванні своєї Церкви i свого народу.

Любомир Гузар i дяв, i мислив дуже широко — в його полi зору перебували проблеми не лише Церкви i не тiльки України. Він напрочуд уважно вдивлявся у глобальнi процеси сучасностi, стежив за дискусiями про майбутнє нашої планети i, звичайно, за звивами богословської думки. Блаженнiший обстоював те, що християнин завжди повинен наполягати на перетвореннi цiлого свiту на євангельських засадах, i мав свою думку з приводу практично всiх найбiльш актуальних питань полiтичного, суспiльного, культурного розвитку України. Особливо його хвилювало все, що стосувалося гiдностi людини. Владика вважав, що доля України навпрост i вирiшально залежить вiд того, як високо пiднесе посттоталiтарне i постколонiальне суспiльство гiднiсть кожного свого члена.

Час, що сплинув вiд того травневого дня 2017-го, коли Любомир вiдiйшов у вiчнiсть, не вiддаляє вiд нас його постать. Ми лише краще розумiємо її велич, глибину i значення для України, Церкви, для кожного з нас.

Вiктор Єленський

СХОДЖЕННЯ ЛЮБОМИРА ГУЗАРА

Молитва, освіта і все українське

Блаженніший Любомир Гузар народився 26 лютого 1933 року в родині економіста та громадського діяча Ярослава Гузара (1897—1963) і вчительки Ростислави Демчук (1905—1992) у Львові. При хрещенні отримав ім'я — Любомир Лев Лука Гузар. Лев — на честь діда по батьковій лінії, Лука — на честь діда по материній лінії.

Пізніше Любомир Гузар зі слів своєї мами, Ростислави, згадував:

«Моя мати розповідала, що я народився такий слабонький. І що мене хрестили вже на четвертий день після народження. Це був священник, який належав до парохії Святих Петра і Павла, що на вулиці Личаківській у Львові».

Маленький Любомир ріс зі своєю старшою сестрою Мартою (1927—2001).

Батько і мати Любомира Гузара походили з інтелігентних та освічених родин. Вони були дуже набожні люди навіть як для того часу. Це й не дивно, адже в роду Любомира було багато священників. По суті, Любомир Гузар продовжував справу своїх прадідів.

Прадідом Любомира Гузара по батьковій лінії був почесний крилошанин митрополичої капітули отець Дмитро Гузар — греко-католицький священник, парох у селі Завалові — нині Підгаєцького району Тернопільської області.

Рід Гузарів завжди мав народну любов. У Завалові досі згадують отця Дмитра, якого дуже любили односельчани. У місцевій церкві зберігається чаша, яку йому подарували на 50-ліття священства. Цю чашу й нині використовують для причастя.

Місцеві краєзнавці розповідають, як у 1883 році у Завалів, до священника Дмитра Гузара приїжджав сам Іван Франко.

Великий Каменяр завітав у село якраз на Великдень. Був у храмі на літургії та співав з усіма парафіянами «Христос Воскрес». А потім розділив паску та свячене яйце з отцем Дмитром.

Дідусь Любомира, Лев Гузар, (1858—1923) закінчив юридичний факультет Львівського університету. Був відомим у Галичі нотарем та громадським діячем.

Родина була не з бідних. Гузари володіли великою земельною ділянкою в Галичі. Проукраїнськість у родині завжди була свідомим вибором і задавала тон у вихованні дітей. Лев Гузар був активним членом таких українських культурно-громадських рухів того часу, як «Бесіда», «Боян», «Просвіта».

З початком Першої світової війни родина Гузарів на деякий час покинула Галич.

Російська імперія воювала з Німеччиною, Австро-Угорщиною та Османською імперією. Союзниками Росії були Англія і Франція. Росія мріяла загарбати Галичину, щоб припинити там український рух. Ціною великих жертв Росії вдалося ненадовго захопити Галичину. Прихід російської влади супроводжувався мародерством, антиукраїнськими репресіями, ув'язненнями, стратами і депортаціями греко-католицького духовенства та інтелігенції. Російський консерватор Павло Мілюков назвав поведження Росії в Західній Україні «європейським скандалом». До війни в Галичині були популярні «москвофільські» настрої, після цього вони цілком зникли.

Коли Гузари повернулися на рідну землю після відходу російських військ, то проживали в Крилосі, неподалік Галича. Там Лев

Гузар відкрив і очолив читальню «Просвіти». Це робилося на протигагу діяльності галицького москвофільського товариства імені М. Качковського, яке було засноване у 1874 році, і метою якого було поширення русофільських поглядів серед галичан, зокрема серед галицького селянства.

За часів Західноукраїнської Народної Республіки в Галичі 1918 року зорганізувався тимчасовий комітет у складі нотаря Лева Гузара, його сина, хорунжого Українських січових стрільців Ярослава Гузара (батька Любомира), десятника УСС Василя Мирона, гімназиста Богдана Макарушки та селян Василя і Романа Дирдів. Цей комітет перебрав у свої руки владу в Галичі. А нотареві Гузару запропонували стати комісаром Галицької округи.

На початку 1900-х років прізвище Гузарів також було добре відоме на Буковині завдяки діяльності племінника Лева Гузара та його дружини — Володимира й Ольги Гузарів. Жоден національний гурток, організація чи товариство не обходилися у Чернівцях без Володимира та Ольги. Володимир Гузар був знаний у місті лікар. Його дружина Ольга — донька австрійського генерала Захара Павлюха, уродженка Відня, була вельми діяльна. Володимир Гузар мав гарну репутацію, адже ніколи не відмовляв у безкоштовній допомозі бідним, за що в Чернівцях його називали «народним лікарем». До речі, він був особистим лікарем письменниці Ольги Кобилянської. Лікував також тих, хто в підпіллі боровся за Україну. Очевидно, зокрема, через це пізніше радянська влада розправилася з Гузарами в Чернівцях...

Галицькі та чернівецькі Гузари підтримували тісні родинні стосунки. Ольга була хрещеною рідної сестри Блаженнішого Любомира — Марти Гузар.

Проте з приходом радянської влади чернівецькі Гузари були знищені. За винятком двох старших синів Володимира й Ольги, які виїхали до Франції. Один із них ступив на рідну землю аж через

довгих 56 років — уже за часів незалежної України. Інший так і не побачив батьківщини знову.

Батько Любомира, Ярослав Гузар, народився 26 листопада 1897 року в Станіславові в родині Лева та Вільгельміни (у дівоцтві Гаммер) Гузарів.

Через два роки народився брат Ярослава, Олександр. Про життя Олександра практично нічого не відомо, крім того, що після навчання у гімназії в Станіславові служив у війську Українських січових стрільців і пропав безвісти.

У 1909—1915 роках Ярослав Гузар навчався у Станіславівській українській гімназії.

Австрійський уряд відкрив Українську гімназію у Станіславові у 1905 році на вимогу української громадськості. Десятки випускників гімназії стали провідниками ОУН і УПА. 1939 року радянська влада на місці гімназії відкрила середню школу.

Під час навчання Ярослав співав у гімназійному хорі та грав у оркестрі.

Після іспиту зрілості з 1915-го служив старшиною в артилерії в лавах Українських січових стрільців у складі австро-угорської армії, оскільки на той час Західна Україна входила до Австро-Угорської імперії.

Українські січові стрільці (УСС), або як їх ще називали «усусу-си», — українське національне військове формування, яке складалося з добровольців, котрі відгукнулися на заклик Головної української ради 6 серпня 1914 року підтримати Австро-Угорщину в Першій світовій війні, вбачаючи в Російській імперії найбільшу загрозу українському національному рухові. У Маніфесті Головної української ради йшлося: «Війни хоче цар російський, самодержавний володар імперії, яка є історичним ворогом України. Царі російські зломали Переяславський договір, яким вони обов'язалися були — шанувати самостійність України, — і поневолили вільну

Україну. Царська імперія протягом трьох століть веде політику, яка має за ціль відобрати поневоленій Україні національну душу і зробити український нарід частею російського народу. Царський уряд відобрав українському народови його найсвятіше право, — право рідної мови. В царській Росії нинішнього дня найбільше поневолений — український нарід... Побіда австро-угорської монархії буде нашою побідою. І чим більше буде пораження Росії, тим швидше виб'є година визволення України».

В УСС відбирали за національною ознакою, тобто тих, які відносили себе до українців. Для цього війська було створено військово-термінологію, народилося чимало стрілецьких пісень і музики. Українці носили власну військовою форму.

Під час Першої світової війни Ярослав Гузар пройшов старшинський вишкіл у Братиславі.

Після поразки у війні Австро-Угорщина розпалася на кілька незалежних держав. У жовтні 1918 року Українська національна рада вирішила проголосити Українську державу, що охоплювала Галичину, Буковину й Закарпаття. Територія ЗУНР становила понад 70 тисяч квадратних кілометрів, населення — 6 млн. Західні українці змогли організувати регулярну армію, хоча в ній воювали лише добровольці.

Після розвалу Австро-Угорщини у 1918 році Ярослав Гузар пішов служити в Українську галицьку армію. Так називалася регулярна армія Західноукраїнської Народної Республіки. Службу проходив у 3-му гарматному полку УГА.

У червні брав участь в обороні Чорткова.

У липні 1919 року разом з УГА перейшов Збруч, де відбулося з'єднання військ ЗУНР і УНР. Воював на Поділлі, зокрема в Могилівському повіті. За словами Любомира Гузара, його батько дійшов був до Жмеринки...

Проте через епідемію тифу українське військо було вкрай знесилене і зазнало поразки від більшовицької армії.

Навіть перебуваючи в оточенні ворогів у селі Яланці під Могилевом, Ярослав Гузар організував самодіяльний театр, який ставив п'єси «Наталка Полтавка», «Сватання на Гончарівці» та інші.

«Коли ж Україна опинилася у комуністичній російській неволі, настало справжнє лихоліття, яке в першій мірі відчули колишні вояки З'єднаних українських армій. Розпорошені перейшли групами у партизанські відділи, інші одинцем передиралися на захід, часто дістаючися до тюрми і польських концентраційних таборів. Ярослав Гузар вернувся в серпні 1920 року до України і виїхав до Відня на студії заграничної торгівлі. Тут зразу включився у студентське життя «Віденської січі», належав до хору, з яким виїжджав до Лінца для відправ Богослуження в Катедрі», — йшлося в річному звіті «Самопоміч» у Нью-Йорку в повідомленні про смерть Ярослава Гузара.

У 1925 році закінчив Вищу віденську школу як спеціаліст із міжнародної торгівлі.

У Львові, вже після повернення з Відня, Ярослав зустрів Ростиславу Демчук — свою майбутню дружину й матір Любомира Гузара.

Ростислава навчалася у Львові в Жіночій учительській семінарії.

18 вересня 1926 року майбутні батьки Любомира одружилися.

У 1929—1939 роках Ярослав Гузар працював у Земельному банку. На той час у Львові існувало всього два банки — «Дністер» та «Земельний».

У 1939—1941-му — обіймав посаду головного бухгалтера в університеті імені Івана Франка. Потім аж до від'їзду зі Львова у 1944 році Ярослав Гузар працював у приватному бюро, яке завідувало роботою львівських кінотеатрів. Під час німецької окупації у місті діяло три кінотеатри. Ярослав Гузар збирав звіти щодо їхньої виручки.

Брав активну участь у культурному житті, співав у хорі «Сурма».

Переїхавши до Нью-Йорка 1949 року, разом з Леонтієм Крушельницьким заснували український хор «Думка», який дає концерти досі.

У Нью-Йорку Ярослав Гузару не довелося перебирати роботами. Родина приїхала за океан без жодних засобів для існування. Тому він одразу взявся за першу ліпшу працю. Спершу працював прибиральником у готелях. Потім три роки вів бухгалтерію однієї музичної фірми.

А згодом, і аж до пенсії, Ярослав Гузар був менеджером Народного українського дому. Також — касиром Союзу хорів Америки. Засновував і допомагав українським кредитним спілкам налагоджувати економічну діяльність.

Загалом мав добру репутацію фахівця у своїй сфері.

Помер Ярослав Гузар раптово 2 грудня 1963 року на 66-му році життя в Детройті, де гостював у родині своєї дочки Марти.

Марія Рипан, мисткиня, племінниця Любомира Гузара згодом загадувала: «Він був дуже веселої вдачі. Дуже любив людей. Весь час жартував. Мабуть, і вуйко Любко теж перейняв від нього цю манеру жартувати».

Ростислава Гузар (Демчук) народилася 8 травня 1905 року в селі Кальному Зборівського району на Тернопільщині. Тут ходила до школи. Її батько, Лука Демчук, теж був священиком. Мати Ростислави, Олена Билинкевич, так само походила з династії священиків. Остання парафія, де служив батько Олени Билинкевич, була в селі Рукомиші на Тернопіллі. Церква Святого Онуфрія в Рукомиші діє й сьогодні.

Про гарну вдачу й доброту священика Луки Демчука в Кальному люди згадують досі. Він не тільки допомагав парафіянам матеріально, а й займався освітою молоді. Учив дітей співати. Та йому так і не судилося здійснити багато планів, оскільки помер у молодому віці.

«Добре виховання, — розповідає Марія Рипан, — молитва, освіта і все українське — завжди було на першому місці в нашій родині».

Хоча на той час жінки не часто здобували освіту, Ростислава Гузар закінчила Жіночу вчительську семінарію у Львові. Після навчання повернулася в Кальне, де вийшла заміж за Ярослава Гузара у 1926 році. Після одруження пара короткий час мешкала в Галичі. Пізніше переїхала до Львова. Ростислава майже все своє життя присвятила своєму чоловікові та вихованню Марти й Любомира.

По прибуттю до Нью-Йорка Ростислава з дочкою працювали на фабриці капелюшків, шили та декорували їх. Усі працівники фабрики мусили ходити у фабричних головних уборах, навіть поза роботою... Останнє місце праці Ростислави — кафетерій на Манхеттені в одному з банків. Кажуть, вона готувала дуже добру каву й гарно прикрашала торти та тістечка.

Коли у Детройті неочікувано помер Ярослав Гузар, дружина була поруч з чоловіком. Вона так болісно сприйняла його смерть, що більше ніколи не повернулася до Нью-Йорка. Навіть по своїй речі не поїхала. Решту життя прожила в Детройті поруч із сім'єю доньки, де й померла 23 серпня 1992 року.

Ростислава була м'якої і доброї вдачі. З листів до сина видно, якими теплими були їхні стосунки. Вона завжди називала його «Любоньку, Любку». А він її — «дорога мамусю».

Ростислава завжди просила Любомира помолитися за себе, за Маргу та інших численних родичів і завжди надсилала пожертву за свої прохання...

Любомир Гузар мав теплі стосунки із сестрою Мартою до кінця її днів.

«Оскільки батьки приходили додому пізно і дуже виснаженими, то моя сестра взяла опіку наді мною. Я був хворобливою дитиною

і часто залишався вдома через те, що погано почувався. Отже, вона опікувалася мною. Вона завжди це робила. Коли моя мати померла, мені було вже 60 років. І коли мені треба було тоді комусь представляти мою старшу сестру, я казав: «Це моя сестра, вона виконує всі обов'язки моєї матері»».

Листування, що опубліковане до першої річниці смерті Блаженнішого Любомира під назвою «Найдорожча Мамусю», показує, які високі моральні засади панували в родині. Навіть якщо йшлося про якусь не вельми гідну поведінку когось зі знайомих чи родичів, Ростислава й Любомир ніколи не засуджували їх. Мама тільки просила молитися за них.

«Наша сім'я була досить релігійною. Кожної неділі ми йшли до Церкви. Ми ніколи не пропускали недільної чи святкової літургії, і тут не могло бути жодних дискусій. Моя мати була суворою щодо посту. Після літургії вона любила залишатися також і на наступну службу Божу, щоб послухати наступну проповідь.

До Святого причастя ми повинні були готуватись. У нас вдома був гарний звичай, що перед Святим причастям ми мусили просити пробачення у батька, матері, бабусі, сестри, потім у дівчини, яка допомагала в роботі по дому. Найгіршою річчю для мене було просити пробачення в сестри. Мені це дуже не подобалося, бо ми часто воювали з нею, хоч я був молодший за неї.

Так, у нас вдома була дуже релігійна атмосфера. Думаю, це було для нас природною річчю».

«Я ще не мав уявлення, що займу місце Митрополита Андрея»

Ранні роки Любомира припадають на дуже складний період історії України. Львів належав до Речі Посполитої. Наближалася Друга світова війна...

Любомир Гузар закінчив у Львові народну школу 1943-го та перший клас гімназії 1944 року. Проте свідоцтво про закінчення класу гімназії не отримав, адже його родина покинула місто у квітні після Великодня, не дочекавшись кінця навчального року.

Пізніше він називав себе щасливою дитиною, яка росла і виховувалася в сповненій любові родинній атмосфері.

«Коли я був малим хлопцем у Львові, мені здається, пори року були дуже регулярні. Я дуже любив зиму. Чим? Бо недалеко від нас були дуже гарні горби, на яких ми санкувалися. І час Різдва... Але що було дуже гарне тоді у Львові — час танення снігу. А ми мешкали на так званій горі Яцка. Коли починав топитися сніг, вода спливала в долину, і був прекрасний запах весни. Одним словом, щось неповторне.

Приходило літо. І ми їздили на канікули до бабуні до Галича. Там бували над Дністром. Її хата була недалеко Дністра. Ми там довго висиджували над рікою».

Разом з ними жила татова мама, Вільгельміна, а неподалік їхньої домівки мешкала друга бабуся Любомира — Олена Билинкевич (Демчук), яку називали бабця Галя.

Оскільки Вільгельміна була католичка, а всі решта — греко-католики, то свята відзначали і за новим, і за старим стилем.

Любомир завжди з теплом згадував дитинство:

«Перші шість років життя були для мене дуже гарні. Спокійні. Якщо були якісь труднощі, то я був замалий, щоби їх відчутти.

У дитинстві мене питали, кого ти більше любиш, тата чи маму? Між іншим, дурне питання. Дітей не треба такого питати. Але я вже був такий малий філософ... Пригадую, моя відповідь була: і тата, і маму.

Батько мав засадничо економічне виховання. Працював у банку як урядник банку. Мама за фахом була вчителька. Вона закінчила так звану вчительську семінарію. Вона вийшла заміж досить молодю. Коли народилися ми з сестричкою, присвячувала час нам».

Любомир Гузар виховувався в патріотичній атмосфері, у родині панувала любов до України та до Церкви.

«Про що ми тоді могли мріяти? Для нас тоді Україна — то була тільки мрія. З розповідей батьків ми знали, як вони боролися за Україну, про визвольні змагання, ОУН. Крім ОУН, крім політичного були дуже важливі елементи, як от кооперативний рух, «Просвіта». І за тим стояло духовенство. Така от була у священничих родинах свідомість».

Безхмарне дитинство Любомира Гузара закінчилося у вересні 1939 року: 1 вересня Німеччина напала на Польщу. Німці почали бомбити Львів.

Майбутній Глава УГКЦ згадував згодом:

«Якщо я не помиляюся, була п'ятниця, десь коло полудня почали падати на Львів бомби. 1 вересня — початок Другої світової війни. Пригадую, мама нас зігнала до пивниці. Я — дитина війни. Я бачив, як багаті люди в одну мить втрачали все».

Війна вирішила подальшу долю родини Гузарів.

За пактом Молотова—Ріббентропа Львів, як і вся Галичина, мав увійти до складу Союзу Радянських Соціалістичних Республік. Через певну неузгодженість 12 вересня 1939 року вермахт почав облогу міста. 19 вересня до міста підійшла Червона армія. Урешті 20 вересня німецьке військо покинуло околиці міста, а через два дні польське командування здало Львів Радянському Союзові.

«Большевицька окупація... Чим вона запам'яталася? Уночі всі слухали, чи не їде якийсь авто вантажне. Бо як це було? Їхало авто, зупинялося, а на другий день рано казали: уже того застрілили, там того застрілили. Батьки називали прізвища, але я тих людей не знав. Я був замалий. Одного вечора мій батько прийшов білий які стіна. Пізніше мама розповіла, що тата кликало НКВС на допит. Хоча мій батько не був якимось спеціально заангажований у політичних чи інших організаціях...»

З 1939 по 1941 роки людей вивозили зі Львова. Вивозили в Сибір цілі родини. Пригадую, що в родині говорилося, що ми теж були в списку людей, яких мали вивезти на Сибір».

З приходом радянських військ у Львів життя людей стало ще складнішим, бо й до церкви теж стало непросто ходити. Родина, а особливо Любомир із сестрою, мусили докладати до цього неабияких зусиль.

«Коли прийшли радянські війська, я і сестра змушені були приходити до школи досить рано, десь о 7-й годині. Ми почали ходити на літургію на 5-ту ранку, а потім ішли до школи. Митрополит Андрей дозволив вечірні літургії для тих, хто був змушений протягом дня бути на роботі. Обоє батьків працювали і мусили також дуже рано виходити з дому, бо порядки були дуже строгі. Якби вони не прийшли вчасно на роботу, то могли б понести покарання».

Але радянська влада того разу в Західній Україні протрималася недовго. Наприкінці червня 1941 року солдати вермахта знову ввійшли до Львова. Після звірств НКВС для місцевих мешканців тоді це здавалося звільненням.

«У 1941 році німці зайняли Львів. І тоді відкрили в'язниці. Батьки мене не пустили з хати, Богу дякувати. Але вони і багато інших людей ішли до в'язниць ідентифікувати рідних, знайомих. Там страшні речі діялися. Там НКВС вимордувало людей у жахливий спосіб».

Але місцеві мешканці дуже швидко розчарувалися і в німецькій владі. Восени 1941 року з'явилося львівське єврейське гетто.

«Пригадую, коли я був у школі в гімназії, у квартирі неподалік, де жили ми, жила єврейська родина. Називалися Штангери. Моя мати і та жінка з єврейської родини дуже приятелювали. Одного разу з тої сім'ї до нашої мами прийшла дівчина з нашивкою, яку носили євреї. Їх було троє дочок. Вона була середня. Я пам'ятаю це, бо я був присутній, коли вона прийшла сказати моїй мамі: "Я при-

йшла повідомити вас, що моїх батьків і одну сестру вже розстріляли. Я також чекаю, коли і по мене прийде моя доля”.

Пам’ятаю, як моя мама дуже переживала. То був такий час, коли у львівському гетто багатьох розстрілювали.

Ми були на канікулах. Удома була тільки мама і бабуня. Прийшло гестапо і перешукало хату, чи нема там євреїв. Мати то дуже переживала.

За кожного вбитого німця публічно розстрілювали десять мешканців Львова. Минулося НКВС, прийшло гестапо. Минулося гестапо, повернулося НКВС. Моє покоління виростало в таких обставинах.

Бажання стати священиком у Любомира Гузара виявилось ще коли він був маленьким хлопчиком. Родина дуже зраділа такому його бажанню, адже священство було родинною традицією.

«Коли я мав поступати до гімназії, десь навесні 1943 року я сказав, що хочу бути священиком. Може, також трохи і бавився у священика, як то буває у дітей.

Одного разу моя бабуня — мама мами — з благословення батьків, узяла мене до отців-редемптористів, до ігумена. І сказала: “Ото мій онук хотів би ходити до вашої гімназії, бо хоче стати священиком”. Він на мене подивився і каже: “Знаєш, сину, тепер такі тяжкі часи, я би радив, аби ти скінчив гімназію державну, а тоді зголосишся до нас”. Мабуть, він знав, що більшовики були вже недалеко і скоро замкнуть їхню школу. Ну, і на тому тоді скінчилося”.

Так і сталося, 20 березня 1946 року монастир Святого Климентія у Львові радянська влада закрила.

Улітку 1944 року німці почали відступати. Радянська армія наближалася, але жителі Львова не мали жодних ілюзій щодо майбутніх «визволителів», добре пам’ятаючи про репресії, тюрми, Сибір...

Сподівань на щасливе майбутнє не було ні в кого. Люди тікали. Родина Гузарів теж прийняла таке доленосне рішення, вважаючи, що покидає місто тільки на якийсь час.

«Передбачалося, що німці будуть боронити Львів. І батьки не хотіли лишатися в місті. Але не думали покидати Україну. Думаю, остаточно, коли батьки подивилися, що може з нами статися, вони рішилися їхати даліше на Захід. Страх перед большевиками був одною з причин поїхати на Захід».

З дому не взяли з собою нічого. Валізка на кожного і родинний альбом із фотографіями, з яким сім'я перебула всі воєнні поневіряння. Альбом зберігся й донині.

«Ми мали з собою тільки найнеобхідніше. Але батько не хотів з рук пускати родинного альбому. Його до сьогодні має моя племінниця Марійка. Ми бережемо його як родинний скарб, бо там є знімки ще мого прадіда — того, що був парохом в Завалові.

Пригадую, що ми виїздили якимсь вантажним автом зі Львова. Обидві бабуні стояли і махали нам, коли ми виїздили. Ніхто нічому не дивувався. Кожен думав, як урятуватися.

Ми поїхали до Славська. А в Славську нас посадили на вагони, якими людей вивозили до Німеччини на роботи як оstarбайтерів. Мабуть, той страх перед большевиками був такий сильний, що люди не противилися і не пручалися. Ми були тільки раді, що втікаємо від большевиків.

Ми поїхали до Австрії, до переходового табору, де людей реєстрували і висилали по цілій Німеччині.

Мій батько знав німецьку мову... Наш один далекий родич поміг нам, і ми практично втекли з того табору. Ще табір був відкритий. А через кілька днів уже не можна було вийти. Потім я багато людей зустрівач після війни, які казали: ми були в Штраасгофі».

1 листопада 1944 року помер Митрополит Андрей Шептицький. А в березні 1946-го на псевдосборі радянська влада офіційно ліквідувала Українську греко-католицьку церкву, передавши значну частину майна новоутвореній Російській православній церкві. Вірних та духовенство насильно змушували зректися своєї

Церкви. Тисячі тих, хто був незгодний — єпископи, священники, миряни, монахи і монахині, — були розстріляні або вислані в Сибір.

Для родини Гузарів, як і для багатьох українців у Західній Україні, заборона Церкви стала тяжким ударом, адже це підривало духовні підвалини українства.

«Прийшла вістка, що помер Митрополит Шептицький і що на його місце з правом наслідства став Йосиф Сліпий. Пригадую, як батьки говорили дома: “Ой, тяжка його доля”. І справді, 1945 року його вже арештували большевики».

Родині Гузарів, як і тисячам інших біженців, не було куди повертатися. На рідній землі панували чужинці, які за інакомислення кидали за ґрати, а то й одразу розстрілювали.

Достеменно невідомо, що саме спонукало маленького Любомира заявити про його бажання стати священником. Але впродовж свого життя він з особливим пієтетом і захопленням говорив про Митрополита Андрея Шептицького:

«Я завжди цікавився Митрополитом. Тому що в нашій родині про нього багато говорили. Я старався читати його послання, його твори. Ще для мене було одне важливе джерело про нього — розповіді старших священників. Я дуже радо слухав про Митрополита. Це була надзвичайна людина. Я хочу підчеркнути — Людина. Дуже мало є Людей. Коли ми з ними зустрічаємося, ми відходимо від них кращими людьми.

Моя мрія в житті бути Людиною. Але я не є стовідсотково певен, що то значить бути Людиною. Я собі уявляю, така постать, як Митрополит Андрей Шептицький — то була Людина. Пригадуєте, як в отій історії той, що ходив по базарі зі свічкою вдень. Сонце світить, а він з лямпадкою ходить. Що ти шукаєш? Шукаю Людини. На світі дуже мало Людей. Моя мрія і, так щиро скажу, моя молитва, — щоби я був Людиною. Доброю нормальною Людиною».

Хоча Любомир Гузар перші роки свого життя жив із Митрополитом Андреем в одному місті, він бачив його лише один раз.

«Це було навесні 1939 року. У Львові була площа Сокола-Батька. Це був своєрідний стадіон. Там відбувалися різні змагання та святкування. Мій батько одного разу взяв був мене із собою. Коли я був малий, то мене стригли, як то кажуть, під нульку... Ми стояли, дивилися на ті вправи. В один момент батько сказав: “Обернися подивися”. Я обернувся, на площу заїхало авто з відкидним дахом. У ньому сидів чоловік поважного віку з буйною фризурою (зачіскою. — Авт.), сивою бородою. Я був малим хлопцем і не знав, хто це. Батько пояснив: “Це — Митрополит”.

Я його пам’ятаю, але тоді як малого хлопця мене більше цікавили ті фігури, що показували. Я не мав уявлення, що колись буду його наступником. Може, Митрополит і бачив мене коло батька, та чи уявляв і він собі, що той верткий хлопець з великими вухами буде його наступником? Напевне, ні.

То лише один раз я бачив Андрея Шептицького. Річ у тому, що ми мешкали в іншому кінці міста від катедри Святого Юра».

Отже, навесні 1944 року сім’я Гузарів опинилася в Австрії.

«Ми поїхали до Верхньої Австрії, між Лінцом і Зальцбургом, у село Тімелькам. Ми у квітні приїхали, а в травні вже був кінець війни».

Гузари почали освоюватися в Австрії, не знаючи, що на них чекає далі. Батько Ярослав Гузар пішов працювати на фабрику.

Пізніше українці, серед яких був і Ярослав Гузар, створили хор «Муза» під керівництвом Леонтія Крушельницького.

«Мій батько спочатку також співав, але пізніше зайнявся організацією концертів “Музи”. Так, хор давав концерти в різних містах Австрії, і люди з того жили».

Сестра Марта поїхала до Зальцбурга навчатися в українській гімназії. А малий Любомир пішов до місцевої німецької народної школи.

«У Зальцбург я попав у 1947 році. Багато нашого народу з різних причин покинуло Україну. У Зальцбургу було дві тисячі українців. У Лексенфельді розміщався український табір. Там були вчителі з різних околиць України. Вони створили гімназію, яку не визнавала австрійська влада, але її визнала американська окупаційна влада.

Гімназія була приміщена в бараку. Таблиці були дуже подряпані, а лавки звичайні... Дуже все було примітивне. Ми не мали книжок. Коли мені хтось подарував зошит, та то була така радість для мене! Інколи навіть добрий олівець не було легко купити. Бо то було одразу по війні. Знаєте, усе таке догори ногами. Але незважаючи на такі дуже-дуже трудні обставини, ми вчилися. Ми не мали книжок, але все записували.

У тих часах навчальна програма, за якою ми йшли — то ще була та стара австрійська програма: багато латини, багато грецької. А ті найстарші — сьома, восьма класа — уже філософію трошки щось нюхали. То була солідна система.

Коли я приїхав до Америки, то був дуже добре підготований в природничих науках: у хімії, фізиці, математиці. Я був краще підготований, ніж пересічний учень у середній школі в Америці. Мені тільки треба було вивчити мову та історію Америки».

Хист до навчання Любомир Гузар виявляв ще з дитинства. Водночас його не полишало прагнення стати священником.

Рідні та близькі ще з юних років відзначали напрочуд лагідну та добру вдачу Любомира.

Його однокласниця з Зальцбурзької гімназії, Оксана Гораєцька, згадує: «Він не був як усі. Він завжди казав, що хоче бути священником. Це було для нього на першому місці. Він був дуже товариський. Кожного хотів утішити, розрадити. Був для кожного братом. Усі його дуже любили».

«З Блаженнішого сестрою Мартою ми мали поруч ліжка. Любомиру було десь 13 років і ми все його просили, аби він нам щось поміг.

Його сестра зверталася до нього: «Любцю, принеси нам води». І Любомир послушно йшов і відром приносив воду. «Любчику, поможи нам зробити порядок у кімнаті». «Добре, Мартусю». І Любомир ішов і помагав нам. Так тривало весь час. Пізніше ми собі сиділи на ліжку, розмовляли і сказали: ти знаєш, напевне, він буде священиком», — ділиться спогадами з часів табору в Австрії поетеса Анна Максимович.

Незважаючи на бідність та скруту, Гузари та інші представники інтелігенції одразу почали формувати навколо себе культурне та духовне середовище. І надалі Любомирові більше закарбувалися в пам'яті шкільні науки, аніж недоїдання та злидні.

«Часи школи — були гарні часи. Був час “Пласту”», — з великою ностальгією загадував він.

«Пласт» — національна скаутська організація України, заснована восени 1911 року в Західній Україні. Пластуни відзначилися тим, що брали активну участь у поширенні української ідеї, були учасниками визвольного руху та війн за незалежність Української Народної Республіки 1917—1921 років, що постала на уламках Російської імперії, та Західноукраїнської Народної Республіки 1918—1919 років (формально — до 1923 року), що з'явилася після Першої світової війни в результаті розпаду Австро-Угорської імперії.

Пізніше «Пласт» поширився у Європі в таборах біженців з України. Далі — у діаспорі в Америці, Канаді, Великій Британії, Австралії... «Пласт» став невід'ємною частиною життя українців.

Родина Гузарів мала намір залишитися в Австрії, але доля розпорядилася інакше.

«Австріяки абсолютно не були готові нас лишати. Країна була бідна і поділена на чотири зони... Тоді ми почали думати, куди їхати. Різні країни офірували різні можливості. Канада потребувала кравців і дроворубів. Бельгія потребувала шахтарів. Країни прислали свої комісії до таборів і вирішували, кого куди брати... У нас не було шансів туди поїхати. У нас все щось не виходило...»

Аж коли Америка в 1948 році відкрила свої двері й не вимагала якоїсь певної професії. Але потрібно було тільки, аби хтось у Америці вислав запрошення. Шкільний приятель мого батька пан Дмитро Галичин прислав запрошення».

«Коли приїдеш до Америки, то дуже прошу на навчання до семінарії»

У 1949 році Гузари переїхали до США. Ще в Австрії Любомир дізнався, що в Сполучених Штатах Америки є духовна семінарія, де б він міг навчатися на священика. Родина поселилася в Нью-Йорку.

«Я написав до них листа. Я вже мав 16 років. І отримав відповідь від отця ректора: коли приїдеш до Америки, то дуже прошу. Так і сталося. Через три тижні після того, як ми приїхали до Америки, я вже був у семінарії. Батьки й сестра пішли на роботу. А я пішов до семінарії у Стемфорді. Це 50 кілометрів від Нью-Йорка».

Церковне життя у Стемфорді штату Коннектикут було добре налагоджене. Тут українці селилися від початку ХХ століття. У 1916 році переселенці заснували греко-католицьку парафію Святого Володимира. У 1933-му — Малу духовну семінарію Святого Василя. Потім при ній — Коледж Святого Василя. Від середини ХХ століття у Стемфорді діяла вже повноцінна єпархія УГКЦ.

Спершу майбутній Глава Церкви здобув середню освіту в Малій духовній семінарії Святого Василя. Потім вивчав філософію і одержав ступінь бакалавра в 1954 році в коледжі Святого Василя.

Так Любомир Гузар опинився в осередку релігійної та наукової думки.

«Я не мав так багато часу поза семінарією. Як ще був у коледжі, дуже часто ходив у оперу в Нью-Йорку в Метрополітен. На стоячє місце. Бо я собі не міг дозволити купити нормальне місце. Але мого чоловікові то було море по коліна».

Богослов'я Любомир Гузар подався вивчати в Католицький університет Америки у Вашингтоні:

«Пізніше, коли я був студентом у Вашингтоні, ми радо відвідували музеї, цікаві події. Я не мав багато вільного часу, бо в Америці студенти влітку працюють. Я працював на фабриці меблів».

У 1958 році Любомир Гузар закінчив ліцензіат із канонічного богослов'я Католицького університету Америки.

Після студювання богослов'я у Вашингтоні він почав вивчати філософію в університеті Фордгема. Захоплювався працями американських авторів:

«Також я завжди почував себе близьким і до німецької духовності. З великим задоволенням вивчав духовність «святої покинутости» Англії XVI століття. Завжди мене тішили книги владика Антонія Блума і Павла Євдокимова. Ми маємо гарне українське слово на позначення цього типу авторів: “елейний” — від слова “елей”, як символ Духа. Це автори, яких читаєш, і знову читаєш, і завжди отримуєш задоволення».

30 березня 1958 року владика Амвросій Сенишин у катедрі Святого Володимира в Стемфорді висвятив Любомира Гузара на священника для служіння в Стемфордській єпархії.

У 1958—1969 роках Любомир Гузар працював учителем і префектом у Стемфордській духовній семінарії Святого Василія. А згодом — і її віце-ректором:

«Мене призначили префектом до семінарії у Стемфорді. Я там викладав курс української мови. Коли закінчив магістерку, то викладав історію філософії у коледжі».

Водночас він служив як душпастир Українського народного союзу «Союзівка» у Кергонксоні штату Нью-Йорк та виховного осередку Спільки української молоді (СУМ) Америки в Елленвілі.

«Якось батько їхав на “Союзівку” і взяв мене з собою подихати свіжим повітрям.

“Союзівка” — це такий курорт, який провадив Український народний союз. Це була така потужна організація в Америці в тих часах. Туди приїздило багато наших людей. Ну, але знаєте, наші люди побожні і хотіли, аби в неділю була Служба Бога. Співдиректором “Союзівки” був знайомий мого батька і каже йому: “Може би твій син у нас попрацював?” Я погодився. І почав там працювати. Ще як студент.

Пізніше, як я став священиком, владика Авмросій послав мене влітку служити туди. І щонеділі літом я їздив туди правити Службу Божу».

З 1965 року вже отця Любомира Гузара призначили настоятелем парафії Пресвятої Трійці в Кергонксоні.

«У 1965 році там почалася повноцінна парафія. І мене призначили парохом. То я мав цю відповідальність. Поза тим я був ще на двох роботах».

Водночас активно підтримував зв'язок з пластунським рухом.

У «Пласті» в тих часах кувався дух і любов до України. Згодом отець Любомир став капеланом молодіжних таборів Спільки української молоді в Елленвілі штату Нью-Йорк.

У той самий час (1950 рік) Любомир Гузар став членом загону «Червона калина» — найстарішого й найчисленнішого куреня «Пласту».

Серед пластунів він вважався дуже почесним загonom, куди не брали будь-кого. Свого часу до «Червоної калини» входили такі українські військові й політичні діячі, як Степан Бандера, Олекса Гасин (Лицар), Василь Охримович (Філософ).

Любомир Гузар творчо поєднував пластунську та духовну службу, ставши духівником для побратимів. Його проповіді відзначалися стислістю, але водночас були глибокі й змістовні, торкалися культурних та релігійних тем.

Гузар організовував дискусійні зустрічі з православними духівниками, разом з якими намагався віднайти шляхи примирення між різними християнськими конфесіями.

Він знаходив час для участі в курінних нарадах, з'їздах, де висловлював свої думки про проблеми виховання пластової молоді. Виступав за зміни й осучаснення «Пласту», щоб запобігти швидкій асиміляції юних українців.

Коли братчик Любко, як його називали в загоні, став священиком, це стало неабиякою подією для «каліняків». На рукоположення вони купили йому чашу для причастя, яку посвятив Нью-Йоркський римо-католицький єпископ Фултон Джан Шін. Весь пластунський загін прибув до Стемфорда на свячення братчика Любомира.

Пізніше, під час святкування століття «Пласту» у Львові у 2011 році Любомир Гузар отримав відзнаку Вічного Вогню в золоті.

«Сьогодні ми святкуємо пам'ять наших предків-пластунів, які колись віддали життя за волю нашого народу. Вони дали нам приклад, і ми хочемо продовжувати цей труд — служити Богові, служити Україні. Бажаю, щоб у рядах “Пласту” й надалі виховувалися щирі та свідомі українці».

Отець Любомир Гузар не припиняв навчання — продовжив студії у Фордгамському університеті Нью-Йорка, де вивчав філософію, й у 1967 році здобув ступінь магістра.

«Йосиф Слепий збудив нас до розуміння, що ми — один народ і одна Церква»

Українці почали освоювати заокеанські краї з кінця XIX століття. У США, Канаді, Бразилії, Аргентині утворилися потужні українські діаспори.

Після завершення Другої світової війни пройшла так звана третя хвиля еміграції, що дуже відрізнялася від попередніх. Утікали через небезпеку репресій ті, кого в СРСР називали «політично неблагонадійними». Через такий статус вони надовго втратили

зв'язок із Батьківщиною, аж до смерті Йосифа Сталіна у 1953 році, коли почалася нетривала відлига.

«Контакти з Україною почалися значно-значно пізніше. Аж десь у 60-х роках. Уже можна було писати листи».

За українськими мігрантами йшла й Українська греко-католицька церква. Проте українські діаспори в різних країнах не надто контактували між собою.

В СРСР УГКЦ була ліквідована, Йосиф Сліпий, наступник Митрополита Андрея Шептицького, перебував на засланні. Люди навіть не знали, чи він живий.

І тільки коли помер Сталін, українці по різні боки залізної завіси змогли відчуті єдність. У діаспорі нарешті почали отримувати послання Патріарха із заслання.

Греко-католики знали, що їхня Церква продовжує існувати в катакомбах і не втрачали надії, що колись вона таки вийде з підпілля. Одним з найбільших оптимістів відродження Церкви був Любомир Гузар:

«Моє покоління було дуже активне. Ми були, як тоді було сказано, голосом мовчазної Церкви. Може, не такий голосний, чіткий і так добре опрацьований той голос щодо змісту, бо ми багато не знали... Звісно, ми знали, що Йосиф Сліпий перебуває на засланні, що він терпить, що Церква не може діяти. Але нічого такого конкретного...»

Патріарх Йосиф, який потерпав у сибірських таборах, став живим символом, який єднав греко-католиків по цілому світі.

Саме в цей період сталося нове загострення у відносинах між США та СРСР. Карибська криза 1962 року цілком могла призвести до третьої світової війни. Проте коли Москва та Вашингтон зайшли в дипломатичний глухий кут, до справи взявся Рим. Американський журналіст Норман Казенс став одним із переговорників між США, Радянським Союзом та Ватиканом. Постійно курсуючи між трьома сторонами, він домігся початку переговорів.

Одним із пунктів цієї мирної угоди стало звільнення Йосифа Сліпого. Хоча й ціною депортації з Радянського Союзу до Ватикану. Але вже у 1963 році Йосиф Сліпий узяв участь у Другому Ватиканському соборі в Римі.

Звільнення Патріарха сколихнуло життя всіх українців у світі. Про звільнення писала найвпливовіша світова преса.

«Ми жили так: Америка (українці Америки. — Авт.) не знала, що робить Канада, Канада не знала, що робить Австралія, а Блаженніший Йосиф збудив нас до розуміння того, що ми є один народ і одна Церква.

Коли він появився у вільному світі, то для нас була потрясаюча новина, що Сліпий витримав усі ті роки, що його остаточно звільнили і він приїхав до Рима.

Його перша промова була на Вселенському Соборі, у якій він представив Церкву в Україні в тих часах. Він виголосив про ріки крові і море трупів».

У діаспорі відчували незламний дух Патріарха Йосифа, його харизму. Ним пишалися, до його слова уважно прислухалися.

Йосиф Сліпий витримав вісімнадцять років заслань. Тому для українців у світі він був справжнім героєм.

Саме Йосиф Сліпий висунув ідею створення патріархату для УГКЦ. Проте не всім греко-католицьким єпископам вона прийшла до душі, адже через брак духовного проводу з боку очільника Церкви протягом років, вони звикли дослухатися до Ватикану, який не надто вітав цю ідею.

Після свого звільнення Йосиф Сліпий чотири роки перебував у Римі. За цей час він побудував храм Святої Софії, заснував Український католицький університет у Римі. Провів безліч зустрічей з політиками, культурними та релігійними діячами світу. Він, по суті, був єдиною особою, яка представляла українців як народ у світі.

25 січня 1965 року Папа Павло VI іменував його Кардиналом.

Після отримання цього високого церковного звання Йосиф Сліпий відвідав з душпастирським візитом країни Європи, Америки, Азії та Австралії. Спершу побував у Канаді. В аеропорту Торонто його зустрічали 60 тисяч чоловік.

Знайомство з Йосифом Сліпим істотно вплинуло на подальшу долю отця Любомира Гузара. Патріарх Йосиф, намагаючись відродити Церкву, шукав діяльних і талановитих священиків, які були б її міцною основою. Як науковець, Йосиф Сліпий звертав особливу увагу на тих із них, хто тяжів до науки.

«Перший раз я побачив Блаженнішого Йосифа у 1969 році, коли він приїхав до Америки. На летовищі якогось особливого враження я не відчув. Щиро скажу, я щойно почав відчувати враження, коли я був на його Богослужіннях».

А Йосиф Сліпий невтомно повторював про особливу роль Церкви у збереженні українства:

«Весь скарб, який ви винесли з дому, — віру святу, приналежність до своєї Церкви, свідомість і приналежність до свого обряду. Оце все — найсильніші надприродні вузли, які нас лучать. А крім того, і наші природні — наша кров і кість, яка нас лучить. Мусить нас держати, де б ми не були, де б ми не працювали, ми завжди залишаємося українським народом».

У проповідях Йосиф Сліпий зокрема наголошував на необхідності створення патріархату для Української греко-католицької церкви. Хоча цю ідею й не сприймали у Ватикані, він активно відстоював її в закордонних поїздках.

«Не всюди, але я був з ним у багатьох місцевостях. Я мав нагоду приглянутися до нього, хоча як молодий священик не дуже пхався, бо там були священики, які були його колишніми студентами. Пригадую його прекрасні проповіді до молоді...»

Коли я служив у “Союзівці”, спершу не було храму. Ми служили в каплиці на поляні. А народу маса. Пам’ятаю, ми приїхали, а вже

смеркало. Блаженніший проповідував. Була надзвичайна проповідь. З'їхалося дуже багато народу.

Блаженніший був людиною культури, який дуже над собою працював. Приглядався до всього. Вивчав культуру інших народів. Умів повестися. Я хотів би це підчеркнути.

Він був дуже строгий щодо людей, які в якийсь спосіб провинилися проти Церкви або проти українського народу, він відмовлявся подати їм руку. Він не подавав руки людині, яка на це не заслуговувала».

Патріарх Йосиф вийшов на волю в 1963 році, а вже у вересні 1969-го освятив собор Святої Софії в Римі. Ця святиня на той час стала для українців у світі головним храмом. Духовним центром.

«Для нас, які жили поза межами України, Свята Софія заступала київські, львівські храми, практично всю Україну».

«Його особистість була відкриттям нових вимірів духовного життя»

1969 року отець Любомир Гузар теж переїхав до Рима, де продовжив богословські студії, здобувши ступінь доктора богослов'я в 1972 році. Назва докторської дисертації — «Андрей Шептицький Митрополит Галицький (1901—1944). Провісник Екуменізму».

Тему екуменізму Любомир Гузар узявся досліджувати не випадково. Вона йому була близька і зрозуміла. Упродовж усього свого життя він у той чи інший спосіб підкреслював важливість екуменічного діалогу.

«Я хотів продовжувати студії. Я закінчив філософію, але вона мене аж так дуже не цікавила. Я радше хотів вивчати богослов'я. Але в Нью-Йорку не було богословської школи. Але будучи в Римі, я поговорив з одним, з другим і переконався, що я би там міг продовжувати вищі богословські студії. Я попросив владику, він радо мене на це поблагословив».

Завершуючи студії в Римі, отець Любомир прийняв рішення стати монахом. Його вибір зупинився на монастирі Святого Теодора Студита в Гроттаферраті неподалік Риму.

Якраз цей монастир узявся відроджувати Йосиф Сліпий одразу після заслання. У 1963 році в Гроттаферраті, поблизу літньої папської резиденції, він викупив будинок і в 1964 році відкрив монастир Студійського уставу.

Йосиф Сліпий неспроста намагався відродити саме монастир Студитів. Адже виконував заповіт блаженного священномученика Климентія (Казимира Шептицького) (1869—1851) — брата Митрополита Андрея. Климентій Шептицький заповідав не полишати Студійське братство. Він сам був монахом Студійського уставу і відстоював важливість давніх молитовних правил священнослужителів.

Монастир такого типу дуже підходив до темпераменту отця Любомира Гузара. Але почав він свій чернечий шлях з іншого монастиря — у німецькій Баварії, у селі Меттен.

«Мене сама ідея такого молитовного монастиря цікавила. Особливо, коли я мав тридцять і більше років, я зрозумів, що молитва, молитовне монашество надзвичайно важливе для Церкви.

Коли я сказав Патріарху Йосифу, що хотів би йти до студитів, він не був дуже радий. Чому? Він хотів зорганізувати таке згромадження, яке б займалося семінаріями і університетами. Я так відчув, що він надіявся, що я також до цього вступаю. Я не був противний такій думці, але, бачите, мене більше тягнуло монаше життя Студійського уставу.

Блаженніший все-таки підтримав моє бажання. Пригадую, він мав таку думку, що було би добре спершу післати мене на якийсь час до якогось доброго монастиря Бенедиктинського. Бо бенедиктинці мають дуже багато тих елементів, що має наше студійське правило... Життя, існування монастиря є скероване на молитву.

Засада є така — вісім годин молитви, вісім годин праці, вісім годин відпочинку. Це такий загальний принцип».

Патріарх Йосиф особисто клопотався організацією перебування отця Любомира в бенедектинців. Написав листа до настоятеля монастиря. Там з радістю погодилися прийняти нового брата.

«Я знав німецьку мову, ще як був малим хлопцем. Я ж ходив до народної школи в Австрії. Тож мова не була для мене трудностю. Настоятель згодився прийняти мене до того монастиря. У Меттені я почав свою монашу школу.

Мишу сказати, я щиро їм вдячний. Я дуже багато там навчився. Хоча це невеликий монастир. Там був дуже гарний дух спільноти. Я був чужинець. Але вони мене прийняли як брата.

Більше як місяць я там був як гість. Тільки потім мене зробили новиком, одягнули в монаший одяг, а також дали новіціат — перша ступінь монашого життя. Тим новиком я там був майже цілий рік. Пізніше Блаженніший узяв мене назад до Рима, і там уже я одержав “малу схиму” — став повноцінним монахом.

Але згадка про Меттен для мене дуже дорога».

У 1973 році отець Любомир Гузар повернувся з Меттена до Рима, де продовжив своє монаше служіння в монастирі студитів. 24 червня того ж року в «Студіоні» брат Любомир склав чернечі вічні обіти.

Упродовж усього свого життя він доводив, що молитва справді є сутністю його життя:

«Моліться і працюйте», — часто наголошував він.

«Що то є молитва? Молитва — то не є щось, що я даю Богові, а Бог дає мені, що можна торкнутися, понюхати... Молитва — це є спілкування з Богом. Але це є дуже особливе спілкування. Бо Бог є той, хто сотворив світ. Нічого у світі нема без Бога. І коли я спілкуюся з Богом, я визнаю Його всемогутність, цілковиту мою залежність від нього. З ким я спілкуюся? З тим, хто є, перш усього, всемогучий,

всезнаючий. Але і ще один надзвичайно важливий елемент — це не є хтось байдужий.

Але не можна тільки молитися. Ну, і не можна тільки працювати. Важливо тримати рівновагу між молитвою і працею, бо треба заробляти, треба утримувати себе. У монастирі є така засада — ми заробляємо щось працею, наприклад, маємо господарство. Одна третина йде на утримання монастиря, друга третина відкладається на еventуальні потреби, а третя частина має бути дана потребуючим.

Покійний Блаженніший дуже настоював, аби ми мали корови. Я пригадую, що ми мали щось три корови. То були клопоти з тою худобою. Ми ще мали вівці, кури, “безрогі” свині. Ми їх плекали, виховували і продавали. І тим господарством заробляли собі на життя».

Будучи монахом, Гузар у 1973—1984 роках викладав еклезіологію — учення про Церкву — у Папському місійному університеті «Урбаніана» в Римі.

Йосиф Сліпий активно залучав його до виконання різних завдань. Читаючи листи отця Любомира Гузара до мами, дізнаємося, що його графік був настільки насичений, що він не мав часу навіть на відвідини своєї родини. Він часто від'їздив до інших країн у справах патріарших товариств, зокрема товариства «Святої Софії». Провадив реколекції на різних парафіях світу, виступав на конференціях. Крім того, опікувався справами студитів. Відвідував монастирі в Німеччині, Канаді, Америці, Парагваї.

«Блаженніший мене часто кудись посилав. Тоді був такий час, коли розвивалося релігійне товариство “Свята Софія”. Блаженніший старався, щоби в наших поселеннях були наукові центри. Бо він дуже звертав увагу на науку. Він заснував був Український католицький університет у 1963 році в Римі й хотів, аби філії університету були в Британії, Бельгії, Канаді, Аргентині, Америці, Бразилії. І на тому полягала наша праця, наше життя».

Урешті в 1974 році Любомира Гузара було призначено настоятелем монастиря студитів.

Життя отця Любомира в Римі дедалі тісніше перепліталось з життям та діяльністю Патріарха Йосифа. Очевидно, Йосиф Сліпий звернув увагу на великий потенціал священика, який міг послужити Церкві та Україні...

Крім усього цього, отець Любомир Гузар був членом так званої Львівської капітули, яка виконувала роль дорадчого органу при Патріархові Йосифу Сліпому. До капітули також входили отець Іван Музичка, отець Іван Дацько, отець Іван Гриньох. Ці священики мали статус радників і співпрацівників Патріарха.

«У 1980 році, — писав владика Борис Гудзяк у передмові до книжки Антуана Аржаковського “Бесіди з Блаженнішим Любомиром Гузаром”, — після закінчення коледжу, я мав намір вступити до семінарії в Римі, щоб навчатися в Українському католицькому університеті, заснованому Патріархом Йосифом Сліпим (1892—1984). Мій товариш, який завершував свої священичі студії у Північноамериканському коледжі в Римі, мудро підказав мені, що для семінариста надзвичайно важливо мати хорошого особистого духовного наставника. Оскільки ще дитиною та юнаком я так багато чув про отця Гузара, то звернувся до цього майже легендарного священика, який тоді був архимандритом монахів-студитів у монастирі Святого Теодора біля Кастель-Гандольфо — літньої папської резиденції поблизу Рима. Це згромадження студитів було дуже малим — на піку свого розвитку воно складалось, можливо, з семи чи восьми монахів.

В українській церковній громаді в Римі, а також серед українських прочан, що приїжджали до Вічного Міста, цей монастир по-простому називали “Студіон”. Він славився своєю щирою гостинністю, атмосферою радості і гумору, гарними околицями і чудовими літургіями, а також духовною променистістю, яка пом’якшувала строгу стриманість аскетичного, споглядального життя монахів-студитів.

Ми, семінаристи, ходили до цього монастиря на великі свята і щорічні тижневі реколекції. Ми шукали в архимандрита Любомира духовної поради й настанови під час сповіді, і він давав нам їх із властивою йому мудрістю та розсудливістю. Пригадую, коли на початку свого навчання в семінарії я вперше із захопленням читав “Сповідь” Августина, мене глибоко вразило, наскільки різко Августин звинувачував себе за те, що юнаком крав фрукти з чужого саду. Я й сам був дуже скрупульозним і часто відчував докори сумління, однак, як на мене, цей Августин був занадто суворим. Коли я запитав отця Любомира, що робити, якщо мене бентежить читання духовного класика, він відповів просто: “Якщо не можете його читати — не читайте. Можливо, ви ще не готові читати Августина”. Справді, духовні поради архимандрита Любомира були наближеними до земних реалій і ніколи не були завуженими, категоричними чи ідеологічними. Для всіх, хто його знав, його слова, манери — уся його особистість — були відкриттям нових вимірів духовного життя».

Таємний єпископ

2 квітня 1977 року в монастирі Студійського уставу в Кастель-Гандольфо поблизу Рима Патріарх Йосиф Сліпий таємно висвятив на єпископів отця Любомира Гузара та ще двох священників — отця Степана Чміля та отця Івана Хому.

Така утаємниченість була спричинена зміною політики Ватикану... Папа Іван XXIII, який допоміг у звільненні Йосифа Сліпого, помер ще у 1963 році. На чолі Ватикану став Папа Павло VI, який почав проводити так звану «остполітику», метою якої було розширення впливу Католицької церкви на Схід, тому він не вважав за потрібне підтримувати окремішність Української греко-католицької церкви. Через це відносини Ватикану з Йосифом Сліпим були доволі напружені.

Отець Іван Музичка (1921—2016) якось сказав: «Блаженніший Йосиф вірив, що неволі України прийде кінець. В усіх своїх кроках і діях він покликався на Митрополита Андрея. Він весь час повторював, що треба готуватися до зустрічі з вільною Україною. Він абсолютно вірив у те, що Україна буде вільною!»

Здоров'я самого Патріарха Йосифа слабшало. Давалися взнаки заслання в таборах. Тому питання наступника відкладати було неможливо. Він також усвідомлював загрозу знищення єпископів підпільної Церкви в Україні:

«Патріарх Йосиф дуже слідував за тим, що діється в Україні, в Радянському Союзі. Він краще розумів це, бо сам пережив. Він боявся, що КДБ в якийсь один момент може знищити всіх єпископів.»

Отець Степан Чміль (селезіанин), отець Іван Хома, який багато років був секретарем Патріарха, і я сказали, що згодні прийняти це. Одним словом, існування єпископів було дуже важне для існування Церкви.

Блаженніший висвятив нас у монастирі Гроттаферрати. Я абсолютно не мав найменшої охоти бути єпископом. Але я собі тоді сказав: ну, якщо ти, чоловіче, став монахом, а у монашестві послух є дуже важлива частина монашого життя, якщо Блаженніший таке щось пропонує, то як можна не прийняти?!

У Католицькій церкві єпископа призначають з погодження Папи.

Блаженніший не старався про таке потвердження, бо він казав: Ватикан — це бюрократія, а в бюрократії мало що можна втримати в тайні. А Блаженнішому залежало на тому, аби факт запасових єпископів зберегти в тайні. Чому? Бо інакше КДБ могло дізнатися про цих нових єпископів і, при бажанні, нейтралізувати їх, цим самим обезголовити нашу Церкву, і ми би не могли поїхати, коли буде треба, до Радянського Союзу».

Та 22 січня 1978 року Степан Чміль помер, і під час похорону стало відомо про його таємне свячення:

«Але що сталося. Отець Чміль захворів і помер. І були похорони. І Блаженніший, поминаючи покійного, почав вживати “архієрей”. А люди, які щось трошка знають, одразу здогадалися, у чому справа. Розуміється, це також пішло до Ватикану. І був великий скандал, що Блаженніший зробив таку річ. Йому робили різні закиди, що він виступає проти Папи, нехтує церковним законом».

Напружені відносини з Ватиканом тривали аж до смерті Павла VI. У 1978 році Папою Римським став Іван Павло II, виходець із Польщі, який добре знав про утиски Церкви комуністичним режимом. Тому не оспорював дій Йосифа Сліпого щодо єпископів-спадкоємців. Тим більше, що це був захід на випередження «про всяк випадок» і не впливав на служіння святих отців. Щоправда, Ватикан остаточно визнав архієрейську хіротонію лише у 1996 році.

Проте отець Любомир Гузар ніколи не демонстрував свого статусу й не поводився як владика:

«Ми з отцем Хомою ніколи не діяли як єпископи».

У 1978 році Патріарх Йосиф призначив єпископа Гузара архімандритом монастиря Святого Теодора, а також відповідальним за всі монастирі Студійського уставу.

У монастирі особливу увагу приділяли літургійній молитві.

Владика Гліб Лончина, який був у монастирі з Любомиром Гузаром від 1975 року, пригадує: «Ми всі здійснювали Богослужіння добового циклу. Отець Любомир Гузар був присутній на всіх Богослужіннях. Ніколи не звільняв себе від них. Хіба коли був хворий. Щодо зовнішньої праці, ми мали господарку. Мали корови. Але ми їх самі не доїли. Цим займався один італієць. Також мали город і пасіку, за якими доглядав брат Лаврентій».

Усі вирощені в монастирі овочі й фрукти монахи як споживали самі, так і продавали чи ділилися з кимось. У монастир також

приїжджали прості люди купувати молоко, ярину, яйця. Монахи постачали продукти й сестрам-василіянкам у Римі, сестрам Святої Анни, в УКУ й до Ватикану, коли там мешкав Патріарх Йосиф.

У вільний від молитви й роботи час у монастирі дискутували про історію, монашество, про стан Церкви в Україні, про загальні церковні питання у світі, про мораль, національні питання.

«Усе, чим жив український народ, — розповідає владика Гліб Лончина, — ми всім цим цікавилися. Крім того, за обідом чи вечерею завжди читали якусь книжку. Прочитане також часто було предметом для дискусії».

Старші монахи, які прибули були зі Свято-Успенської унівської лаври Студійського уставу на Львівщині, розповідали молодшому поколінню про Митрополита Шептицького, отця Климента Шептицького, передаючи їм їхню віру... Вони до останнього служили церковнослов'янською мовою, категорично відмовляючись переходити на українську.

Чернецтво Студійського уставу Митрополит Андрей Шептицький відновив 1898 року й поклав на нього завдання плекати прадавню східну традицію чернечого життя. Монахи-студити й донині дотримуються Студійського уставу, який в XI столітті принесли в Україну з Константинополя та Афону преподобні отці Антоній та Теодосій Печерські. Нині Свято-Успенська унівська лавра Студійського уставу — один із найдавніших монастирських комплексів України.

Із приходом радянської влади у 1944 році КДБ влаштувало в Лаврі концентраційний табір для духовенства, яке не визнавало нав'язаного Сталіним російського православ'я. Унівська лавра знову відновила своє призначення у 1991 році.

«Любомир Гузар був дуже лагідний і дуже такий джентльмен, — пригадує владика Гліб. — Він мав велику пошану для кожного. Він дивився, хто які таланти має, і старався підтримати в цьому, аби людина могла розвиватися. Я надзвичайно рідко бачив, аби він був

утратив рівновагу. Він ніколи не кричав на когось, ніколи не принижував когось. Він справді по-християнськи ставився до кожної особи. З великою чемністю, повагою і любов'ю».

Монаший спосіб життя єпископ Любомир вів практично до смерті Патріарха Йосифа. 7 вересня 1984 року Йосиф Сліпий відійшов у вічність. Усього сім років не доживши до своєї мрії — приїхати на Батьківщину й побачити Незалежну Україну.

У Церкві, як і в житті «таємного» єпископа Любомира Гузара, починався новий етап.

«Його (Йосифа Сліпого. — Авт.) останки перенесли до собору Святої Софії в Римі. Папа прийшов помолитися і поцілував йому руку. І сказав, що то була велика Людина.

Я з тих людей, які були близькі до Блаженнішого. І я йому дуже вдячний за те все, що я в нього навчився, що бачив у нього. Він був дуже гідна Людина, яка щиро працювала, посвячувала своє життя Церкві, своєму народу. Це справді подиву гідна Велика Людина.

Після того як він помер, я вже далеко менше кудись їздив. Тоді я більш концентровано жив у монастирі».

УГКЦ очолив Мирослав Іван Любачівський (1914—2000), який свого часу був учнем Сліпого в духовній семінарії. А священничий сан прийняв з рук Митрополита Шептицького. З України був змушений емігрувати в 1947 році після ліквідації УГКЦ. Верховний Архієпископ керував греко-католицькою церквою з Рима сім років... Після легалізації Церкви в Україні 31 березня 1991 року Мирослав Іван Любачівський урочисто повернувся в Україну відроджувати УГКЦ. Одразу ж заснував Архієпископську курію. Відновив роботу духовних навчальних закладів, створив чотири нові єпархії, відбував різні інституції УГКЦ, висвятив сотні нових священників, налагодив катехитичну діяльність Церкви...

У 1984 році отець Любомир Гузар став протосинклом Львівської архієпархії в Римі, і очолював її до 1991 року.

У 1985 році в Радянському Союзі за правління Михайла Горбачова розпочалася так звана Перебудова.

Назовні вийшли всі приховані проблеми, конфлікти та суперечності тоталітарної системи. Радянський Союз зазнав краху.

У зовнішній політиці Перебудова означала відмову від надмірної критики так званого капіталістичного ладу, значне поліпшення відносин зі США та демократичними країнами Західної Європи, визнання пріоритету загальнолюдських цінностей та глобальних світових проблем. Одним зі шляхів досягнення примирення було налагодження відносин із Ватиканом.

Про себе почала нагадувати й мовчазна Українська греко-католицька церква.

У 1987 році духовенство на чолі з владикою Павлом Василюком (1926—2004) оголосило про вихід із підпілля. Коли ж у січні 1988 року Папа Іван Павло II заявив про утиски греко-католиків, Москва відповіла, що такої Церкви немає, і що це — звичайна «антисоветчина».

Тоді у травні 1989-го владика Павло Василюк разом з єпископами Софроном Дмитерком, Филімоном Курчабою, отцями Григорієм Сімкайлом, Володимиром Війтишиним, Тарасом Сеньківим, Ігорем Возьняком влаштували мовчазне стояння на Красній площі в Москві. А вірні розгорнули пікет на Арбаті, в центрі радянської столиці, який тривав півроку.

17 вересня у Львові відбувся багатотисячний молитовний похід до собору Святого Юра з вимогою легалізації УГКЦ в Радянському Союзі.

1 грудня 1989 року відбулася історична подія — Папа вперше прийняв у Ватикані радянського лідера.

«Але то вже був такий час, коли зналося, що Папа поставить йому питання, а що з тими греко-католиками, чому вони зліквідовані? І тиждень перед приїздом Горбачова до Папи в Радянському Союзі дозволили реєструвати наші парафії.»

Бо треба було це якось усе пояснити. І вони мусили офіційно визнати, що в Радянському Союзі є такі люди, які належать до тої Церкви і не хочуть бути православними».

Урешті справедливість восторжествувала: Українська греко-католицька церква вийшла з підпілля.

«Це сприймалося як великі зміни у світі. Це враження посилилося у 1989 році, коли впала залізна завіса і кордони відкрилися».

«Україна — то є дійсність»

У 1990 році отець Любомир Гузар уперше за 46 років приїхав в Україну:

«Ще був Радянський Союз. Я приїхав як турист. Приїхав поїздом з Рима. У Чопі ми стояли кілька годин, поки міняли рейки...

Пригадую, як дев'ять жінок несуть рейку, а їхній начальник — чоловік — стоїть собі з папіроскою і курить. А ті бідні жінки несуть ту рейку. Мені якось стало смішно. Знаєте, рівноправність мужчин і жінок...

Наступна зупинка була вранці у Славському. Я сам був у купе. А то власне зі Славського наша подорож почалася в чужину. Знаєте, коли я усвідомив, що то є Славське, мені сльози стали в очах. Стояти на рідній землі... То треба пережити, аби це зрозуміти. Ви направо, наліво обертається, і всюди говорять українською мовою. В Італії кругом усі говорять італійською, і ви теж говорите чужою мовою, і всі знають, що ви чужинець. А тут ви стоїте на рідній землі. Вдома стоїте.

Я висів (висадився. — Авт.) у Львові. Мав з собою дві валізки. Я не мав з собою рублів. Пішов міняти гроші. А на мене дивилися як на дурака. Бо хто хоче міняти доляри на рублі.

Люди були дуже пригноблені. Люди ходили з головою вниз і ніхто не усміхався. Місто було занедбане. Місто, яке колись було дуже

гарне, з гарними вітринами. А я йду по вулицях, і нічого нема. Тільки якісь коробки стоять... Місто стратило абсолютно всю красу».

Гузар того разу пробув у Львові всього десять днів. Про повернення в Україну ще не думав. Усе змінилося, коли 24 серпня 1991 року Україна проголосила Незалежність.

Саме це надихнуло багатьох греко-католицьких священнослужителів повернутися в Україну. Навіть тих, хто народився за межами України.

«Тоді ми поставили собі запитання, чи сидіти в Італії, чи їхати в Україну. І остаточно вирішили їхати в Україну».

«Наша монаша рада, — розповідає владика Гліб Лончина, — вирішала була якось перенести монастир до Канади. Але коли Україна стала вільною, отець архімандрит Любомир Гузар висловив переконання, що ми маємо змінити цю постанову й поїхати в Україну, щоби там заснувати монастир. І ми всі з цим погодилися».

Спершу в Україну поїхав один із ченців, аби визначити, де можна заснувати монастир. Вибір постав між Тернопільщиною та Львівщиною. Зупинилися на селі Зимна Вода неподалік Львова.

У 1993 році отець Любомир разом зі всією монашою спільнотою з Гроттаферрати повернувся на рідну землю. У Зимній Воді монахи служили два роки, аж поки не переїхали в новий монастир — Святого Теодора — у селі Колодіївці на Тернопільщині, який самі ж збудували на базі шкільного будинку.

Переїзд відбувся у грудні 1995 року.

«У Колодіївці до нас люди дуже гарно поставилися. Дуже гарно. Ми дуже вдячні тим людям».

«Ми були захоплені й дуже щасливі, — ділиться владика Гліб Лончина, — що їдемо в Україну. Ми їхали з великим ентузіазмом. Хоча практично було важко організувати в Україні монастир. У Римі ми мали величезний монастир і велику бібліотеку. А в Зимній Воді ми мали маленьку сільську хатку. Коли ми вже переїхали до

Колодіївки, там було більше місця. Ми вже змогли облаштувати бібліотеку».

За словами єпископа, у Зимній Воді до отця Любомира приїжджало багато людей з цілої України. «Люди його дуже цінили, дуже поважали. Він уже тоді був добре знаний в цілій нашій Церкві», — каже владика Гліб.

«Тоді було багато ентузіазму, ейфорії... Здавалося, що все можна зробити одним махом. Але, гадаю, це був такий свого роду обман. Але що може з того щось відбутися — то було таке загальне переконання».

Сповнені ентузіазму монахи зіштовхнулися в Україні з суворою дійсністю. Життя в Радянському Союзі їм було невідоме, тож ту-тешні реалії часто спантеличували їх.

«Ми завжди жили ідеєю про Церкву-мученицю. Приїхавши сюди, ми зустрілися з новою реальністю, з тими людьми, які справді дуже багато страждали. Декого з них ці страждання облагородили... Мені було важко почуватися тут, як у себе вдома, і то з дуже простої причини — я тут не виріс. Я не мав тут справжніх друзів. Місцеві люди робили мені зауваження, що я занадто багато говорю, занадто відкрито».

«Блаженніший Любомир приїхав в Україну з широким світоглядом, він не був скутим і не мав страхів, тому цілком інакше дивився на церковне життя, аніж українці, які виростили під комуністичним впливом. Але люди, коли його чули, позбувалися страху, почуття меншовартості», — пригадує владика Гліб Лончина.

Одразу після повернення в Україну з 1993-го по 1994 роки отець Любомир Гузар служив духівником у Львівській духовній семінарії Святого Духа та викладав еклезіологію для старшого курсу.

«Ми працювали в семінарії і за нашу платню удержували хату в Зимній Воді... Монахи не ліпші за інших людей. Ні. Люди, які працюють у світі, мають родину, мають сім'ю, вони так само важливі для Церкви, для народу, як і монахи».

Після легалізації УГКЦ та повернення в Україну Глави УГКЦ Мирослава Івана Любачівського з іншими священиками, структурна розбудова Церкви істотно пожвавилася. Але головною проблемою була нестача освічених кадрів, розв'язати яку міг тільки системний розвиток духовної освіти. Цьому мало сприяти відновлення Львівської богословської духовної академії та єпархіальних духовних семінарій.

«Більшість священиків були ті, які виховувалися у православних семінаріях. Вони були йшли до православних семінарій, бо не було куди інакше йти. Тут, мені здається, багато помогли священики, які приїхали з Блаженнішим Мирославом Любачівським у 1991 році. Приїхали з Рима та інших міст Західної Європи, з Америки. І вони помагали, щоб організувати життя Церкви як інституції. Це були дуже трудні початки, але було багато охоти щось робити».

Повернення освічених священнослужителів УГКЦ в Україну давало свої плоди. Доти мовчазна і гнана Церква активно почала розвиватися, розширювалося число нових єпархій. Але найважливіший здобуток — відновлення духовних семінарій, які з 1995 року запрацювали як повноцінні навчальні заклади. Бо саме там могли готувати священиків, яких так потребувала Церква.

Початок відродження УГКЦ ознаменувався також новою якістю священнослужителів, котрі могли доносити до пастви релігійну думку зрозумілою для неї мовою. Адже важливо було не лише формувати правильні з релігійної точки зору тези, а й належно їх оформляти, формувати.

«На початку 90-х років дуже багато людей приходило до Церкви. Вони тішилися, що можуть прийти до Церкви. Ті всі люди, дорослі люди, яких я зустрічав, були виховані за большевицьких радянських часів. Отже, вони не втратили віри, але їм було трудно налагодити своє релігійне життя».

Прикметно, що всі глави УГКЦ не просто зберігали спадкоємність апостольського служіння. Кожен глава виховував собі наступника.

Митрополит Андрей Шептицький виховав Церкві Йосифа Сліпого та Мирослава Івана Любачівського, Йосиф Сліпий виховав Любомира Гузара, Любомир Гузар виховав Святослава Шевчука.

Сьогоднішній Глава УГКЦ, Блаженніший Святослав, пригадує, як він уперше зустрів свого попередника:

«Я завершував своє навчання у Львівській духовній семінарії Святого Духа в Рудно. Це був 1993 рік. До України переїхали монахи-студити з Рима. А тодішній архімандрит Любомир був призначений духівником до Львівської духовної семінарії. І ось коли ми вперше побачили такого статечного розважливого монаха, з такою патріаршою бородою, він на нас справив колосальне враження. Але це було враження присутності Божого чоловіка між нами.

Ми одразу відчували, що він є інший. Інший за своєю манерою презентувати себе як викладача чи як духовну особу. Він є інший навіть за своїм лексиконом. Він говорив такою старогалицькою класичною мовою, яку ми звикли чути від наших бабусь чи дідусів. Один з предметів, який він викладав тоді, — була еклезіологія. Себто вчення про Церкву. І ми тоді якось по-новому почали усвідомлювати, хто ми є такі як діти нашої Церкви, як священнослужителі, ким є наша Українська греко-католицька церква, яка ось виходить із підпілля».

Сам Любомир Гузар теж усвідомлював свою інакшість:

«Я приїхав з іншого світу, де інакше все укладалося. Мій спосіб мислення, висловлювання був чужий для них. Дам такий маленький примір. У своїх проповідях я часто говорив про Батьківщину. Як ми повинні служити, розвивати нашу Батьківщину... Й одного разу після Літургії підійшла до мене жінка, дуже інтелігентна жінка, і цілком зичливо сказала: “Отче, ми вже стільки чули про ту батьківщи-

ну (тобто СРСР. — Авт.) в радянських часах. Ліпше про то не говоріть”. Бо вони мали інакше поняття, а я мав інакше поняття.

Боже милий, легко судити, порівнювати... Я навіть не старався порівнювати щось. Треба було приймати все так, як воно є, бо ті люди вийшли з підпілля, з переслідування. Я подивляв тим, що це витримали: духовенству, мирянам чи єпископам. Я тим захоплювався. Багато з того, що тут діялося, було неповторного...

Коли я ще був студентом в Америці, мої батьки, особливо мама, дуже старалися, аби ми щось пам'ятали про Україну. Дома були книжки: географія, історія... Знаєте, читалося про різні міста. Батько оповідав, як він воював, як він під час війни зайшов був аж до Жмеринки.

Коли я повернувся в Україну, що для мене було дуже приємне... Ось їдемо ми автою, і є напис: “Умань”, “Вінниця”. Одним словом, ті міста, про які я чув, вони ставали дійсністю. Справді, є таке місто. Це було дуже цікаве пережиття для мене. Україна — то є така дійсність».

Минав дев'ятнадцятий рік висвячення Гузара на єпископа, але він ще ніколи не служив як єпископ. Тільки у 1996 році Папа Іван Павло II, який добре знав про лихоліття, що випали були на долю УГКЦ, симпатизував ідеям Патріарха Йосифа, відчував щирю повагу до смиренного «підпільного» монаха-єпископа Любомира, визнав його єпископські свячення. Папа особисто керував цим непростим процесом визнання єпископського сану.

2 квітня 1996 року владику Любомира було призначено екзархом Києво-Вишгородського екзархату з титулярним престолом Ніси Лікійської.

Хоча він недовго пробув Києво-Вишгородським екзархом, УГКЦ вдалося отримати в Києві земельну ділянку під кафедральний собор, який, за задумом, мав стати головною святинєю для українських греко-католиків у цілому світі.

«Я любив Львів, бо я в ньому виріс. Я знав Львів, особливо центр міста, такий мальовничий, історичний. І Київ я теж любив. Я дуже радо їздив до Києва. То було для мене нове. Мені Київ дуже подобається.

Я часто приїздив сюди, оскільки мусив полагоджувати різного роду урядові справи. Й одного гарного дня я якраз був у Києві й отримав дзвінок від Омельченка (Олександр Омельченко — міський голова Києва у 1996—2006 роках. — Авт.). Він каже: ми тут маємо прохання, аби ваша Греко-Католицька Церква дістала земельну ділянку під катедральний храм. “Чи ви були би готові піти на лівий берег?” — спитався він. А чому б і ні?! Нам не залежало: правий чи лівий. Тим більше, що ми були свідомі, що на правому ми не дістанемо ділянки. На другий день, після того, як уже стало відомо, що ми там вибрали на лівому, одна газета, я вже не пам’ятаю, що то за газета, мала такий титул: кляті уніати вже перескочили Дніпро».

У той час здоров’я Глави УГКЦ Мирослава Івана Любачівського сильно похитнулося. А в листопаді 1996 року владика Любомира було призначено єпископом-помічником із делегованими правами Глави Української греко-католицької церкви, і він отримав усю повноту адміністративних повноважень. В останні роки життя Предстоятеля Мирослава Івана єпископ Любомир фактично виконував обов’язки Глави Церкви.

«Наша програма — допомогти віруючим і невіруючим»

Мирослав Іван Любачівський помер 14 грудня 2000 року у Львові.

З цього дня владика Любомир Гузар приступив до виконання обов’язків Апостольського адміністратора УГКЦ.

25 січня 2001 року на надзвичайному Синоді єпископів Української греко-католицької церкви єпископа Любомира Гузара було обрано Архієпископом Львівським та Главою УГКЦ.

Він став першим Предстоятелем Церкви, обраним Синодом єпископів після виходу Церкви з підпілля та здобуття Україною Незалежності. Іван Мирослав Любачівський був призначений Ватиканом.

На той час Любомиру Гузару сповнилося 68 років.

Наступного дня Папа Іван Павло II затвердив рішення Синоду про обрання Гузара й надав йому чин Кардинала.

28 січня 2001 року, у неділю, в Архикафедральному соборі Святого Юра у Львові відбулася урочиста церемонія інтронізації Глави УГКЦ.

Під час проповіді Любомир Гузар розповів про плани Церкви на майбутнє. Від нього очікували якихось конкретних господарських рішень, практичних кроків, проте він інакше бачив свою місію.

«Що найважливіше в житті кожного з нас? Що найважливіше, найдорожче в житті народу? Свята віра! Більше тисячі років тому Господь Бог обдарував наш народ даром Святої віри. І наш нарід радо цей дар прийняв. І Свята віра Христова була отим елементом, який сформував наш нарід. Ми є нарід християнський. Наша культура є християнська.

У минулому столітті, у столітті жаклих переворотів і переслідувань цю віру зберігали навіть ціною життя. Ми маємо безліч мучеників, ісповідників віри в рядах нашої Церкви. І цей найцінніший, найдорожчий дар Божий ми мусимо зберегти.

Уміти не хотіти мститися — це є ознакою великої духовної сили. І тому я тверджу, що наш нарід вийшов із цього горнила переслідувань народом віруючим.

Якщо ми той дар Божий, який зійшов на наш нарід, як ми його приймемо, як ми його зробимо змістом нашого життя, тоді у нас

буде надія. Тоді всі тривоги, що сьогодні роблять наше життя таким трудним, уже не будуть для нас страшними. Ми будемо людьми, які будуть іти у світ, несучи розв'язки усіх проблем нашого життя.

Така була би програма — жити вірою! Допомогати віруючим і невіруючим. Щоб ми всі з'єдналися у тій вірі. Щоб наш нарід, наша Церква була тим великим одним в Ісусі Христі. Бо це не є моя особиста програма. Це є те, що ми одержали від наших предків. І ми хочемо це здійснювати сьогодні, у наших обставинах!»

**«Ми знали, що люди чекають Папу,
але такої кількості народу не сподівалися»**

У січні 2001 року стало відомо, що в Україну на запрошення тодішнього президента, Леоніда Кучми, 24—27 червня з державним візитом приїде Папа Римський Іван Павло II.

Для Української греко-католицької церкви візит Папи був подією надзвичайної ваги. Церква, яка недавно вийшла з підпілля, потребувала підтримки Святішого Отця, й Іван Павло II дуже добре це усвідомлював.

Він відвідував Україну вже в досить поважному віці й надавав великого значення цьому візитові.

Оскільки він був вихідцем із Польщі, йому було важливо підтримати своїх братів і сестер у вірі, яких десятками років переслідували й нищили. Водночас візит носив екуменічний характер. Папа зустрівся з представниками різних конфесій.

Історія планування та створення програми візиту Івана Павла II в Україну заслуговує окремого дослідження. Папу то запрошували, то не запрошували, медіа навіть повідомляли, що Понтифік буквально ось-ось служитиме месо на Хортиці, а потім одностайно відкидали саму можливість його появи в країні.

З Москви лунали категоричні протести, з боку промосковських православних ієрархів Києва — негативні коментарі, а з папської курії і загалом католицького світу — перестороги щодо «нерозумного дратування Москви».

Уже коли літак із Папою вилетів до Києва, то розповідають, що в Україні до Бога линули дві молитви з протилежним змістом. Одну промовляли київські православні монахині УПЦ МП, благаючи небеса, аби «літак із Папою не долетів до Києва». В іншій формулювалося прохання, аби не мала сили молитва перша.

Але Папа Іван Павло II від свого рішення не відступив.

Це був не просто державний чи душпастирський візит. Відвідання України Папою, який жорстко критикував політику СРСР, символізувало готовність країни порвати з минулим та повернутися обличчям до Заходу.

Саме тому візитові Понтифіка чинився такий опір.

«На мою думку, Папа багато спричинився до занепаду Радянського Союзу. Попри те, що комунізм досі існує, він перестав бути владним режимом».

Папа не зважав на спротив Росії. У його виступах підкреслювалося значення київської християнської традиції: «Київ у певному значенні відіграв роль “Господнього Предтечі” між численними народами, до яких, виходячи звідси, пізніше дійшла благовість спасіння».

Хтось навпаки чекав політичних заяв від Папи Римського, а він простягнув усім конфесіям руку примирення. Адже, на його переконання, поділ християн на різні конфесії являє собою один із найбільших викликів наших часів.

Папа офіційно був запрошений як Глава держави Ватикан президентом Леонідом Кучмою, і візит носив державний характер, але зайве пояснювати, що особа Любомира Гузара відіграла ключову роль у прийнятті рішення Понтифіка відвідати Україну. Гузар якраз

став Главою УГКЦ і отримав від Папи титул кардинала. Однією з цілей візиту було підкреслити правомірність існування Церкви, яка витримала довгі роки підпілля, радянської неволі, але зберегла вірність апостольській столиці.

Папа Іван Павло II дуже шанував Любомира Гузара. Під час візиту він постійно це підкреслював.

Любомир Гузар брав участь у плануванні кожного пункту програми перебування Папи. Він докладав надзвичайних зусиль, аби все відбулося на належному рівні.

Глава Церкви був присутній на всіх богослужіннях Папи.

Усі, хто працював із Блаженнішим Любомиром, відзначають його неабиякі менеджерські якості. Церква, яка ще тільки спиналася на ноги, мусила в короткі терміни знайти кошти для організації візиту Папи. Глава УГКЦ розпорядився виготовити тисячу однакових фелонів для священників, тисячу чаш для святого причастя. У стислі терміни було проведено ремонт у приміщеннях, де мав зупинятися Понтифік.

Пізніше дисидент радянських часів Мирослав Маринович, який був радником Любомира Гузара в ті часи, скаже:

«Усім зрозуміло було, що це викличе спротив з боку Москви і буде велике збурення в екуменічному русі. Для Папи було дуже важливо, аби оце його паломництво не мало політичного характеру. І в цьому плані постать Блаженнішого Любомира була надзвичайно важливою, бо вона викликала довіру. Адже Блаженніший був людиною духовного складу. У ньому домінувала духовність, а не політика».

УГКЦ безпосередньо забезпечувала організацію візиту Понтифіка. Глава Церкви призначив відповідальними за перебування Папи ефективних церковних менеджерів: за львівську частину — отця Богдана Праха, а за київську — отця Теодозія Янківа. За діяльність прес-служби відповідав отець Кен Новаківський, а за

заходи за участю Всеукраїнської ради церков і релігійних організацій — отець Олекса Петрів.

Пізніше у Ватикані заявили, що це був один з найкраще організованих зарубіжних візитів Папи Римського.

Ключову роль відіграла завзятість Любомира Гузара, який уже тоді мав беззаперечний моральний авторитет серед греко-католиків.

Через багато років отець Богдан Прах пригадував: «Найбільше мене зворушив ентузіазм, з яким до самої тільки праці над підготовкою візиту підходили люди чи то в Києві, чи у Львові, чи у Ватикані. Було надзвичайне піднесення. Люди працювали безоплатно і жертвували як гроші, так і свій час, чи здібності, чи ще щось. Величезний ентузіазм, прекрасна співпраця на всіх рівнях... Хоч були дрібні непорозуміння, але вони вирішувалися, як то кажуть, у робочому порядку. Ані до того, ані після, хоч і проводилося багато інших заходів, я не пригадую такого піднесення, як було тоді. Якщо іноді, за інших обставин, були якісь зустрічі зі службою безпеки чи міліцією, відчувалася певна недовіра сторін, то тут — усі розуміли, що повинні зробити важливу справу, і це об'єднувало та усувало всілякі підозри. З нарад із державними структурами ми повертали ся завжди задоволені й з радістю продовжували роботу».

Одразу ж після прибуття в Бориспільський аеропорт Понтифік проголосив традиційну для нього покайну формулу: «Прохаючи прощення за помилки, вчинені в далекому й близькому минулому, і ми, з нашого боку, запевняємо прощення за заподіяні нам несправедливості».

Євангельська наука прощення Івана Павла II запалювала серця мільйонів вірних. Саме він як представник польського народу розпочав діалог прощення та примирення між українцями та поляками. «Прощаємо і просимо прощення», — не втомлювався повторювати Святий Іван Павло II.

Тож не дивно, що під час спільної урочистої літургії 27 червня 2001 року у Львові Глава УГКЦ Любомир Гузар сказав:

«Історія минулого століття нашої Церкви знала і темні, і духовно трагічні моменти. Вони полягали в тому, що деякі сини й дочки Української греко-католицької церкви, на превеликий жаль, свідомо й добровільно заподіяли кривду своїм ближнім з рядів свого рідного народу чи інших народів. За них усіх у Твоїй присутності, Святий Отче, від імені Української греко-католицької церкви бажаю просити прощення у Господа, Творця й Отця нас усіх, а також у тих, кого ми, сини і дочки цієї Церкви, у будь-який спосіб скривдили. Щоб не тяжіла над нами жахлива минушина і не затруювала наше життя, ми радо прощаємо тим, хто в будь-який спосіб кривдив і нас».

Не всі з оточення Глави УГКЦ поділяли його думку про необхідність вибачатися в такий спосіб і настійливо рекомендували прибрати ці слова з проповіді.

Пізніше Мирослав Маринович згадував: «Я був просто вражений, наскільки твердо Блаженніший сказав, що ці слова мусять прозвучати. Ніколи до того і ніколи після того я не бачив його з таким рішучим виразом обличчя, мовляв, не поступлюся. Я просто гордився тоді Блаженнішим Любомиром. Він точно тоді відчув значення для Церкви тих вибачень».

В Україні Понтифік всіляко підкреслював пошану до Церкви-мучениці. Першу зупинку по дорозі з аеропорту «Бориспіль» до Києва Іван Павло II зробив біля греко-католицького храму Святого Миколая на Аскольдовій могилі. Святіший Отець проголосив коротку молитву й поклав квіти до ікони Зарваницької Божої Матері, яку спеціально для цього привезли до Києва. Під час молитви Папа просив Божого благословення для України і для всього українського народу.

Він відзначав важливість існування в Україні такої інституції, як Всеукраїнська рада церков і релігійних організацій, і в перший же

день свого візиту, 24 червня, зустрівся із представниками Всеукраїнська рада церков і релігійних організацій (ВРЦіРО). Вів засідання Глава Української греко-католицької церкви.

«Папа був мужем молитви і людиною віри. Мені здається, коли згадую його людські характеристики, його особисту історію, що цей елемент глибокої та щирої молитовності пояснює його великий вплив на світ».

...Блаженніший Любомир Гузар поруч з Папою Іваном Павлом II у папамобілі повільно рухаються по Львову. Їх вітають сотні тисяч вірних...

Любомир Гузар пізніше часто згадував про історичний візит Папи Римського в Україну, але ніколи не розповідав про свою роль у цій події і що для нього означало піднесення його як духовного лідера греко-католиків.

«Це була особлива нагода для мене бачити його щодня і спілкуватися з ним. У нас не було довгих розмов, а часто під час обіду відбувалися товариські бесіди. Гадаю, цей візит був особливою нагодою для українського народу пізнати Папу».

26 червня Папа освятив недобудовану будівлю Українського католицького університету у Львові: «Нехай Господь благословить цей перший католицький університет в Україні, нехай цей університет буде одночасно джерелом і потоком Божої і людської мудрості для українського народу».

Візит висвітлювали понад дві тисячі акредитованих журналістів з різних країн світу. Іван Павло II усі свої 12 проповідей виголосив українською мовою. Кожна літургія за участю Понтифіка збирала сотні тисяч вірних, проте найвелелюднішою подією була літургія у візантійському обряді, яку 27 червня на львівському іподромі відправляв Глава УГКЦ Любомир Гузар за участю Папи Римського Івана Павла II. Понад 100 країн світу стежили через екрани телевізорів за цим богослужінням.

«Свідчити Христа разом з християнами», — така основна ідея візиту Римського Архієрея в Україну. Саме під таким гаслом відбувалися всі заходи за його участю.

Понад два мільйони людей молилися в цей день на іподромі разом з Папою та Главою УГКЦ. В історії України досі не було жодної події, яка б збирала більше людей. Навіть у найгарячіші моменти революцій, які випало пережити Україні.

«Ми, звичайно, хотіли цього, ми знали, що люди дуже чекають Івана Павла II і що його постать притягує, але такої кількості народу я сам не сподівався. І знаєте, найбільше не сподівався тоді, коли о другій годині ночі приїхав на іподром перевірити стан справ перед літургією, яка мала відбутися цього дня. Надворі злива, страшне болото, я стояв посеред того поля, у грязюці, мокрий і просто не розумів, що діється, у мене руки опустилися. Я питав Бога: “Господи, за що Ти нас так караш?” О п’ятій ранку, коли я їхав знову на іподром, побачив масу людей, які заповнили всю дорогу, тоді я заспокоївся: все буде добре. У тій хвилині я зателефонував до начальника міліції, щоби задіяли військових, бо зрозумів, що силами волонтерів ми собі з такою кількістю людей не дамо ради», — розповів отець Богдан Прах.

У своїй проповіді Блаженніший Любомир наголосив на важливості єдності Української греко-католицької церкви з Римом, який «став для УГКЦ непохитною опорою». Понтифік, у свою чергу, сказав: «Моє серце звертається з любов’ю до всіх синів і дочок УГКЦ».

Папа говорив про ті важкі тоталітарні часи, коли Католицька церква в Україні терпіла переслідування, про тих, хто загинув за віру. Пам’ять про них, за словами Римського Архієрея, не може бути втрачена. Доказом цього стало проголошення під кінець візиту Іваном Павлом II блаженними 28 мучеників УГКЦ, серед яких єпископ Миколай Чарнецький, єпископ Теодор Ромжа, священник Омелян Ковч, черниця Йосафата Гордашевська.

«Як пшеничне зерно, падаючи в землю, вмирає, щоб дати життя рясному колоссу, так і вони пожертвували своїм життям, щоб Божа нива родила і приносила новий і щедрий урожай, — сказав Святий Отець. — ...Ці наші брати й сестри є відомими представниками величезної кількості анонімних героїв — чоловіків і жінок, одружених і неодружених, священників, богопосвячених осіб, молодих і старших, які протягом ХХ сторіччя протистояли переслідуванню, насильству, смерті, щоб тільки не відректись від своєї віри».

Під гучні оплески Папа висловив сподівання на успішне завершення беатифікаційної справи Митрополита Андрея Шептицького.

Водночас Папа говорив не тільки до католиків чи греко-католиків, він промовляв до всіх українців, наголошуючи на важливості Незалежності, яка відкрила багатобічючий період, що «зобов'язує громадян поставити собі за мету «будувати рідну хату» — Україну, як любив казати Митрополит Андрей Шептицький.

На прощання Папа подякував українцям за щирий прийом та гостинність, «про які ніколи не зможу забути». Й Україні — «що оборонила Європу своєю невтомною та героїчною боротьбою проти загарбницьких орд». І висловив побажання, «щоб Україна як повноправний член увійшла до Європи».

Візит Папи в Україну Глава УГКЦ охарактеризував пізніше як великий жест пошани до українського народу.

«На мою думку, особливим був і спосіб представлення змісту того, що він хотів сказати людям. Він говорив, вживаючи не тільки слова, а й поняття, що дуже промовляють до нашого народу: “любов до землі”, “любов у сім’ї”, “любов до свого народу”, “любов Церкви”. То були такі форми і слова, які знаходять у нашому серці та нашій увазі особливе відлуння».

Блаженніший Любомир Гузар, як і його попередники, добивався від Ватикану надання патріархату для Української греко-католицької церкви. Своє прохання він адресував і до Папи.

«На одному з іздів нашого постійного Синоду єпископів УГКЦ Папа згадав про цю справу і похвалив нас, називаючи “вашою святою настирливістю”. Він висловився, не картаючи нас. Тоді сказав, що настане час, і це здійсниться».

«Якщо я є Главою Української церкви, то не можу бути громадянином іншої країни»

У 2002-му Любомир Гузар змінив громадянство США на українське.

Такому крокові дивувалися як американці, так і українці, оскільки він міг обходитися і без отримання українського паспорта, адже йому багато доводилося їздити по світові. Та Любомир Гузар був налаштований рішуче: *«Якщо я є Главою Української церкви, то не можу бути громадянином іншої держави».*

Ще будучи єпископом-помічником з делегованими правами Глави Церкви, він узявся впорядковувати наявні церковні структури та створювати нові. А також готувати ґрунт для перенесення осідку Глави УГКЦ зі Львова до Києва.

З осені 1996 року систематично скликалися наради єпископів УГКЦ, які діють на території України, перетворені з початку 1998-го на Синод єпископів Києво-Галицької митрополії УГКЦ.

З вересня місяця 1999 року в Києві, волею Любомира Гузара та на підставі рішення Синоду єпископів Києво-Галицької митрополії УГКЦ, було створено її офіційне представництво — бюро для зв'язків УГКЦ в Києві.

Будучи Львівським Верховним Архієпископом, Любомир Гузар насправді став фігурою всеукраїнського масштабу. До нього часто навідувалися політики, громадські діячі, аби почути його думку чи пораду з того чи іншого питання.

Таким чином, УГКЦ завдяки діяльності її Глави, перетворилася на загальноукраїнську духовну інституцію. Кількість па-

рафій у центрі та на сході країни постійно зростала. Не кажучи про те, що п'ятимільйонна Церква представлена на всіх континентах світу.

Тобто він був фігурою не лише українського, а й світового рівня.

Любомир Гузар багато їздив по світу, наслідуючи приклад Патріарха Йосифа, бо знав: аби паства трималася купи, її потрібно час від час збирати. Він їздив до США, Канади, Австралії, Італії...

«Я повернувся в Україну повний ентузіазму. Тепер я на рідній землі. І тут раптом діються різні погані речі. І я собі ставлю питання: Боже, а чому то так? І то питання стає дуже-дуже тяжким для мене. Боже, чому то так? Чи то так мусить бути? І я ніяк не можу на то питання відповісти. І в мене починається сумнів, а чи насправду Бог нас любить? А чи Бог справедливий? А чи Бог усе бачить? Але пізніше я сказав собі: Бог — Отець, то Він знає, що робить».

Глава Церкви потребував відповідної команди для втілення своїх задумів, тому збирав навколо себе по цілому світі найкращих греко-католицьких священнослужителів. Вишукував їх і в Україні.

Особливу увагу він звернув на молодого віце-ректора Львівської духовної семінарії Святослава Шевчука, попросивши його очолити Патріаршу курію у Львові і стати його особистим секретарем. Святослав Шевчук погодився, водночас залишився викладачем і завідувачем кафедри богослов'я, яку шойно створили.

Пізніше Святослав Шевчук згадував:

«Одного дня Блаженніший Любомир запрошує мене на розмову до Святоюрських палат (тодішньої резиденції Глави Церкви. — Авт.). І коли він запропонував мені стати його особистим секретарем і керівником курії, щиро скажу, я був шокований. Я сказав: “Ваше Блаженство, я і так маю багато різних завдань. Тоді мені треба щось залишати”. “Нічого не лишайте, — сказав він і додав: — Я вас прошу”. Я йому не міг відмовити. Гадаю, усі підтвер-

дять, що коли він щось просив, то йому відмовити було дуже важко. Хоча я відчував, що мене просто “розіп’яли”».

За словами Святослава Шевчука, працювати в той час з Любомиром Гузаром було дуже цікаво, але важко.

Особливо напруженим був період Помаранчевої революції 2004—2005 років, яку Блаженніший Любомир активно підтримував.

«Ми тоді сформували були в Патріаршій курії штаб, який координував багато різних питань. На певний час я навіть переселився до Святого Юра і практично ночував коло телефону, бо ніхто не знав, коли хтось подзвонить», — пригадує Святослав Шевчук.

«Це не натовп, а відповідальні громадяни»

Помаранчева революція спалахнула в листопаді—грудні 2004 року як акт громадянської непокори через фальсифікацію результатів виборів президента, за якими нібито переміг ставленик влади Віктор Янукович. Ситуація була дуже напружена. Сотні тисяч прихильників лідера демократичної опозиції Віктора Ющенка вимагали на Майдані перевиборів. Світ затамував подих в очікуванні, чи застосує тодішній президент Леонід Кучма силу. Але Кучма пішов на поступки. Як результат, Верховний Суд призначив повторний другий тур виборів, у якому перемогу здобув Віктор Ющенко, після цього парламент ухвалив зміни до Конституції, що зменшили повноваження президента України, перетворивши її з президентсько-парламентської на парламентсько-президентську республіку.

УГКЦ, маючи чітке бачення — уникати втручання в політичний процес, не підтримувати жодну з партій в перші дні Майдану, — разом з іншими християнськими церквами виступила проти фальсифікацій та порушення принципів демократії.

«Церква мусить бути Церквою», — завжди повторював Любомир Гузар. Але Помаранчева революція — це було щось цілком нове в історії України, і він вирішив, що Церква не може стояти осторонь.

Любомир Гузар був прихильником колективних рішень і часто скликав Синоди, аби випрацьовувати консолідовану позицію щодо важливих питань. Для вироблення позиції Церкви щодо Помаранчевої революції він залучив владик, які були зібрані у Львові 23—24 листопада.

«Хто є ті люди, які там маніфестують? Це не є натовп. Це є відповідальні громадяни, які відчують свою особисту відповідальність за долю своєю держави. Друга позиція була — чому ці люди змушені висловлювати свою позицію в такий спосіб? Тому що вони обурені фальсифікаціями виборів. Як сьогодні, пам'ятаю ці твердження, бо я займався їх оформленням», — розповідає Святослав Шевчук.

Одразу ж після Синоду відбулася прес-конференція, на якій було озвучено позицію УГКЦ. Хтось із журналістів запитав Блаженнішого Любомира, що скаже Церква, якщо президент Кучма дасть наказ стріляти в людей?

«Це питання всіх напружило, — пригадує Святослав Шевчук. — Я бачив, як наші владика стривожилися. Усі очі вп'ялися в Блаженнішого Любомира, як він відповість. А він тоді так легко і свobodно сказав: “Та я навіть ду-у-умати такого не хочу, що Президент мо-о-оже дати наказ стріляти в людей”. Знаєте, ті слова всіх розпружили. Я би сказав, що в тій відповіді він геніально висловив не тільки позицію Церкви, але теж подав чіткий месидж до влади.

Того вечора я взяв текст заяви Синоду і з цілим автобусом семінаристів поїхав на Майдан. Я був першим священиком, який відправив Службу Божу на Хрещатику».

Любомир Гузар до кінця свого життя захоплювався Помаранчевою революцією, бо вона відбулася мирно, не пролилося жодної краплі крові.

«Пригадаймо, якою була ця революція: на центральній площі Києва зібралось кількасот тисяч людей, говорили навіть, що мільйон. Жителі столиці гостинно приймали до свого житла цілком незнайомих людей. Не пролилося жодної краплі крові, не було розбито жодної вітрини, зібрані люди інакодумаючих вітали не кулаками, а квітами!

На Майдані в Києві стояла не Україна, стояли конкретні люди — українці. Вони не прагнули “демократії”, а домагалися правди і справедливості».

Він неодноразово висловлював жаль з приводу того, що український політикум належно не оцінив результатів Помаранчевої революції і змарнував шанси на зміни, які вона давала.

У 2011 році Любомир Гузар напише: *«Може, ми не зрозуміли тої революції? Чи, може, нам потрібна кривава революція, на кшталт Французької чи Жовтневої? Не думаю, що хтось у нашому народі бажав чи ще сьогодні бажає пролиття крові. Не думаю, що ми не зрозуміли. Підозрюю, що дехто просто не хотів зрозуміти, намагаючись обернути її на політичне видовище».*

Ці слова виявилися пророчими... Тоді вони лунали як пересторога, але кривавих подій Україні уникнути не вдалося.

Символ наближеної до людей Церкви

Наприкінці 2004-го — на початку 2005 року Любомир Гузар практично втратив зір. Він уже не впізнавав людей на обличчя, міг лише розрізняти світло і темряву, контури та силуети. Коли до нього хтось приходив, він просив представитися.

Узимку 2005 року Блаженніший вирішив поїхати на операцію до Філадельфії. Ця операція була останньою надією на відновлення зору.

Любомир Гузар мав високий очний тиск, відповідно, перельоти були категорично протипоказані. Лікарі рекомендували цілковитий спокій.

Операція у Філадельфії пройшла успішно. Далі потрібно було дотримуватися відповідного світлового режиму. У приміщеннях, де він жив і працював, завішували вікна, створюючи напівтемряву.

Проте 2 квітня 2005 року помер Папа Іван Павло II... І Любомир Гузар вирішив їхати на похорон.

«Це був не тільки переїзд — Рим є дуже сонячним, світлим міс- том. І пригадую, що тоді на площі Святого Петра було дуже сонячно. Я подумав: Боже, що буде з очима Любомира? Які будуть наслідки? І, на жаль, наслідки виявилися трагічними. Пізніше я себе картав за те, що мене не було поруч, бо я б, можливо, міг вплинути на його рішення не їхати», — пригадує Святослав Шевчук.

Коли Папа помер, Любомир Гузар сказав таке:

«Святої пам'яті Папа Іван Павло II упродовж свого довголіт- нього служіння як Наступник Святого Апостола Петра був мужем провидіння. Сьогодні, коли емоційно переживаємо біль втрати, бракує нам ще перспективи часу, щоб належно оцінити його істо- ричну постать і його багатогранну діяльність. Це будемо робити впродовж багатьох наступних місяців і років. Сьогодні можемо хіба що сказати, що за роки свого понтифікату він дуже допоміг нашій Українській греко-католицькій церкві в її переході зі стану неволі до нормального способу життя.

Може, не один з нас відчуває жаль, що Папа Іван Павло II не довершив так добре початого процесу відродження нашої Церкви, але сам покійний заявив, що це діло, яке в Божий час буде мати своє належне довершення. Він надіявся, що буде тим, хто це завершить,

але це йому не судилося. І ця обставина не сміє зменшити нашу вдячність йому за те все, що він для нашої Церкви зробив».

Після смерті Папи Івана Павла II Блаженнішого Любомира навіть називали одним із претендентів на Папський престол.

Італійська преса писала, що він може стати містком між Сходом і Заходом і символом єдності Католицької церкви. Але Іван Павло II теж походив зі Східної Європи. І Вселенська церква не могла піти на те, щоб обирати папу двічі поспіль з одного регіону.

Кореспондент National Catholic Reporter у Ватикані, Джон Аллен, згадував зустріч із Любомиром Гузаром під час візиту Івана Павла II в Україну. Його вразило те, як ревно той молиться, як уміло поводить у досить непростих відносинах з православними, як невимушено відповідає на найскладніші запитання журналістів. Після ближчого знайомства з Главою УГКЦ Джон Аллен написав статтю, у якій аргументував, чому Любомир Гузар має стати Папою. Одним з аргументів було те, що він є випробуваним пастором і в нього золоте серце. «Його усмішка, розум, його густа борода й повнувата статура роблять Любомира Гузара символом менш імперської і більш наближеної до людей Церкви», — писав ватиканський журналіст.

Наступним 265-м Папою Римським (19 квітня 2005 року — 28 лютого 2013 року) став Бенедикт XVI. Німець за походженням.

Бенедикт XVI походив із близького оточення Івана Павла II. Очоловав колегію кардиналів та конгрегацію з питань віри. Йому пророкували консервативне папство. Та в лютому 2013 року Бенедикт XVI заявив, що зрікається Святого Престолу. Востаннє Папа Римський — Григорій II — оголошував про своє зречення 1415 року.

Багато хто сказав, що Бенедикт XVI узяв приклад з Блаженнішого Любомира, який відмовився обіймати посаду Глави УГКЦ 10 лютого 2011 року.

Від моменту зречення Бенедикт XVI вважається почесним Папою Римським і проживає в монастирі Mater Ecclesiae («Матері Церкви») у Ватикані.

Він відчував особисту відповідальність за українців у світі

Любомир Гузар очолював Церкву, представлену не лише в Україні, а й на всіх континентах світу.

Величезну церковну мережу, створену попередниками, особливо Йосифом Сліпим, належало утримувати й розвивати.

На початку 2000 року перед Церквою постав новий виклик — активна хвиля міграції українців, особливо у Західну Європу. Любомир Гузар розумів, що Українська греко-католицька церква повинна йти за своїми вірними, як і за часів Митрополита Андрея Шептицького. Саме завдяки активності Церкви утворилася потужна українська діаспора у світі, яка зберегла віру, мову — загалом українськість.

Усі завдання, які вирішував Любомир Гузар — самостійно чи через Синод, — так чи інакше стосувалися єдності Церкви.

Перед Церквою стояла проблема відособленості, відчуженості закордонних епархій одна від одної. На протигагу відособленості Любомир Гузар вживав вислів «синодальне діяння», що означав такі дії священника чи єпископа, які пов'язані з місією цілої Церкви, а не окремої церковної структури.

«Таке спілкування Церкви є одним з ключових завдань Глави Церкви. Я бачив, як Блаженніший це робив. Тому він відвідував усю Церкву. Він їздив на всі континенти і творив механізми, аби потім ті відвідини мали відповідні результати», — розповідає Святослав Шевчук.

Блаженніший Любомир намагався оперативно реагувати на нові потреби українських емігрантів за кордоном. У тому числі в Росії, Казахстані, Середній Азії.

Це були давні поселення українців, які утворилися за часів сталінських репресій. Блаженніший ними особливо опікувався і намагався тримати їх у полі зору.

Як Глава Церкви найголовнішим своїм завданням він вважав душпастирське забезпечення людей. Усюди, де є вірні, мають бути священики, котрі повинні також комунікувати між собою.

Свого часу, ще будучи помічником Мирослава Івана Любачівського, він направив майбутнього Главу Церкви Святослава Шевчука до Іспанії, куди українці їхали тисячами. Потім — до Греції, де теж було багато українців.

«Усі листи від людей з нової еміграції, — розповідає Святослав Шевчук, — які надходили до Блаженнішого Любомира, я йому читав. Бо він поступово почав втрачати зір. Можете собі уявити, скільки годин на день ішло на те, аби опрацювати всю кореспонденцію.

Він мав феноменальну пам'ять, часто звертав увагу на деталі.

Коли я йому читав, то ніколи до кінця не зав, на що він зверне увагу. Це завжди було цікаво.

Але насамперед він звертав увагу на потреби вірних. Адже за спасіння людей відповідальний саме Глава Церкви. І він це дуже глибоко переживав, тому що особисто відчував себе пастирем тих людей».

«Минулого не повернемо, але ми повинні навчитися не повторювати помилок»

Любомир Гузар активно працював над пошуком діалогу примирення в різних конфліктних ситуаціях. Важливе місце в його діяльності як церковного ієрарха посідало польсько-українське примирення.

Польща та Україна у своїй історії мають багато драматичних сторінок. Найбільше роз'єднує два народи сьогодні так звана Волинська трагедія 1943 року.

Любомир Гузар ніколи не ставив питання, хто винен, а хто правий. Історичні дослідження, на його думку, потрібно залишити історикам, а громадянам обох країн — примиритися.

У своєму посланні 2003 року Гузар писав:

«Сили зовні і всередині наших народів, прагнучи здобути односторонні вигоди, штучно плекали, а іноді розпалювали взаємну нехоть і упередження. І українці, і поляки мають власний погляд на спільну історію, позначений гірким досвідом кривд, пацифікацій і насильних переселень. Цю історію не можна ні змінити, ні переписати, ані заперечити. Зрештою, цього і не варто робити. По-християнськи і по-людськи кажучи, її треба поставити перед престолом Божого милосердя й доручити історикам».

Історія діалогу з польсько-українського примирення розпочалася ще у 1987 році, коли представники Синоду УГКЦ та єпископату Польщі вперше після Другої світової війни зустрілися в Римі в Папській польській колегії, а потім у Папській українській колегії.

Важливу роль у початку цієї комунікації відіграв Папа Іван Павло II. З виступів Мирослава Івана Любачівського і примаса Юзефа Глемпа видно, що ці зустрічі спершу були пов'язані зі святкуванням тисячоліття Хрещення Русі-України. І саме тоді почали лунати заклики про необхідність примирення та початок співпраці, оскільки це в інтересах як поляків, так і українців.

У цій зустрічі також брав участь отець Любомир Гузар.

Ще за кілька років до повернення в Україну він часто відвідував Польщу, де зустрічався з греко-католицькими громадами. Зазвичай ці візити мали неофіційний характер. Часто приїздив просто дати реколекції для сестер-служebниць — монахинь одного з орденів (чинів) УГКЦ.

У Варшаві він також підтримував постійний контакт з родиною Митрополита Андрея Шептицького, оскільки був відповідальний за роботу над проголошенням Митрополита блаженним.

Тож відвідуючи Польщу, Любомир Гузар добре розумів, наскільки важливим є примирення.

У 1999 році в греко-католицькому середовищі Польщі виникла ініціатива створити Капітулу польсько-українського примирення. Ініціатори ідеї звернулися до архієпископа Любомира Гузара підтримати їх. Він одразу ж погодився. Більше того — очолив Капітулу і з 1999 року офіційно почав вибудовувати діалог з польсько-українського примирення.

Капітула, зокрема, визначала тих українців та поляків, які активно діють задля примирення. Діяльність Капітули підтримав і Папа Іван Павло II.

У 2001 році Папа під час візиту в Україну продемонстрував важливість польсько-українського примирення. 26 червня 2001 року під час його зустрічі з молоддю у Львові було вручено відзнаку Капітули українсько-польського примирення двом діячам — ректорові Львівського університету імені Івана Франка Івану Вакарчуку та історичу, директору Інституту Центрально-Східної Європи в Любліні професору Єжи Клочовському.

Саме тоді у Львові Любомир Гузар у присутності Папи вперше публічно озвучив згадану формулу вибачення.

«Я був учасником цієї Літургії і не очікував такого жесту. Сама Літургія була дуже велична. І коли прозвучали ці слова, я відчув мурашки на спині», — пригадує отець Стефан Батрух з Любліна, голова Фундації духовної культури пограниччя.

Це мало відгук у польському суспільстві. Медіа дедалі частіше зверталися до цієї теми, мовляв, потрібно акцентувати на тому, що об'єднує український та польський народи, а не на тому, що їх роз'єднує.

Важливим кроком на шляху примирення стало оголошення у 2002 році про відкриття в майбутньому польського військового Меморіалу орлят на Личаківському кладовищі. Про це заявили Любомир Гузар та кардинал Мар'ян Яворський, польський римо-католицький архієпископ-митрополит Львівський 1991—2008 років.

Для поляків це був дуже важливий жест, оскільки там поховані полегли польські «львівські орлята» — учасники боїв проти ЗУНР у 1918—1919 роках та проти більшовиків у 1920 році.

З часом могили були зруйновані. Відновлення меморіалу почали поляки наприкінці 1980-х — на початку 1990-х, але роботи рухалися повільно. Україна цьому не вельми сприяла.

Українців обурював напис про «загиблих у боях за Польщу», а також зображення коронаційного меча «щербець» — символу польської військової слави. Зазубрини на мечі, за польською легендою, є слідами удару об Золоті ворота в Києві...

Урешті 24 червня 2005 року на Личаківському цвинтарі були відкриті Меморіал загиблим воїнам Української галицької армії та польський військовий Меморіал орлят.

«Сьогодні вони лежать бік-о-бік, а ми стоїмо один біля одного. Кожна громада, кожна країна пильнує свої військові цвинтарі, бо то є пам'ять народна. Ми прийшли, щоби відсвіжити пам'ять того, що нас об'єднує. Бо ми молимося разом і хочемо йти вперед разом. Сам факт того, що ми робимо, що ми сходимось, відвідуємо гроби один одного — це дуже важливі акти, бо ми тим маніфестуємо нашу добру волю, наше бажання не повторяти помилки минулого. Ми минулого не повернемо, бо воно є таке, як воно є, але ми повинні навчитися не повторювати помилок», — сказав Любомир Гузар на одній зі спільних молитов на Личаківському цвинтарі.

Після того як він став Главою Церкви, відбулося помітне по-жвавлення у контактах між Синодом УГКЦ і Єпископатом Польщі. Очільник Церкви приділяв цьому велику увагу.

Ще у 2002 році було створено групи зі співпраці від УГКЦ та від Римо-Католицької церкви Польщі. Українську групу Любомир Гузар доручив очолювати владичі Софрону Мудрому. Польську очолив владика Рішард Карпінський з Любліна. Групи провели дві зустрічі у 2002-му і 2003 роках.

2002 року Любомир Гузар із владиками УГКЦ відвідав Люблін, де відслужив літургію в одному з костелів. З цієї нагоди було виготовлено унікальний переносний іконостас, у якому поміщено, з одного боку, святих, що вшановуються українцями, з другого — святих польського народу.

Таких спільних літургій у Любліні за участю Любомира Гузара було декілька.

У 2003 році з нагоди 70-х роковин Волинської трагедії Глава УГКЦ підготував послання Києво-Галицької митрополії «До братів у Христі і сусідів українців та поляків», у якому аргументував потребу примирення і співпраці:

«Історична пам'ять, обтяжена негативними емоціями, нависає над нами і сьогодні. Великим нашим спільним щастям є унікальна можливість вільного і самостійного розвитку, що її Бог подарував нашим народам. Українці та поляки устами своїх державних мужів декларують устремління творити добросусідські відносини та взаємно допомагати одне одному будувати краще майбутнє, проте декларації політиків і далекоглядних громадських діячів часто розходяться з реальністю. Так, справді, ми не воюємо, однак по обидва боки нашого кордону живуть ті, котрі з болем і гіркотою пам'ятають кривди; і чим ближче до кордону, тим менше розуміння і доброзичливості. На різних рівнях багато зловтіхи, тенденційної дезінформації, безпідставних претензій, псевдоісторичних, заїдеологізованих поглядів на історію взаємовідносин.

Висловлюючись мовою здорового глузду, треба визнати, що нашому сусідству нема альтернативи. Геополітично ми належимо

до єдиного регіону Центрально-Східної Європи, який має спільні економічні, політичні та суспільні інтереси. Україна, як і Польща, прагне бути повноправним членом європейської спільноти; і сьогодні, хоч різною мірою, в обох державах роблять кроки в напрямі розбудови демократичного громадянського суспільства. Багато мислячих людей в обох країнах переконані, що без вільної України не буде вільної Польщі, і навпаки».

У 2004 році Любомир Гузар ініціював спільні паломництва української молоді до міста Ченстохови в Польщі та польської молоді — до Зарваниці в Україні. І сам узяв у них участь. Так само, як і в прощі молоді до Ледніц біля Гнезна. Вважається, що саме там Польща прийняла християнство. Щороку в цьому місці збираються десятки тисяч молодих поляків. Тоді Любомир Гузар знову звернувся до поляків зі словами прощення.

Проте не всі ініціативи знаходили відгук у польської сторони. Гузар запропонував польським єпископам відвідати Київ і Львів, поспілкуватися з українцями. Проте на його запрошення відгукнулися лише двоє єпископів зі ста.

У червні 2005 року у Варшаві та Львові було проголошено Акт примирення між єпископатами римо-католицької церкви в Польщі та Української греко-католицької церкви. З цієї нагоди сторони підписали спільне послання католицьких єпископів України та Польщі «Примирення між народами можливе». Чинність цього Акта було підтверджено 28 червня 2013 року у Варшаві підписанням спільної декларації ієрархії УГКЦ, конференції єпископату Польщі, конференції римо-католицького єпископату України та ієрархії УГКЦ в Польщі, укладеної з нагоди 70-ліття трагічного кровопролиття на Волині.

Справу українсько-польського примирення продовжив наступник Блаженнішого Любомира Святослав Шевчук.

Розчистити шлях до єдності

Так само наполегливо Любомир Гузар працював над розвитком відносин із православним світом. Адже процес відновлення єдності між християнами, поділеними конфесійно, неможливий без примирення, зцілення давніх ран та взаємних кривд.

Ще на початку 1990-х, коли в Україні після довгих десятиліть переслідування почала відновлюватися УГКЦ, група греко-католицьких єпископів започаткувала неофіційний діалог з ієрархами та богословами Константинопольського патріархату. Ці ініціативи отримали назву «Студійна група Київської церкви», їхньою метою було дослідити можливість відновлення сопричастя з матірною Константинопольською церквою, за умов збереження єдності з Римським Апостольським Престолом.

Члени Студійної групи Київської церкви проводили дружні зустрічі на науковому рівні в різних містах світу, проте в Україні не вдалося налагодити її успішну діяльність через напружену між-конфесійну ситуацію.

Як науковець Любомир Гузар досліджував єкуменічну діяльність Митрополита Андрія Шептицького.

Єкуменізм був близьким йому, і Блаженніший докладав усіх зусиль для зближення християн.

У своїй інтронізаційній проповіді 28 січня 2001 року новообраний Глава УГКЦ Блаженніший Любомир вказав на два пріоритетні завдання свого служіння — життя у вірі та єдність у Христі.

На його переконання, усі християни мали сповняти волю Ісуса Христа і бути *одним цілим*.

Незважаючи на часто досить негативне сприйняття «уніатів» як можливих і повноправних суб'єктів єкуменічного діалогу, Любомир Гузар наважувався не тільки говорити про єкуменічний діалог, а й робити практичні кроки.

Він почав працювати над екуменічною концепцією УГКЦ ще задовго до обрання Главою Церкви.

У розробленому ним документі мовиться:

«Українським Церквам під силу подолати травму, яку нанесли християнському почуттю силові форми об'єднання, полемічні форми богословствування та прозелітичні методи душпастирювання. Тисячолітня практика виховання вірних у душі після розкольного греко-латинського протистояння, а також 400-літня практика такого виховання в душі після берестейського суперництва в Україні істотно затемнили в душах українських християн ікону євангельського благочестя. На сьогодні жодна з Церков і церковних спільнот не може вважати себе вільною від відповідальності за ці духовні втрати. Ось чому найпершим завданням українських християн є завдання розчистити шлях до єдності через суголосне визнання згаданих втрат, спільне каяття та взаємне вибачення.»

У посланні з нагоди повернення осідку Предстоятеля УГКЦ до Києва «Один Божий народ у краї на Київських горах» від 13 квітня 2004 року Блаженніший Любомир підтвердив та концептуально розвинув екуменічні погляди своїх попередників.

Зокрема, він запропонував модель розвитку Церков на різних рівнях їхнього буття — поступовий перехід «від юрисдикційної залежності до церковної помісності», «від нівелюючого ексклюзивізму до сопричасного взаємодоповнення», «від державного підпорядкування до суспільного служіння», «від «екуменізму ультиматумів» до партнерського діалогу», «від конфесійного взаємного поборювання до першості в любові».

Синод єпископів під головуванням Любомира Гузара системно підтверджував, що для УГКЦ екуменічна діяльність є надзвичайно важливою.

Концепція Любомира Гузара дає кілька важливих орієнтирів як для духовенства, так і для мирян. Найважливіше — молитися

за єдність християн та необхідність оминати все, що могло б образити чи завдати шкоду братам і сестрам інших конфесій. Вивчати, що поєднає конфесії, які вийшли з Володимирового хрещення, і долати непорозуміння та упередження, які перешкоджають приязним взаємовідносинам.

Любомир Гузар не чекав, коли хтось першим почне діалог. Він простягав руку.

Одним із перших кроків з налагодження спілкування було запрошення Патріарха Філарета на інтронізацію Любомира Гузара як екзарха Києво-Вишгородського, яка відбулася на Аскольдовій могилі в Києві 2 червня 1996 року.

Майданчиком для міжконфесійного і міжрелігійного діалогу Любомир Гузар бачив Всеукраїнську раду церков і релігійних організацій.

ВРЦіРО було створено в грудні 1996 року як представницький міжконфесійний консультативно-дорадчий орган за участю державного органу — Комітету в справах релігій. До її складу входить 16 церков і релігійних організацій та одна міжцерковна структура. Серед них — православні, греко-католицькі і римо-католицькі, протестантські та євангельські церкви, а також юдейське та мусульманське релігійні об'єднання. Загалом Рада церков представляє більш як 90 відсотків усіх релігійних організацій України.

Саме Блаженніший Любомир був одним із тих, хто сформував сучасну структуру Всеукраїнської ради церков і релігійних організацій.

Під час акції «Україна без Кучми» з Державного комітету у справах релігії передали проект листа з проханням підписати звернення до вірних, аби не протестували проти влади, бо, мовляв, «уся влада від Бога».

«Усі представники Всеукраїнської ради церков і релігійних організацій (ВРЦіРО) кинулись підписувати того листа, і лише

Блаженніший Любомир відмовився. Це був переломний момент. Відтоді ВРЦіРО стала на шлях самодостатності і самостійності, а особливо Українська греко-католицька церква», — пригадує прес-секретар Любомира Гузара, отець Ігор Яців.

А згідно з положенням ВРЦіРО рішення приймається консенсусом. Тоді всі проголосували «за», тільки Любомир Гузар «проти», і президент Всеукраїнського союзу церков християн віри євангельської (п'ятидесятників) утримався.

Не з усіма представниками конфесій було легко вибудувати діалог. Тодішній Глава УПЦ МП, Володимир Сабодан, багато років не бажав іти на особистий контакт з Гузаром. Блаженніший Любомир час від часу надсилав йому запрошення зустрітися. Але Сабодан пішов на таку приватну зустріч тільки наприкінці 2009 року.

Під час цієї зустрічі очільники Церков говорили переважно на духовні теми, оминаючи гострі кути. Власне, це і було ідеєю екуменізму, яку сповідував Любомир Гузар.

Він знаходив порозуміння і з юдеями, часто сідав з ними до столу. Як правило, ці зустрічі супроводжувалися численними жартами.

«Після однієї зустрічі з прогресивними юдеями в їхній газеті вийшла замітка з колективним фото. Блаженніший носив бороду, а прогресивні не всі носять бороду. Блаженніший поглянув на фото і сказав: «Гм, а де тут греко-католики, а де юдеї?» Це було дуже смішно. І зокрема його почуття гумору, доброзичливість сприяли екуменічному діалогу й міжрелігійному спілкуванню», — пригадує отець Олекса Петрів, керівник Департаменту зовнішніх зв'язків УГКЦ.

На таких заходах не підписувалися якісь документи. Ідея спілкування назагал полягала у підтриманні добрих стосунків між пастирями однієї країни.

Щонайменше раз на рік Любомир Гузар зустрічався з шейхами мусульман, переважно з імамом Ахмедом Тамімом. Часті зустрічі відбувалися і з протестантами.

У 2007 році виступив з ініціативою заснувати Раду українських церков Володимирового Хрещення. Цю ідею радо підтримали і в УПЦ МП, зокрема Володимир Сабодан, але через вплив московського керівництва на УПЦ МП вона реалізована не була.

Любомир Гузар розумів, що єдність християн України до кінця не можлива без єдності між самими православними.

Концепція зближення Київських церков Блаженнішого Любомира містить кілька складників.

По-перше, в основі будь-яких спроб міжцерковного порозуміння в Україні між православними і греко-католиками має лежати усвідомлення належності до спадщини киево-християнської традиції Володимирового хрещення. Ця спадщина, на глибоке переконання Блаженнішого, не є ексклюзивною власністю однієї зі спадкоємців Володимирового хрещення, а спільним надбанням усіх православних християн України.

У згадуваному посланні «Один Божий народ у краї на Київських горах» Любомир Гузар зазначив:

«Українські Православні церкви є носіями спільної з УГКЦ киевської традиції, окремі елементи якої краще збереглися саме в православних церквах. Тому все те краще, що вони зберегли зі спільної спадщини, не має бути втрачене. Навпаки, кожна з Церков несе відповідальність за те, щоб збережена ними частка спільного скарбу стала надбанням українського народу».

По-друге, Любомир Гузар пропонував інклюзивний метод примирення і поєднання, передусім пошанування кожної з Церков киево-християнської традиції та інтеграції її власного історичного та еклезіального досвіду. Інклюзивні форми дають, у свою чергу, на думку Блаженнішого, шанс почати мислити сопричасними категоріями, котрі дозволяють перейти на якісно новий рівень у міжцерковному спілкуванні, опертий на взаємну довіру, визнання та рівноправні сестринські стосунки.

У листі Блаженнішого Любомира до Митрополита Володимира Сабодана від 26 квітня 2008 року читаємо: *«Церкви київської традиції взаємно визнають себе Церквами-Сестрами. На підставі літургійного Символу віри Церкви визнають сповідування кожною з них однієї й тієї самої віри семи Вселенських Соборів. Церкви визнають дійсність і благодатність Святих Таїнств у кожній з них і, як наслідок, правосильність ієрархічних структур усіх Церков київської традиції».*

Наступним кроком, на переконання Гузара, мало б бути прагнення до відновлення евхаристійної єдності між спадкоємцями Володимирового хрещення, яка жодним чином не повинна стати причиною погіршення взаємин із великими християнськими центрами — Константинополем, Римом і Москвою. Відновлення евхаристійного спілкування мало б стати підставою для створення спільного патріархату, опертого на конкретний історичний досвід Київської митрополії XVII століття.

Храм із «цеголок»

27 жовтня 2002 року Любомир Гузар освятив наріжний камінь майбутнього Патріаршого собору Воскресіння Христового в Києві — головної святині УГКЦ в цілому світі. Поруч із собором почали зводити також головний адміністративний центр Церкви.

Будівництво комплексу розпочалося 9 вересня 2002 року. 10 жовтня 2004-го було освячено та встановлено п'ять хрестів собору. На освячення прибули всі єпископи УГКЦ з чотирьох континентів світу. У той день було піднято і встановлено найбільший хрест на центральному куполі.

Патріарший собор вражає своїми розмірами. Тож не дивно, що споруда потребувала значних коштів, яких Церква не мала.

Собор зводився впродовж дванадцять років. Скептики називали храм довгобудом.

Звісно, спорудити його могли б швидше, якби не брак коштів, однак Любомир Гузар категорично відмовлявся від підтримки з боку можновладців чи окремих політичних сил, котрі пропонували свої послуги в обмін на публічну підтримку. З цього приводу Блаженніший казав:

«Ми маємо таку позицію, що не хочемо приймати пожертв від офіційних органів. Бо це завжди тягне за собою певну, так би мовити, “вдячність”. Ми хочемо бути Церквою свободною, щоби жертвти не перешкодили нам сказати правду, коли її треба сказати».

Зведений виключно за кошти мирян Патріарший собор мав стати символом єдності греко-католиків цілого світу, щоб кожен міг відчувати причетність до його спорудження.

Для внесення пожертви були розроблені так звані «цеголки» — невеличкі паперові грамоти-подяки номіналом 10, 50, 100, 500 та 1000 грн, придбавши які, жертводавець робив свій внесок у спільну справу будівництва собору та водночас отримував пам'ятку про участь у ній. Такі «цеголки» можна було придбати не тільки в Україні, а й у Польщі, Німеччині, США, Канаді, Аргентині та інших державах світу, де живуть українці. За допомогою «цеголок» було зібрано близько 10 мільйонів гривень.

Патріарший собор було відкрито 27 березня 2011 року — під час інтронізації нового Глави УГКЦ Верховного Архієпископа Києво-Галицького Святослава Шевчука. Освячення збудованого собору відбулося у дні святкування 1025-річчя Хрещення України-Русі. 18 серпня 2013 року на прощу з нагоди цієї річниці до Києва прибуло понад 20 000 прочан та близько 700 священнослужителів.

Патріарший собор Воскресіння Христового покликаний стати символом патріархату, якого так прагне Церква.

«Бажання церкви мати патріархат сягає ще XVI ст. Питання стало дуже актуальним у минулому столітті з ініціативи Блаженнішого Йосифа Сліпого. Тоді ми були розділені політично. Украї-

на входила до Радянського Союзу. Приблизно півтора мільйона наших вірних розсіялися по Америці, Австралії, Західній Європі. Але крок за кроком ми почали відчувати внутрішню єдність. Велику роль відіграли поїздки Йосифа Сліпого — своєю присутністю, словом він звертав увагу людей на те, що ми є одна Церква. Пізніше, коли Україна стала свobodною, блаженніший Мирослав Іван Любачівський повернувся з Італії та почав вживати заходів для побудови символічного храму, який би об'єднував усіх вірних. Тоді це не вдалося. Але сьогодні ми маємо цей Собор. Це не є “одна із церков Києва” — вона для всіх нас. Українці з різних куточків світу почали складати пожертву на будівництво цього храму. Приїхали люди з Бразилії, Канади на освячення собору Воскресіння Христового і кажуть: “Наш храм”. Тому, бачите, ця будова є дуже важлива, бо дає відчуття внутрішню єдність, яка є природою патріархату. Щиро надіємося, що скоро патріархальний устрій для нашої церкви буде формально визнано. Це справа не престижу, а єдності».

Повернення осідку Церкви — це пророчий жест

21 серпня 2005 року Глава Української греко-католицької церкви Блаженніший Любомир Гузар під час літургії на цокольному поверсі майбутньої адміністративної будівлі патріаршої курії біля собору Воскресіння Христового в Києві проголосив синодальне рішення про перенесення осідку Глави УГКЦ зі Львова до Києва.

Цьому передувало рішення Синоду єпископів УГКЦ від 5—12 жовтня 2004 року.

Пізніше наступник Любомира Гузара, Блаженніший Святослав, скаже: «Повернення осідку нашої Церкви до Києва — це був пророчий жест, який показав себе дуже вчасним, необхідним і життєво діяльним. Особливо в теперішніх обставинах життя нашої Церкви й України».

Про саму ідею перенесення осідку до Києва точилося багато дискусій упродовж кількох років. Було чимало противників навіть у самій Церкві, адже не всі з духовенства хотіли, аби Львів утратив статус духовної столиці. У Ватикані, який часто оглядався на позицію Москви щодо дій УГКЦ, теж мусили схвалити це рішення.

Зрозуміло, такий крок викликав протести з боку Української православної церкви Московського патріархату, яка є філією Російської православної церкви, та проросійських політичних діячів в Україні. Лунали й відверті образи в бік Глави УГКЦ.

Російська «п'ята колона» заявляла, що перенесення осідку УГКЦ до Києва — прямий наступ на православ'я в Україні. Вони вважали, що посилення УГКЦ спрямоване на те, аби розірвати духовні узи, що зв'язують Україну, Росію та Білорусь...

Усім було зрозуміло, що за цими протестами стоїть Російська православна церква, яка завжди керувалася з Кремля.

Та незважаючи на погрози і образи, Блаженніший Любомир не відступив від своїх намірів.

Твердості його рішення додавало й історичне підґрунтя. Наприкінці XVI століття на захоплених Польщею землях України склалася драматична ситуація, коли перед українським православним духовенством постав вибір: або покірно прийняти католицизм і ополячення українців, або задля збереження православного обряду й національної самобутності піти на союз із Римом. Адже Константинополь тоді перебував під владою османів і втратив свій вплив на православні країни.

У 1596 році Берестейський собор архієреїв України ухвалив Унію, або Союз православної церкви з Римом і визнав сопричастя з Папою Римським.

У грамоті українською мовою було закарбовано постулат про рівні права і порозуміння Української (Руської) церкви з церквою католицькою. Завдяки цьому актові український народ, перебува-

ючи в складі чужої держави (Речі Посполитої), отримав можливість зберегти себе як націю. Так постала Українська греко-католицька церква.

Вона походить від Володимирового Хрещення і зберегла тяглість київської традиції християнства.

Протягом останніх чотирьохсот років за свою діяльність, спрямовану на збереження й утвердження самобутності української нації, Українська греко-католицька церква неодноразово піддавалася утискам з боку всіх влад на території України. Та найбільших репресій і врешті ліквідації вона зазнала у ХХ столітті за радянських часів.

Москва завжди намагалася знищити УГКЦ, починаючи від Катерини II у XVIII й аж до Сталіна у ХХ столітті.

Блаженніший Любомир не втомлювався повторювати, що УГКЦ повертається, а не приходить на схід чи центр України.

«Мусимо дивитися у майбутнє. Греко-католицькою церквою нас назвали австрійки в часи панування Габсбургів, але ми були присутні по всій Україні. Діяльність нашої Церкви має вже 1025-літню історію від часу Хрещення Київської Русі. У 1596 році частина Церкви приєдналася до Берестейської унії. Ми завжди підтримували контакти з Патріархом Константинополя і з Апостольською Столицею в Римі. З одного боку, для нас це було благословенням, а з другого — дійшло до поділу в Православній церкві. Від того часу обидві наші Церкви незалежно розвивалися на території усієї України.

Після поділу Польщі землі на схід від Збруча потрапили в руки Російської імперії, яка намагалася ліквідувати нашу Церкву. Це спричинило до того, що наш тогочасний митрополит переніс свій осідок до Львова на території імперії Габсбургів, де ми могли вільно розвиватися. Перенесення у 2005 році осідку Глави УГКЦ зі Львова до Києва і прийняття столиці Верховним Архієпископом Києво-Галицьким було поверненням до стану перед поділом. У цьому можна вбачати певну іронію історії, що завдяки Сталіну греко-като-

лики повернулись на територію всієї України. Ми не створюємо якийсь новий стан, а радше повертаємося, щоб служити людям, що живуть у центральній і східній Україні».

21 серпня 2005 року титул Глави УГКЦ змінився з «Верховного Архієпископа Львівського» на «Верховного Архієпископа Києво-Галицького». Проте в Києві на той час ще не було вибудовано адміністративної структури УГКЦ. Практично центр залишався у Львові.

Перед Любомиром Гузарем було роботи непочатий край...

У листопаді того ж року він подякував львів'янам за підтримку, допомогу та вірність, а Синод єпископів УГКЦ обрав іншого Львівського архієпископа. Ним став Ігор Возьняк.

З поверненням осідку до столиці Києво-Вишгородський екзархат УГКЦ став Київською архієпархією.

У житті Блаженнішого Любомира розпочався новий період. Як завжди, до всього він підходив з надзвичайним спокоєм і розважливостю.

Він не ставив собі надзавдань, вважалося, що відродження Церкви на Великій Україні має відбуватися еволюційно, поступово.

Секретар Синоду єпископів УГКЦ владика Богдан Дзюрах розповідає: «Пригадую собі, як він давав мені вказівки як своєму помічникові щодо розвитку Київської архієпархії. Він казав мені: “Владико, не старайтеся робити надто поспішних чи великих кроків. Ми повинні йти крок за кроком, послідовно, поволі. Але впевнено вперед. Що це означає практично? Ми не зможемо прийняти двадцять священників на рік відразу. Але якщо ми приймемо 4—5 нових священників кожного року, це буде дуже добре. Це свідчитиме про наш розвиток і даватиме нам перспективу на теренах Великої України”».

Він був з тих, кому була важливіша якість, а не кількість чи швидкість.

«Церква — то є живий організм. То не є земське царство. Ми не стараємося збільшити число й поширити територію. Нашим го-

ловним завданням, і, дай Боже, аби ми при цьому стояли, — то є бути Церквою. То значить, що люди, які належать до тої Церкви, мають бути живими діючими християнами. То є наша ціль. Якщо будемо над тим працювати і якщо миряни і духовенство житимуть по-християнськи, то Церква матиме свій позитивний вплив».

Після повернення осідку до столиці Любомир Гузар розбудував повноцінну адміністративну структуру Церкви. Спершу, до 2011 року, вона носила назву Секретаріату Верховного Архієпископа в Києві. Згодом Секретаріат було реформовано в Патріаршу курію, до якої входили різні підрозділи з різними повноваженнями — комісіями, відділами, департаментами.

Розбудова адміністративної структури стала потужною основою для видимої присутності Церкви в столиці України.

У 2006 році Глава УГКЦ придбав ділянку з незавершеним будівництвом у селі Княжичах під Києвом. Він завершив будівництво, і будівля стала офіційною резиденцією Глави Церкви. Тут Блаженніший Любомир мешкав до кінця своїх днів.

За час керування УГКЦ Блаженнішим Любомиром у структурі Церкви було створено близько двадцяти комісій.

Велику увагу він приділяв мирянським рухам. У жовтні 2006 року було створено Комісію у справах мирян, мета якої — допомагати Главі УГКЦ у формуванні та реалізації програм координації їхньої діяльності.

Гузар, зокрема, був натхненником спільноти «Подружні зустрічі». «Хочу підкреслити важливість “Подружніх зустрічей” для реколекцій, відпочинку, спільного читання Святого Письма... Усе це дуже важливі засоби для скріплення тої подружньої любові, яку засвідчили, коли приймали святу Тайну Подружжя. Це може здаватися samozрозумілим на тлі статистик, які стверджують трагічне нерозуміння подружньої відповідальності в дуже багатьох випадках. Безліч розлучень обтяжують нашу суспільність, навіть

нашу церковну спільноту. Кожний захід, який допомагає оцю подружню єдність зберігати, укріплювати, поглиблювати, — це дуже цінна та важлива справа. Моє прохання до вас, робіть усе можливе, щоб ваш рух поширювався, щоб рятувати нашу суспільність».

У 2005 році на Найвищій конвенції в Чикаго Глава УГКЦ Любомир Гузар запросив до України найбільшу братерську організацію у світі «Лицарі Колумба», названу на честь мореплавця Христофора Колумба.

Діяльність «Лицарів» спрямована на благодійність, єдність католиків для захисту християнських цінностей, особливо родинних, та захисту життя, плекання братерства між «лицарями» та патріотизм.

Щоправда, організація почала діяти в Україні тільки у 2012 році — уже за нового Глави Церкви Святослава Шевчука. Нині по всій Україні налічується близько 25 рад «Лицарів Колумба».

У 2000 році з благословення Блаженнішого Любомира при Архікатедральному соборі Святого Юра у Львові було засновано першу молитовну спільноту «Матері в молитві».

Її діяльність запозичено в Англії. Сьогодні по всій Україні та за кордоном при УГКЦ діють близько півтори тисячі таких спільнот. Основою молитовного руху є щоденна молитва заступництва та підтримки його членів, молитва за дітей та за родини.

Останнє величне діло перед зреченням

Попри високий статус у суспільстві, Любомир Гузар ніколи не поведився як небожитель, недоступний для інших. Він завжди був відкритий як для священнослужителів, так і для простих мирян. Кожен охочий міг прийти до нього за порадою.

Як справжній пастир він завжди цікавився життям своїх підопічних — священників. Брав активну участь у формаційних зустрічах для душпастирів, де давав цінні духовні настанови.

Він був переконаний: аби Церква була успішною і могла належно служити людям, вона повинна мати вихованих і освічених священників. А взірцевий український греко-католицький священник повинен бути насамперед добрим громадянином і патріотом.

Для підготовки сучасних освічених душпастирів Блаженніший Любомир вирішив заснувати Київську Трьохсвятительську духовну семінарію.

Вважалося, що її відтворено на честь семінарії, що існувала в Радомишлі (нині Житомирська область) після ухвалення Унії.

У XVIII столітті Київська унійна митрополича єпархія стала центром тяжіння для унійної церкви всієї України. У 1752 році Київська єпархія налічувала 824 церкви. Тож не дивно, що в середині XVIII століття уніатські митрополити облаштували осідок митрополії в Радомишлі, за 100 кілометрів від Києва (який тоді належав до Російської імперії). У другій половині XVIII століття Радомишль став місцем постійного перебування митрополитів, престольним містом Української церкви.

У 1746 році, після того як митрополит Атанасій Шептицький обрав Радомишль містом митрополичої резиденції, тут був зведений комплекс будівель консисторії, де розміщувалися керівні, адміністративні та судові органи, діяла духовна семінарія, проводилися церковні збори й синоди, на які з'їжджалися сотні делегацій з усіх єпархій.

У 1763 році митрополит Пилип Володкович освятив у Радомишлі нову кафедральну церкву. Під час повстання 1768 року, для придушення якого самодержавна Росія кинула загім підполковника князя Мещерського, почалися переслідування уніатів, яких силоміць переводили в православ'я. У 1772 році з 32 деканатів Київської митрополичої єпархії 23 було переведено в православ'я, а 46 уніатських священників, які не підкорилися насиллю, ув'язнили в Бердичеві. 1773 року уніатські священники (400 осіб, серед них 43 з Радомиського

деканату) підписались у Радомишлі під «обітницею не відступати від Унії і підкорятися уніатському митрополитові».

Митрополит Лев Шептицький помер у 1779 році і був пишно похований у Радомишлі.

У 1780 році митрополію очолив Ясон Смогоржевський, який переніс свою власну єпископсько-митрополічу резиденцію до Радомишля. Найбільшою його справою стало заснування в місті єпархіальної семінарії на сто студентів та будівництво мурованого кафедрального собору. Смогоржевський помер у Радомишлі й був похований у кафедральній церкві Святої Трійці.

Останнім уніатським митрополитом, який правив у цьому місті, був Теодосій Ростоцький (1788—1805).

У 1795 році, після третього поділу Польщі, Російська імперія ліквідувала уніатську митрополію та її резиденцію в Радомишлі.

Після ліквідації митрополії дерев'яний митрополічий кафедральний собор Святої Трійці було перетворено на православний. У 1851 році собор перебудували й поставили на кам'яний фундамент. У 1856 році його знову ремонтували. Проте елементи уніатського оздоблення залишилися. Не пережила церква лише комуністичні часи. 1927 року церкву Святої Трійці, яка була його окрасою, знищено, а на її місці тодішній міський голова збудував собі дім.

«У східних областях зголошуються кандидати, і є потреба, щоб вони були ближче до дому, ближче до того середовища, у якому вони будуть працювати. Чому Церква заохочує, щоб кожна єпархія мала свою семінарію? У той спосіб виховуються студенти, які виходять із тої спільноти, у якій вони будуть служити, і це в'яже майбутніх священнослужителів із тим середовищем, у якому вони будуть працювати. А з іншого боку — єпархія призвичаюється до своїх майбутніх душпастирів. Ми беремо до уваги нашу дійсність і розпочинаємо спільними силами між'єпархіальну семінарію».

Отже, 3 червня 2010 року Глава УГКЦ Любомир Гузар видав декрет про створення Київської духовної семінарії.

Мрію створити семінарію Любомир Гузар плекав ще задовго до того, як став Главою Церкви. Ще як молодий священник, мандруючи по Греції, він відвідав семінарію, яка була посвячена трьом святителям. І тоді в нього зародилася мрія мати духовний навчальний заклад у своїй Церкві, яким би також опікувалися три небесні покровителі: Василій Великий, Григорій Богослов та Йоан Золотоустий.

Ставши Главою Церкви, Любомир Гузар нарешті втілив свою мрію в життя.

«Одного разу ми з ним були на лєтовищі, — розповідає владика Богдан Дзюрах. — Навіть не пам'ятаю, куди ми летіли. Він спитав мене: владико, якби ви створювали семінарію, то кого з тих священників, які в нас є, бачили би ректором, префектом і духівником? Я висловив своє бачення. І вже через кілька днів після повернення Блаженніший кличе тих священників на бесіду».

Цікаво, що будівлю для майбутньої семінарії Любомир Гузар теж надивився сам — поруч зі своєю резиденцією в Княжичах. Кошти на придбання будинку Блаженніший назбирав давно. Лише дочекався, коли будинок виставили на продаж. І за кілька місяців — 19 вересня 2010 року — урочисто освятив приміщення Київської Трьохсвятительської духовної семінарії і поблагословив навчання перших десяти семінаристів.

Він продовжував опікуватися семінарією навіть після свого зречення.

«Майже щотижня ми зустрічалися з Блаженнішим Любомиром і обговорювали розвиток семінарії. Він приходив до нас дуже часто. Скажімо, під час Великого посту, приходив щотижня, аби разом помолитися. І практично щоразу мав окреме слово для студентів», — розповідає ректор семінарії отець Петро Жук.

Любомир Гузар завжди ставив три запитання отцеві-ректору: чи семінаристи не голодні, чи їм тепло і чи мають добрих наставників. Навіть пропонував свій дім, якщо бракувало місця для розміщення додаткових викладачів.

Останніми роками він не любив відзначати свій день народження, але якщо в гості «напрошувалися» семінаристи, то радо погоджувався. Блаженніший часто повторював слова своєї мами: до сорока років треба бути зі старшими, а після сорока — з молодими.

Незважаючи на підірване здоров'я, він завжди знаходив час і сили для спілкування з семінарстами.

Коли знайомився з ними, то намагався запам'ятати персонально кожного — ім'я, рік навчання, успішність.

Мешканці Княжичів називали семінаристів «хлопцями Гузара».

Про своїх хлопців він дбав не тільки на словах, а й на ділі. Щотижня передавав певну суму коштів на краще харчування. А коли помер, то майже все своє майно — автомобіль, кошти, бібліотеку — залишив семінарії.

«Спершу я не міг зрозуміти, чому такі швидкі темпи. Бо тільки на початку літа була озвучена ідея її створення, а вже у вересні ми мали почати навчальний процес. Я сказав був: Блаженніший, то лишилося тільки шістьдесят днів, а він мені відповів: “Дорогий отче, і ще шістьдесят ночей”. Ми тільки пізніше зрозуміли, що це останнє величне діло, яке він хотів зробити перед зреченням з очільника Церкви», — пригадує отець-ректор.

«Ми собі навіть не можемо уявити нашої Церкви тут у Києві без присутності семінаристів у великих Богослужіннях, їх відвідин наших громад, наших парафій. Усе відбувається зі взаємною користю. З одного боку, семінаристи краще пізнають свої майбутні місця служіння. З другого — Церква бачить своє майбутнє в цих особах», — каже владика Богдан.

Любомир Гузар не любив, коли доводилося просити десь гроші на розвиток Церкви.

«Для нього особисто це було великим болем, — розповідає секретар Синоду єпископів, — що ми як Церква не спромоглися стати на власні фінансові ноги. Часто з пересердя казав, мовляв, доки ми будемо тими жебраками?! Але тут є проблема, бо нас не вчать займатися фінансовою діяльністю...»

Левову частку допомоги УГКЦ надавали й надають німецькі благодійні фонди «Реновабіс», «Церква в потребі», італійська та американська єпископські конференції.

Усі матеріали він знав на пам'ять

Як Глава Української греко-католицької церкви Любомир Гузар очолював також Синод єпископів УГКЦ. Він завжди дуже ретельно готувався до його засідань.

«На Синод готується дуже багато матеріалів, — ділиться секретар Синоду. — І, як я спостерігав, Блаженніший Любомир усі робочі матеріали перечитував особисто. А коли він уже був незрячий, то йому всі документи перечитували. І він їх усі знав на пам'ять. Він завжди мав чітке бачення, чого хоче досягнути. Це не означало, що було рішення, під яким владики мали лише механічно підписатися. Ні. Він знав, куди потрібно рухатися і які визначити пріоритети».

Під час синодальних засідань Любомир Гузар уважно вислуховував усіх, водночас даючи можливість висловлюватися кожному. Навіть якщо був з чимось не згодний, ніколи не блокував колективне рішення єпископів.

Авторитарний стиль управління був для нього неприйнятний. Засідання Синоду завжди були конструктивними й ефективними.

«Скільки собі пам'ятаю, у Синоді завжди панувала атмосфера зичливості, мудрості, спокою і взаємопошани. Я би сказав, що він до певної міри виховував Синод своєю поставою. Він задавав певну планку для нас усіх. І ми розуміли, що саме таким чином мають відбуватися синодальні засідання», — розповідає єпископ Богдан Дзюрах.

Покладаючись на авторитет і відповідальність Синоду, Блаженніший Любомир адресував йому пошук і вибір свого наступника.

«Він нас спонукав думати, що Церква потребує на даний час, якого проводу вона потребує, навіть якими кваліфікаціями мав би володіти Глава Церкви», — пригадує Богдан Дзюрах.

Перед своїм зреченням він регулярно збирав єпископів, які, крім інших завдань, займали посади в курії, аби інформувати, що робиться в Церкві, як виглядають загальноцерковні, міжконфесійні відносини, якою є позиція Церкви з того чи іншого питання, як треба поводитися в різних обставинах.

«Як я тепер бачу, він свідомо готував осердя людей, які мають забезпечити плавний поступовий перехід від одного періоду до другого», — вважає владика Дзюрах.

Майже все, що Любомир Гузар планував здійснити за час свого предстоятельства, він здійснив. Єдине, чого прагнув, але не встиг, — заснувати католицьку школу при Патріаршому соборі в Києві.

Людина на всі пори року

Любомир Гузар ніколи не скаржився ні на обставини, ні на здоров'я.

«Ми можемо тільки збоку говорити, — пригадує Святослав Шевчук, — про те, як йому було, коли він втратив зір. Бо сам Блаженніший Любомир жодного разу про це не обмовився. Ми лише могли здогадуватися, будучи поруч нього. Часом непросто було йому допомагати, бо він не казав, де йому тяжко.

Блаженніший ніколи не нервувався і не втрачав самоконтролю. Треба було дуже уважно спостерігати за ним, аби зрозуміти, чи йому щось подобається чи ні. Він був дуже делікатною особою. Дуже делікатно висловлювався, коли йому було важко.

Від нього постійно віяло неймовірним спокоєм. Дехто думав, що йому просто байдуже. Неправда. Він дуже глибоко всім переймався. Я би сказав, що певні речі він брав дуже глибоко до серця. Але ніколи не втрачав рівноваги».

Владика Богдан Дзюрах багато років жив із Блаженнішим Любомиром під одним дахом у резиденції в Княжичах.

Він пригадує: «Як би йому прикро не було, він ніколи не перекидав своїх станів на навколишніх. Він сам старався нести свої хрести, не обтяжуючи ними своїх домашніх. Ми могли бути свідками, але ми не ставали об'єктом тих тягарів, які лежали на його плечах. Я справді подивляв йому в цьому. Він ніколи не ставив запитань: Боже, чому? За що? Коли сідали до сніданку після молитви, його перша фраза завжди була: “Ну, що нового у світі?” Він дуже цікавився всім, що відбувалося».

Любомир Гузар ніколи не ухвалював спонтанних, імпульсивних рішень. Завжди вислуховував своїх численних радників.

Як Глава Церкви він мав спеціальну раду, а також цілу когорту радників зі світських і духовних діячів. А коли вирішувалася якась серйозна справа, влаштовували брейнстормінг, що міг тривати цілий день.

Він був неперевершеним дипломатом, перемовником. Ніколи не реагував негативом на негатив. Мовчав, коли було потрібно, і говорив, коли це було доречно.

«Блаженніший Любомир, — розповідає Святослав Шевчук, — був надзвичайно обдарованим дипломатом. Він не тільки вмів ламати різного роду бар'єри, упередження, а й умів правильно вибудовувати тактику міждержавних і міжцерковних відносин. Мені

було дуже цікаво, як він це робить. Якось прийшла до нього одна жінка-політик, яка дуже багато говорила. Блаженніший уважно її слухав і мовчав. Наприкінці розмови вона запитала в нього: “Чому ви нічого не кажете?” На що він відповів: “Бачите, пані, учила мене мама, що з жінками потрібно мовчати або погоджуватися”. Цією фразою в дипломатичний спосіб він задекларував свою позицію».

Він був глибоко переконаний, що Церква має виховувати людей не тільки в духовному плані, а й суспільно-політичному. На його думку, українці мало розуміються в політиці, тому ними так легко маніпулювати.

Тож покликання отця Церкви — допомагати людині усвідомлювати своє право свободи, гідності, а також відповідальність за власну долю, за долю своєї родини та країни.

«Понад двісті років ми не мали держави. Одним словом, Господь Бог подарував нам державу. Більше двадцяти років тому цілком несподівано для нас раптом ми знайшлися в незалежній державі. Ми не мали своєї держави від кінця XVIII століття. Сьогодні ми є в ситуації, де мусимо вчитися бути державою. Люди мають бажання бути незалежними, почуваються українцями, але не мають державного досвіду, не мають розуміння свого завдання як громадяни. Особливо після комуністичного режиму абсолютно не були приготовані на те, що кожна особа, кожен громадянин має відповідальність за цілість.

Господь Бог випробовує нас. Велике завдання — перевиховати нарід, зробити його практично державотворчим. Перше, виключити від влади тих людей, які живуть радянськими принципами. Мусимо мати людей, які є чесні, які справді хочуть будувати, працювати, творити, які є справжніми патріотами. Які люблять свій нарід, а не тільки самого себе.

Ми можемо відбудувати державу спільними силами. Ніхто не може це нам зробити. І ніхто не може це нам дати. Ми мусимо самі».

Любомир Гузар не жалів ані часу, ані сил на спілкування з громадянами. Особливо під час усіляких виборчих кампаній. Він любив зустрічі з журналістами, громадськими діячами та політиками.

Давав інтерв'ю й намагався бути максимально доступним для людей, бо тільки так міг донести свою позицію до громадськості.

«Дуже часто послання, які виходили з-під пера Блаженнішого Любомира, — пригадає секретар Синоду владика Богдан, — носили глибоко пасторальний характер, але також у них був погляд церковного лідера, який прагнув виховати свій народ, прищепити відчуття відповідальності. Він ніколи не боявся підняти свій голос проти влади, якщо права людей ставали під загрозою.

Донині пам'ятаю, як у 2001 році держава затримувала людям заробітну платню, що спричиняло велике суспільне напруження, і тоді наша Церква в особі Блаженнішого Любомира підняла дуже високий голос критики проти влади за затримку зарплати. Цей крок українське суспільство дуже оцінило».

Любомир Гузар дуже чутливо сприймав доленосні події у житті народу чи окремої людини. Він глибоко переживав трагедію Голодомору. Завжди висловлював свою позицію з цього приводу. Брав участь у поминальних Богослужіннях.

Коли сталася Скнилівська трагедія (аварія під час святкування 60-ї річниці 14 авіаційного корпусу ВПС України на Скнилівському аеродромі під Львовом 27 липня 2002 року. Унаслідок падіння літака загинуло 77 осіб, серед них 28 дітей, і постраждало близько 250 чоловік), Блаженніший Любомир особисто відвідав кожного потерпілого в лікарні.

Він тримав руку на пульсі суспільного життя, переймався нагальними проблемами. Наприклад, звертався до українців з приводу необхідності дотримання правил дорожнього руху. Оскільки на українських дорогах гине багато людей.

Завжди, коли посвячував автомобіль, казав: *«Пам'ятайте, при швидкості 110 висідає Святий Христофор, а при 130 — уже ангели висідають з авта».*

Він завжди був дуже активний у розбудові церковно-державних відносин. Завдяки його мудрості та наполегливості авторитет УГКЦ постійно зростає.

Любомира Гузара любили всі — не лише греко-католики. Його харизму, почуття гумору, природну простоту, доброту й відкритість, цінували і православні, і мусульмани, і юдеї, і атеїсти.

Таку народну любов до Любомира Гузара Святослав Шевчук пояснює потребою українців мати батьківську опіку. Такого Батька вони побачили й відчули в Гузарі: «Дуже часто наше суспільство є суспільством безбаченків. Чимало наших старших людей були позбавлені своєї історичної пам'яті в радянські часи. Тобто їх позбавили батьківського спадку. Багато лиха нашому народові завдали світові війни, Голодомор. Сьогоднішня культура так будує стосунки, зокрема в сім'ї, що батько часто є “великим відсутнім” у своїй родині. Вихованням дітей здебільшого займається мати. А дітям так бракує батька. Постава Блаженнішого Любомира, його особистість — це є особистість Батька. І, можливо, він десь зачіпає ті глибинні струни сучасного українця різних вікових категорій, до яких промовляє голосом Батька. Такого Батька потребують усі, не лише греко-католики. А Блаженніший Любомир є таким духовним Батьком народу».

У 2015 році соціологічні опитування показували, що українці вважають Любомира Гузара своїм найбільшим моральним авторитетом.

Блаженніший Любомир активно спілкувався й листувався з різними державними діячами Європи, США, Канади. Він був голосом українського народу й української Церкви на різних міжнародних форумах.

Леонід Рудницький, професор Філадельфійського університету, якось сказав: «Якщо десь з'являвся Гузар, то можна було бути певним, що український народ, українська Церква гідно будуть представлені. Чи це у високих аристократичних, наукових, дипломатичних, чи королівських колах. Не має значення. Тобто він був, як кажуть американці, людиною на всі пори року».

Теплою рукою

10 лютого 2011 року на прес-конференції в Києві Блаженніший Любомир Гузар повідомив про те, що Папа Бенедикт XVI прийняв його зречення від престолу Верховного Архієпископа Української греко-католицької церкви.

Під час завершення прес-конференції розчулені журналісти аплодували йому стоячи.

Відповідне прохання до Святішого Отця Глава УГКЦ подав, коли йому сповнилося 75 років.

«Святіший Отець прийняв відповідно до норми кодексу канонів Східних церков — канон 126, параграф II — зречення його Блаженства Любомира Кардинала Гузара з уряду Верховного Архієпископа Києво-Галицького в Україні. Адміністратором верховно-архієпископської Церкви буде його високопреосвященство Ігор Возьняк — архієпископ Львова для українців, який скличе Синод єпископів Української греко-католицької церкви для обрання Верховного Архієпископа», — зачитав на прес-конференції рішення Папи Римського отець Ігор Яців.

Рішення залишити пост Глави Церкви не було спонтанним. Як тільки у 2001 році його обрали Предстоятелем, він одразу повідомив своїх співбратів, що коли йому сповниться 75, то він передасть свій уряд наступникові.

«Теплою рукою», — любив повторювати Блаженніший Любомир.

Саме так він і вчинив.

«Від 2001 року до лютого 2011 року я був Верховним Архієпископом. Знаєте, триматися за всяку ціну уряду мені виглядає смішно. Треба думати, щоби справа йшла вперед. Прийшов час 75 років, і я зрозумів, що не буду мати сили, не буду мати тої потрібної енергії. І почав робити заходи, щоби мене звільнили».

Заходи зі зречення посади тривали понад два роки, доки Ватикан ухвалив рішення. За цей час Любомир Гузар готував своє оточення, Синод єпископів, аби перехідний процес відбувся максімально безболісно.

Сам він демонстрував повний спокій і впевненість. Він ішов з посади Глави Церкви, але залишався невід'ємною її частиною.

«В Америці якось появився один мюзикл, що мав цікавий титул “Зупиніть, я хочу висідати”... Ну, я не хочу висідати. Я висідаю урядово, але я не висідаю як член свого народу і своєї Церкви. Тому я сьогодні спокійний і навіть з'їв добрий сніданок.

Я продовжуватиму говорити до всіх, хто хоче мене слухати».

Десять років на посаді Глави Церкви Любомир Гузар зміцнював українську Україну. І продовжив це робити, ставши емеритом.

«Якби було потрібно викласти діяльність Блаженнішого Любомира в певній послідовності, то найперше — монах — людина, яка живе в Бозі і в якій Бог перебуває», — пізніше скаже Святослав Шевчук про свого попередника.

Усі його публічні виступи містили меседжі: якщо ти християнин і хочеш бути справжнім християнином, то маєш бути чесним, відповідальним громадянином, працювати і молитися.

Обирати наступника мав Синод, якому Любомир Гузар приділяв так багато уваги.

Засідання Синоду відбуваються в закритому режимі, тож можемо лише здогадуватися, що саме Любомир Гузар вніс пропозицію щодо обрання Святослава Шевчука своїм наступником.

До майбутнього Глави Церкви Гузар мав чіткі побажання.

«За останні два роки ми багато дискутували про вибір наступника... Я був один з кардиналів, що брав участь у виборі Папи, я багато приглядався, як це робиться. Коли вмирає Папа, дев'ять днів відбуваються поминальні Богослужіння за Папою і проповіді, але вони не за померлого Папу, а в них представляються потреби Церкви.

Потім — зібрання кардиналів, на яких обговорюються потреби Церкви. Чому? Щоб обрати Главу відповідно до наявних потреб Церкви. Те саме й тут. Перед Синодом ми спільно засядемо й подумаємо, чого Церква потребує сьогодні. Моя перша порада наступнику — втримати внутрішню єдність нашої Церкви, яка присутня в Україні, Західній Європі, Північній і Південній Америці, в Австралії. Ми розсіяні по цілому світі, але маємо бути собою і якнайкраще служити своїм людям, зберегти свою ідентичність. Що значить ідентичність? Якщо я поїду до Бразилії чи Канади, аби я не почувався в українській громаді як чужинець. Друга порада — щоб ми зберегли здатність бути Церквою. Це надзвичайно важливо. Аби не піддаватися спокусам шукати впливів, не шукати кількісних показників, зовнішніх прикрас.

Наше кредо, наш клич — святість об'єднаної Церкви».

23 березня 2011 року виборчий Синод єпископів УГКЦ обрав владика Святослава Шевчука Верховним Архієпископом Києво-Галицьким, Главою Української греко-католицької церкви. 25 березня цей вибір затвердив Папа Римський Бенедикт XVI.

Інтронізація нового Глави УГКЦ відбулася 27 березня 2011 року в Патріаршому соборі Воскресіння Христового в Києві.

Одразу після інтронізації Святослав Шевчук оселився в тій самій резиденції в Княжичах. Виникла незвична ситуація: двоє Блаженніших під одним дахом... Та Любомир Гузар виявляв мудрість і делікатність. Він був присутній під час інтронізації в соборі, але

на урочистий прийом з цієї нагоди не пішов, аби не перебирати на себе увагу від молодого Глави Церкви. І дома завжди давав знати, що відтепер він тут не головний.

«Коли я приїхав після виборчого Синоду до Княжичів, — пригадує той день Святослав Шевчук, — ми вперше зустрілися після всіх тих подій. Він дуже тепло до мене поставився. Обійняв мене... У хаті за столом кожен мав своє місце. Ну, а Глава Церкви мав місце очільника столу. А він одразу сів збоку. Це, звісно, символічна річ, але таким жестом він чітко показав усім, що він знає своє місце».

Любомир Гузар ще довго намагався окреслити свій статус і навіть працював над окремим «правильником» для Верховного Архієпископа — емерита, який пізніше був затверджений Синодом. У «правильнику» прописано, які його права, обов'язки, на що може розраховувати, на що ні. Любомир Гузар був першим у Церкві, кому спала на думку така ідея.

Він смиренно прийняв свій статус і не мав жодного жалю з приводу втрати посади. Та, незважаючи на поважний вік і слабке здоров'я, навіть після зречення продовжував активну діяльність. Відвідував соціальні та громадські заходи, виступав на конференціях, багато спілкувався з різними діячами та посадовцями, проповідував, читав лекції. Особливо важливим для нього було спілкування з молоддю.

Він ніколи не почувався осторонь соціально-політичних процесів у країні, особливо в часи президентства Віктора Януковича.

«Одного разу я його спитав напівжартома: “Як вам, ваше Блаженство, живеться на пенсії?” І він з повною серйозністю мені відповідає: “Я ніколи не уявляв, що коли буду емеритом, то матиму так багато роботи”, — пригадує Святослав Шевчук.

13 березня 2013 року 266-м Папою Римським став Франциск. У миру — Хорхе Маріо Бергольйо. Родом з Аргентини. Народився у Буенос-Айресі в сім'ї італійських мігрантів.

Його Всесвятість є вихованцем українського священика Степана Чміля, якого поховано у базиліці Святої Софії в Римі. Нинішній Папа, а тоді студент Салезіянської школи, щодня раненько, поки ще всі хлопці спали, прислуговував отцю Чмілю під час Служби Божої. Він чудово знає греко-католицький (візантійський) обряд і Літургію.

З нинішнім Главою УГКЦ Папа добре знайомий. Перед призначенням Святослав Шевчук був єпископом УГКЦ для греко-католиків у Аргентині.

...Любомир Гузар не їздив на вибори нового Папи. Йому якраз сповнилося 80 років. А в цьому віці кардинали втрачають своє виборче право.

Загибель Небесної Сотні стала відкупленням нашого народу

2011 року — у 20-у річницю референдуму за незалежність України — Любомир Гузар та інші моральні авторитети створили ініціативну групу «Першого грудня».

Саме Любомир Гузар був її ініціатором та основним промоутором.

Першими її учасниками були В'ячеслав Брюховецький, Богдан Гаврилишин, Семен Глузман, Володимир Горбулін, Іван Дзюба, Мирослав Маринович, Мирослав Попович, Євген Сверстюк, Вадим Скуратівський, Ігор Юхновський.

В основу програмних документів закладено декларацію, яка містить базові принципи для об'єднання українського народу, та спеціально написана з цієї нагоди Хартія вільної людини, яка подає життєві орієнтири для українського суспільства.

«Ми собі визначили за мету представити, у який спосіб перелаштувати наше суспільне життя, щоб поняття правди, добра, справедливості мали в ньому не тільки теоретичний, а й практич-

*ний сенс. Було прийнято Хартію вільної людини, у якій ми наголо-
сили, що людина не є рабом, невільником якоїсь влади чи групи людей,
кожен громадянин є собою, людиною у повному значенні слова. А це
значить, що людина має не тільки права, а й завдання, має відпові-
дальність і пошану до іншої людини».*

Любомир Гузар приділяв багато уваги «Першому грудню». Брав участь у круглих столах, публічно висловлювався від імені групи щодо важливих суспільно-політичних подій.

Особливо активізувалася група, коли Віктор Янукович (президент України, 25 лютого 2010-го — 22 лютого 2015 року) намагався узурпувати владу та поставити Україну в залежність від Росії.

З 2007 року Україна готувалася до підписання угоди про асоціацію з ЄС. Проте Янукович крок за кроком розвертав зовнішній вектор України в бік Росії.

21 листопада 2013 року Кабінет Міністрів на чолі з Миколою Азаровим ухвалив рішення зупинити процес підготовки укладення угоди про асоціацію.

Така зміна вектора країни шокувала українців. Усім стало зрозуміло: якщо Україна припиняє інтеграцію з ЄС, то зближатиметься з Росією. По країні спалахнули «майдани». Особливо активно протестували студенти. Натомість провладна Партія регіонів організовувала свої «антимайдани», де лунали заяви антиєвропейського спрямування.

«Спочатку була надія, що уряд, Президент зрозуміють, що все ж таки щось треба змінити ґрунтовно. Але я так думаю, що мріяти про те було властиво зайве. Із того, як казав Азаров, складалося враження, що то не було серйозно. Знаєте, є така латинська приповідка: “Співаєш глухим у вуха”. І пізніше на правду виявилось, що так воно і було».

Вирішальним став день 29 листопада 2013 року, коли Янукович у запланований день підписання угоди у Вільнюсі відмовився від

асоціації з Європейським Союзом. І декларацію про наміри продовжити переговори теж не було підписано. Більше того, Янукович заявив, що може продовжити переговори з ЄС лише за участі в них Російської Федерації. У Києві на Європейській площі відбувся велелюдний мітинг на підтримку асоціації.

На Майдані Незалежності в ніч з 29 на 30 листопада залишалося кілька десятків студентів. Але влада з якихось міркувань вирішила зачистити Майдан від протестувальників. Зачистка закінчилася тим, що підрозділ міліції «Беркут» жорстоко побив мітингувальників.

Цього українське суспільство стерпіти не могло.

1 грудня 2013 року в річницю референдуму про незалежність на вулиці Києві вийшло близько мільйона протестувальників з вимогою покарати винних за побиття. Але таких намірів у влади не було.

Це був початок революції.

Подальший розвиток подій отримав назву «Європейська революція», або «Єврореволюція», згодом — «Революція Гідності».

Любомир Гузар, який так захоплювався мирною Помаранчевою революцією, відчував, що цього разу без кровопролиття не обійдеться.

1 грудня він теж був на Майдані. Його помічник отець Микола Семенишин пригадує, що Блаженніший дуже хвилювався, адже в центрі столиці зібралися сотні тисяч протестувальників, а він нічого не бачить.

«Чинім добро. При Божій допомозі можемо подолати зло, коли чинимо добро!» — ці слова Любомира Гузара звучали як заклик не відповідати агресією на агресію, а протестувати в мирний спосіб. Водночас, цитуючи Святе Письмо, він закликав «не боятися».

8 грудня відбувся «Марш мільйонів» — народне віче, на яке вийшли близько мільйона громадян. Серед них і Любомир Гузар разом з іншими членами «Першого грудня» — Мирославом Поповичем, Богданом Гаврилишиним, Євгеном Сверстюком.

«Є така приповідка: молись до Бога так, ніби все залежить від Нього, а працюй так, ніби все залежить від тебе. Хочу, аби ми всі були переконані, якщо будемо працювати, досягнемо добрі результати. І що коли будемо працювати, ми можемо здобути те, чого нам потрібно... Молись до Господа так, ніби все залежить від Нього. Так, бо від Бога залежить наша майбутність», — настановляв Любомир Гузар.

Упродовж кількох місяців, поки тривав Майдан, він активно підтримував українців, бо вважав, що народ має право на протест проти сваволі.

«Головне, мені здається, в тому, що Майдан — це була реакція внутрішня. Люди сказали в певний момент: “Досить!” Це було явище не тільки київське, то було українське — у різних містах. Майдан — це внутрішній переворот, вияв того, що всередині, у серцях людей назріло. І воно показалося.

Ми не є бунтівниками від природи. Якщо дивитися на нашу історію, то десь із другої половини XVIII століття ми жили в окупації. Наш протест викликано обставинами. Думаю, ті реакції були цілком природними: чи то була, наприклад, австрійська, чи пізніше польська окупація, далі, звичайно, більшовицька, ще далі гітлерівська — вони свідомо нищили наш народ, і тому він протестував.

УПА, ОУН, Українська військова організація — чому вони створилися? То були реакції на окупацію. Якими були на початку 20-х років реакції проти колгоспів і Голодомору? Понад чотири тисячі повстань в Україні. Цілі села повставали проти колективізації.

І коли народ запротестував проти Януковича і його уряду, то це тому, що він не вважав його своїм урядом. Цей уряд був чужим, таким, що не працював на користь народу.

Я би сказав, що ми занадто м'які. Але як нас притиснуть, то люди реагують, і цілком правильно, що реагують. Мусять реагувати. Завдяки тому ми збереглися».

Влада кілька разів намагалася розігнати Майдан силовим методом, але їй це не вдалося. Навіть спробувала заборонити людям протестувати шляхом ухвалення закону. 16 січня 2014 року провладна більшість у Верховній Раді ухвалила так званий пакет «диктаторських законів», які обмежували права громадян, надавали органам державної влади більшу свободу дій у сфері покарання учасників акцій протесту й мали на меті піддати кримінальному переслідуванню опозицію та активістів громадянського суспільства. Багато норм цих законів були запозичені з російського законодавства... Це викликало нову хвилю протестів.

22 січня з'явилися перші жертви. Від рук снайпера загинули Сергій Нігоян та Михайло Жизневський.

«Заперечення права людей на протест із боку уряду, Президента стало останнім поштовхом, як кажуть, тою соломинкою, що зломил хребет верблюда. Ніби всередині десь кипіло, кипіло, кипіло, і, може, його не було аж так дуже видно, а потім як то все вибухнуло, і люди сотнями тисяч приходили. Цього ніхто не сподівався.

Я думаю, що влада хотіла якось це стримувати, але вони вже були... як то сказати... зліквідовані. Із народу вийшла не якась лють чи ненависть — тільки бажання, глибоке бажання зміни, глибокий зворот до того, що ми сьогодні називаємо людською гідністю.

Яким є наше завдання сьогодні? Ті ідеали, які прозвучали на Майдані, треба здійснювати в усіх аспектах нашого життя, чи то буде Верховна Рада, уряд, міністерства, суди, чи господарства, підприємства. Усюди маємо духовні цінності Майдану реалізувати.

Майбутнім поколінням варто пояснювати, що таке Майдан. Це є головним завданням сьогоднішнього дня. Завдання і влади, і суспільства, і, ясна річ, освітніх організацій, і таких товариств, як ініціативна група “Першого грудня”, — виховувати майбутнє покоління в дусі ідеалів Майдану. Бо ми віримо в Майдан. Ми віримо, що там не були бандити, різуні, якісь псевдобандерівці, а був

народ, який зі щирого серця запротестував, сказав: «Досить нам того, треба бути собою, треба бути людьми!»

Нашим завданням є ці ідеали передавати починаючи з коліски. Але не чекати, коли ті, хто нині в колісці, доростуть. Треба працювати з молодшим поколінням, не зіпсованим радянською — матеріалістичною — ментальністю, яке має ще чистий молодечий ентузіазм. Із ними треба працювати, їх треба виховувати, порядно виховувати, дуже солідно виховувати».

18—21 лютого 2014 року стали кульмінацією Революції гідності. Згодом загинуло близько сотні активістів, яких назвали Небесною Сотнею. Найбільше було вбито саме в ці дні, 18—20 лютого, в урядовому кварталі та на майдані Незалежності. Тільки 20 лютого за наказом влади було розстріляно 47 беззбройних людей. Увечері 21 лютого Януковичу було висунуто вимогу добровільно скласти повноваження Президента. 22 лютого стало відомо, що він утік з України.

Як вважається, саме 20 лютого Росія розпочала спецоперацію захоплення Криму, яка надалі переросла у російську збройну агресію проти України.

«Коли застановляюся над тою подією, бачу в ній щось дуже християнського. Ісус Христос своєю смертю на хресті відкупив нас від гріха. Мені здається, що оця подія із Небесною Сотнею має особливе містичне значіння. Це не є тільки трагічна подія, вона є відкупленням нашого народу».

Восени 2014 року Блаженніший Любомир узяв участь у проєкті Українського інституту національної пам'яті «Майдан: усна історія», мета якого зібрати відео- та аудіосвідчення активістів Євромайдану про події зими 2013—2014 років.

«Коли почалася Революція гідності, він перший з представників Церков був там, аби дати людям знак надії, підтримки, але найважливіше — спрямувати людей у мирному, правильному напрямку.

На Майдані він закликав, з одного боку, молитися до Бога, а з другого — засукати рукави й працювати, не чекаючи, що все вирішиться саме собою.

Він у цьому сенсі не був романтиком. Він був дуже прагматичною особою. Водночас на всі події намагався дивитися з перспективи віри», — пригадує владика Богдан Дзюрах.

«Ми старалися жити ідеалами Шептицького»

У 2015 році Любомир Гузар переклав з англійської на українську та опублікував свою монографію «Андрей Шептицький. Митрополит Галицький. Провісник екуменізму», що лежала в основі дисертації, яку він захистив у 1972 році в Римі в Папському університеті Urbaniana.

30 серпня 2015 року Блаженніший Любомир отримав за неї Міжнародну премію імені Івана Франка. Він був першим лауреатом премії, яку вручив онук Івана Франка Роланд Франко «за визначний особистий внесок у розвиток суспільно-гуманітарних наук».

Любомир Гузар до кінця життя захоплювався діяльністю Митрополита Шептицького. І коли казав, що мріє бути Людиною, то як приклад наводив саме його.

«Він головно звертав увагу на релігійну єдність. Це була дуже важлива тема в житті митрополита Андрея. Він цікавився і вболівав за це, ще будучи новиком у монастирі. Особливо переймався релігійним поділом в Україні на католиків і православних і все своє життя працював над їхнім об'єднанням.

Митрополит Андрей докладав зусиль, щоб об'єдналися всі спадкоємці Київської церкви. Те, що ці зусилля не увінчалися успіхом, не значить, що він нічого не досягнув. На мою думку, він досягнув далеко більше від будь-якого іншого владика за останні двісті—триста років.

Митрополит Шептицький був свідомим українцем. Під державницьким оглядом мав певні заслуги. Як ми знаємо, дбав про науку,

про культуру. Він заступався за Україну на міжнародній арені. Але, на мою думку, головним досягненням, яке є надзвичайно важливе, — він старався відродити традицію нашої Церкви.

Багато моїх семінарійних товаришів народилися вже в Америці. Однак ми старалися жити ідеалами Шептицького, пізнати його позицію.

Східна традиція формувала і нашу культуру, і нашу ідентичність. Найважливіше в плеканні цієї традиції — бути собою, а також свідчити, що християнство не пов'язано з якоюсь людською культурою і що Христова наука однаково може бути присутня всюди.

Шептицький — це надзвичайна постать в історії нашого народу, у нашій Церкві. Тому напрошується порівняння з Мойсеєм. Шептицький робив для українського народу стільки ж, скільки Мойсей для свого».

Кобзар Незалежної України

Наступник Любомира Гузара часто просив його взяти участь у якихось заходах замість себе, але Гузар рідко погоджувався на це.

Останнє таке прохання Блаженніший Любомир виконав 17 березня 2017 року, виступивши під час урочистого засідання Верховної Ради з нагоди 100-ліття Української революції.

Йому минуло 84 роки.

А останній публічний виступ Блаженнішого Любомира Гузара був 2 квітня 2017 року в Патріаршому соборі Воскресіння Христового під час урочистої літургії з нагоди святкування 40-річчя від дня його архієрейської хіротонії.

«Сьогодні пригадуємо подію, яка сталася рівно 40 років тому в храмі монастиря Святого Теодора студита у Гроттафerratі біля Рима.

Блаженніший Патріарх Йосиф висвятив трьох єпископів: владу Степана Чміля, владу Івана Хому і мене. Ця подія як причи-

ну мала турботу за існування нашої Церкви в Україні та світі. Патріарх Йосиф боявся, що жорстокі переслідування нашої Церкви можуть заподіяти великої шкоди. Тому він відважився на такий дуже особливий крок.

Хочу згадати щось із того минулого і про щось просити вас. Якимсь Божим провидінням сталося так, що із тих у монастирській церкві присутніх залишився живим тільки я. Я почуваюся до обов'язку насамперед подякувати всім присутнім за святі молитви, за те, що сьогодні особливо згадали той час, ті переживання. Але було б дуже мало, якби я просив за молитви тільки тоді присутніх у Гроттаферраті у монастирській церкві. Хочу дуже серйозно попросити вас, аби у своїх молитвах ви згадали сотні, тисячі людей, яких також турбувала проблема існування нашої Церкви. Бо завдяки їм, що так жертвенно були готові нести тягар переслідування, завдяки їхній вірності святій Церкві наша Церква сьогодні існує.

Звідси моє друге до вас прохання. Часи лютого переслідування минули, але перед нами завжди залишається те саме завдання, та сама турбота, аби наша Церква, у повному значенні цього слова, була ототою Церквою, де люблять Господа Бога, де готові жертвенно послужити один одному. Моє до вас прохання, від імені моїх тих співбратів з минулини, прошу вас, молитесь і працюйте, аби наша Церква розвивалася, жила і в той спосіб прославляла Бога й служила нашому народові!»

31 травня 2017 року, о 18:30, на 85-му році життя після важкої недуги Блаженніший Любомир Гузар пішов із життя.

Спершу 1—3 червня з Любомиром Гузаром прощалися у Львові, 3 червня відбулася піша скорботна хода вулицями Львова від собору Святого Юра до храму Святого Михаїла, яка належить до монастиря студитів. Львів провів свого почесного громадянина в його останню путь під оплески.

Після цього траурний кортеж відбув до Києва, де тіло спочилого Любомира було виставлено в Патріаршому соборі Воскресіння Христового.

Протягом 4—5 червня у Києві з ним прийшли попрощатися тисячі людей: греко-католики, православні, юдеї, протестанти, віруючі і невіруючі, бізнесмени, артисти, політики. Ця сумна подія об'єднала всіх. Люди по кілька годин стояли в черзі, щоби віддати останню шану цій Великій Людині. Такого велелюдного прощання за часів незалежної України ще не було.

Поховали Блаженнішого Любомира 5 червня у День Святого Духа в крипті Патріаршого собору за участю всіх архиєреїв УГКЦ з усього світу, представників інших конфесій та віросповідань, перших осіб держави, дипломатичного корпусу. Участь у заупокійній літургії взяли посланець Папи Франциска архієпископ Циріл Василь, секретар Конгрегації Східних католицьких церков, Апостольський нунцій в Україні архієпископ Клаудіо Гуджеротті, єпископи УГКЦ та РКЦ, близько 600 священників, представники УПЦ КП та УАПЦ, родина покійного, численні вірні.

Під час похоронної проповіді Глава УГКЦ Святослав Шевчук назвав Блаженнішого Любомира Кобзарем Незалежної України:

«Цей наш химерний український Перебендя залишив нам наш сучасний національний епос своєю мудрістю, своїм словом, навіть своїм гумором і дотепністю. Це його кобзарський спів ми ще довго намагатимемося почути і зрозуміти через його аудіокнижки, фільми, звернення і навіть його блоги в Інтернеті. Любомир залишає нам у спадок нову підвалину новітньої християнської української цивілізації, яку нам з вами доручає Господь Бог розвинути та зібрати, нею жити і на ній будувати нашу вільну й незалежну Україну.

Блаженніший Любомир був нашим Патріархом. Але, знаєте, сьогодні є різні патріархи. Хтось уподібнюється до державного чиновника, хтось віропідданого служаки, хтось — до олігарха.

А Дух Святий уподібнив нашого Блаженнішого до дивного і хи- мерного Перебенді — Кобзаря наших днів. І тому ми вже відчуваємо, що його пісня не вмре, і не загине. Вона вже його пережила. Уже стала історією. Наші серця і душі продовжують співати, як кобза. Особливо ми це бачили в останні дні у Львові і Києві, коли десятки тисяч людей, слухаючи, молячись до нього і з ним, відчували себе заторкнутими його особою, його словом».

Любомир Гузар відійшов у вічність, залишивши нам свою мудрість. Він продовжує промовляти до нас через свої інтерв'ю, аудіо-книги, книжки, роздуми. Він залишається орієнтиром у житті мільйонів людей.

Про війну

Це російсько-українська війна. І цей конфлікт не виник учора, його послідовно готували роки десять тому. Ті, хто був при владі в Україні, певною мірою були ставлениками Росії. І те, що ми сьогодні маємо на сході, — це результат зомбування людей, яких довгі роки годували одним і тим же — брехнею. Вони й повірили. Війна закінчиться, але потрясіння, яке переживає наша держава, — це початок змін на краще.

Бути любленим

Найбільшим щастям для людини є не любити, хоча багато людей вважає, що це найбільше щастя. Ні. Найбільшим щастям людини є відчувати, що ми є любленими, і передати цю любов іншим людям. Це те, що ми називаємо іншим словом «бути милостивим» — передати іншим оте добре, у якому ми себе відчуваємо. Чому я хочу тобі послужити? Бо я відчув, що хтось мене любить, і я хочу цю любов передати тобі.

Про владу

Влада — це люди, яким доручено керувати країною, але це керування має бути відповідальним за справжнє добро: мир, збереження прав, захист від нападів. Хто має владу, той несе цей тягар, і за це мусить відповідати.

Влада є від Бога. В Україні, згідно з нашою Конституцією, владу має народ. То він вибирає конкретних осіб, котрим доручає дбати про загальне благо. І ті, кого обрано, мають пам'ятати, що вони відповідальні перед народом і перед Богом. Вони не мають влади без відповідальності, як і не мають влади необмеженої. Влада є від Бога, а її носієм є народ.

Бути політиком

Ми не маємо великої пошани до багатьох політиків у нашій державі, тому що вони погано поводяться. Але треба пам'ятати, що бути політиком, служити своєму народові є одним з найбільш шляхетних занять, яке може бути. Бути політиком — це щось дуже гарне, дуже достойне, якщо людина розуміє, що це значить.

Не бути дикунми

Ми не сміємо бути дикунми. Ми мусимо бути високоякісними людьми. І над тим треба працювати.

Як бути простим

Люди часто хочуть бути іншими, ніж вони є насправді. Вдають, що вони мудріші, ліпші, багатші... Хочуть відрізнятися від свого довкілля. На це є таке слово — сноб. Це є така людська неміч. Глупота.

Простота — це є надзвичайно цінна чеснота. Якось я мав нагоду відвідати племянника Митрополита Шептицького. Я прийшов до їхнього дому, і мене дуже гарно прийняли. А хто я був? Простий священник.

Мене прийняли дуже просто, не вдаючи Бог зна що, не надуваючись. Я відразу почувся як удома. Хоча це — графи, висока шляхта. Але вони мали дух тої шляхетної простоти. Вони були собою. І мені також дали відчуття своєї гідності, хоча я не є граф і не походжу з графського роду. А проста людина, яка прийшла відвідати, привітатися.

Пізніше я переказав свої враження одному професорові: «Слухайте, я пережив щось надзвичайне...» Він мені на те каже: «Не дивуйся, бо то був справжній пан, він не мусив нічого вдавати. Він був собою».

Бути простим — значить бути собою.

Дуже часто багаті люди, а особливо новобогаті, хочуть немовби доказати в якийсь спосіб, що вони ліпші від усіх інших, їм бракує тої простоти. Понижають другого, дивляться згори, ніби він ніхто. Це є неміч новобогатої людини.

Розкажу такий ще примір. Будучи студентом, я працював у готелі. Моє завдання було приймати гостей. І дуже легко було пізнати людину, хто справді шляхетний, а хто вдає, що він є хтось, щось, хоча є пустий. Люди культурні зверталися з такою простотою, що було приємно їм послужити.

А ті, що недавно до чогось доробилися, ставилися дуже нахабно, вимагали хтозна що. Такі люди — пусті, духовно невироблені.

Як подолати комунізм

Я був поза Україною 46 років. У 1990 році перший раз повернувся до Львова. Що мене найбільше стривожило з того, що я

побачив? Коли я йшов вулицями міста, ніхто не усміхався. Не до мене, а взагалі. Кожен собі йшов понуро й задумано, голова донизу... Що зробили комуністи? Відучили нас усміхатися. Гадаю, якщо ми почнемо усміхатися, і то всі почнемо: від найстаршого до найменшого, — то подолаємо цей комунізм.

Я вас запевняю, якщо ми зустрінемо одне одного погідною усмішкою, то збудуємо кращий світ і затремо, вилікуємо ті страшні рани, яких нам завдали попередні страшні тоталітарні режими. Це — наше завдання, наше бажання, наша ініціатива, до якої нас закликали Предстоятелі Церков. Це не фантастична справа, це щоденний маленький успіх... Крок за кроком, але в послідовний спосіб ми вирятуюємо і Україну, і наш рідний народ. І це наше завдання. Сьогодні є люди, спрагли правди, але є також люди, які бояться правди, проте й до них треба дійти.

Про поранених більшовизмом українців

Досі ми йшли шляхом посткомунізму, постбільшовизму, пострадянського. Ще дуже багато радянського є в нас сьогодні. Проте якщо ми з Божою допомогою будемо добре працювати, то звернемо на добрий шлях.

Коли я повернувся в Україну, мене запрошували сповідати людей. Коли я сповідав, то ніхто не признавався в крадіжках, бо люди не вважали це гріхом. Такою була система — хто не крав, той не жив.

У нас змінилися три покоління: 70 років радянської влади якраз і є три покоління... І всі вони дістали «виховання»: їх учили, як не довіряти одне одному, як уникати відповідальності, як ставати безбожними створіннями. Хай людей не змінили цілком, але їх дуже глибоко поранили...

Про популізм

У Святому Письмі написано: і будуть покарані за кожне пусте слово. А популізм — то є пусті слова, коли людину переконують не речовими аргументами, а гарними словами.

Про українські революції

Три майдани, три революції... Гадаю, вони цілком закономірні. І були вони всі на користь державі, а не проти когось. Вони не мали на меті знищити Україну, вони хотіли врятувати Україну. То влада була зацікавлена, аби насильством приголомшити народ, але їй це не вдалося, вона лише зганьбила себе. Бо коли хтось береться робити щось насильно, той свідчить про своє безсилля. Щоб бити, не треба великої філософії.

Про розчарування у Революції гідності

Чому деякі люди розчаровані? Бо вони думали, що на вербах виростуть грушки і що вони будуть благоденствувати. Якби люди взялися до роботи, не було б розчарування, було б усвідомлення: буду стільки мати, скільки попрацюю.

Розчарування не є цілковито оправдане, його причина — у браку активності та браку відповідальності. Не питає себе народ, не питає себе кожен, навіть ті, хто стояв на Майдані: а що я зроблю, що я зробив, щоб Україна була краща? Він запитує — а що мені дали після революції? А як нічого не дали, то він розчарований. Якби ми взялися до роботи, і взялися не поодинокі, але разом, то ото була б сила.

Дивіться, скільки у нас є добра! Волонтери! Скільки людей робить добро, а ті, що роблять добро — як вони будують, бо самі зростають, вони служать другим, підтримують наше військо. Якби не волонтери, де б ми були? Вже тепер поволі починають наші

справи нормалізуватися, але на початку ми нічого не мали, але була та воля. Отже, є в народі сила, є можливість. Але не тільки волонтери, кожен громадянин повинен працювати, думати і дбати. Тоді б не було причини бути розчарованим.

Як стати щасливою державою

Якщо б в Україні сьогодні кожий із нас замислився і сказав, що від цього моменту буде старатися робити тільки те, що корисне, що добре для мене, для ближніх, для мого народу, — ми були б найщасливішою державою, найщасливішим народом на земній кулі. Нас не може зробити щасливішими ніхто інший, а лише кожний з нас зокрема і всі ми разом.

Ми тільки вчимося бути державою, і нам треба дуже багато працювати над собою, серйозно працювати. І не дбати кожному лише про свою кишеню, але дбати про загальне благо — тоді всім нам буде добре. А є ще дуже багато людей у нас, які готові за гріш продати душу, на жаль. Багато з них це робить, продають себе за гріш. Але Бог дасть, може, що будемо крок за кроком це очищувати. Нам потрібне дуже солідне духовне очищення.

Власна держава — це наше право, це частина нашого нормального християнського церковного життя.

Уміти бути багатим

Бути багатим не є гріхом. Важливо, щоб ми ставилися до багатства не як до Бога, а як до дару від Бога. Те, що ви робите зараз, — робіть чесно, взірцево, робіть якнайкраще. Будьте добрими бізнесменами, бо Україна потребує багатих людей, але чесних!

Важливо, щоб молодь була переконана, що бути бізнесменом — означає обрати не тільки чесний, а й почесний шлях у житті; молоді

хотіли бути бізнесменами не тільки заради грошей, а й щоб отримувати насолоду від роботи і приносити людям добро, адже бізнесмен — людина творча.

Ці нові українці, нувориші, які щойно нагромадили кошти й не знають, що з ними робити, якимось хочуть себе проявити, намагаються показати іншим, що вони є кимсь, бо мають прекрасні будинки, люксові автомобілі, але в душі ці люди пусті, нічого собою не представляють. Людина справді багата є багата не тільки майном, а й багата духом.

Вона свідомо того, що багатство — це Божий дар, і що багатство не є початком усього. Така людина завжди намагатиметься духовно рости, вона вміє поводитися, вміє пошанувати ближнього, навіть людину дуже-дуже скромну, убогу

Не шукайте швидких і легких рішень. Думайте далеко, вивчайте кращі світові практики. Думайте, як провадити бізнес так, щоб не заробити на сьогодні-завтра, а щоб мати тривалі доходи і, по змозі, дати якомога більшої кількості людей можливість працювати гідно.

Любити себе

Любити себе — означає передусім зрозуміти себе. Якщо ви зрозумієте, хто ви, звідки прийшли і куди йдете, усвідомите свої таланти і побачите поруч ближнього, тоді твориться суспільство. Не любити себе самого — значить не розуміти свого призначення. Труднощі не повинні для нас ставати перешкодою бути собою!

Про віру

Віра — це спосіб життя і спілкування з Богом. Іншого способу спілкування з Богом немає. Ми не можемо зустріти Бога так, як можемо зустріти іншу особу, але ми можемо з Ним спілкуватися.

Як досягти змін

Україна потребує великих змін. Може, дехто питає себе, звідки придуть ті зміни? Може, хтось нам їх подарує чи виборє? Ні. Оці великі зміни, яких бажаємо, бо вони насправду потрібні нашій державі, народу, мусимо вибороти самі. Коли працюватимемо, то осягнемо те, що потрібно.

Неоголошена війна поставила українців перед необхідністю змінюватися. Адже багато з нас були радянськими людьми, які звикли до того, щоб ні про що не думати, що про них дбає держава, а їхнє головне завдання — споживати. Натомість нам важливо зрозуміти: якщо ми не робитимемо щось добре, з нас нічого не вийде.

Оборонятися

Безумовно, коли є агресія, кожен з нас має право боронитися. Це нормальна річ. Але треба використати всі можливі засоби, аби цього не трапилося.

Той, хто погрожує посягнути з мечем, мусить пам'ятати, що меч може повернутися і проти нього. І Бог тут є суддею. Життя людей остаточно є під Божим покровом, і Бог ним керує. І думати про суто людські успіхи, не врахувавши, що Бог є володарем людського життя, легководушно. Хто мечем воює, від меча може загинути.

Як не змарнувати шанс

Щоб не змарнувати шансу Революції гідності, треба працювати. Перестати красти, брати і давати хабарі, не горнути гроші для себе, а працювати для суспільства. Виглядає, що той вибух — уявімо

велику хвилю води — усе ще йде. І що при Божій допомозі й нашій праці ми його не втратимо. Але якщо знову обиратимемо бандитів у Верховну Раду, як було перед тим, — змарнуємо і другий Майдан. Тоді чекатимемо на третій. Але я надіюся на краще, бо прийшло покоління, яке не дуже заражене радянськими звичаями, мисленням. І коло них є поважне число старших людей, які готові працювати над змінами.

Бути свободним

Свобода — це не є робити що мені хочеться, сваволя. Свобода — це могли робити добро, щоби бути свободним. Хто сповняє волю і закон — є свободний, не є зв'язаний, поневолений.

Для справжньої свободи людей ще треба виховувати, а наша сьогоднішня трагедія в тому, що такого виховання нема, бо свобода не дається просто так, за неї ще треба боротися і власне лінивість долати.

Про війну Росії проти України

Україна обов'язково вистоїть у цій війні. Але вона повсякчас у майбутньому має дбати про свою безпеку, бо Росія — імперія, а значить — агресор. І це показала історія. Якщо думатимемо, що хтось нам щось дасть — помиляємося. Волю треба здобувати в боротьбі!

Про християнський патріотизм

Християнський патріотизм — це любити свій народ і бути вірним йому до смерті. Але не можна водночас ненавидіти якийсь інший народ, бо це противиться Божому закону.

Який мир нам потрібен

Є різниця між миром і перемир'ям. Перемир'я — то є пакт неагресії. Але не це бажана розв'язка. Щоб досягти миру, обидві сторони, які є заангажовані, мусять його прагнути. Не може бути так, щоб одна сторона хотіла миру, а інша робила послугу: «Ну добре, не будемо на тебе нападати». То лише перемир'я. Там, де тільки одна сторона бажає миру, його не буде. Псевдомир нам практично нічого не дасть. Може, на два тижні перестануть стріляти, а пізніше знову почнуть.

Про батьківську любов

З перших хвилин свого життя дитинка розвивається в позитивному руслі настільки, наскільки відчуває щирю любов своїх батьків. Місяць за місяцем, рік за роком на цей процес впливає те, чи дитина відчуває любов і пошану до себе від батьків, родини і друзів, а також стосунки батька та матері, їхнє ставлення до інших людей, їхня поведінка загалом. Про все це дуже гарно сказав наш Кобзар: «Раз добром налите серце ввік не прохолоне».

Дитина від перших днів свого існування потребує любові батьків: так вона зможе належно розвиватися і закласти тривку основу для всього свого життя. Тому основне завдання батьків — створити належну атмосферу любові.

Безумовно, дитина має відчутти, що її люблять, але батьківська любов повинна бути, наважуюся сказати, мудрою. Що маю на думці, вживаючи слово «мудра»? Батько й мати, творячи атмосферу любові, повинні дати відчутти дитині її гідність і гідність інших людей — старших і таких самих, як вона, дітей.

Важливим елементом у такому здоровому і творчому підході є дисципліна або лад. Дисципліні повинні підпорядковуватися всі члени сім'ї, передусім батьки: на все є свій час і щодо всього певна

позиція. Ця дисципліна без зайвого нав'язування та шуму є нормальною обставиною сімейного життя. Дитина, виростаючи в умовах такої дисципліни, сприймає її як samozрозумілу обставину і дотримуватиметься її в дальшому житті.

Наступна важлива річ, яку повинні брати до уваги батьки і педагоги, — кожному дитину належить виховувати в душі бажання робити добро іншим, чи батькам, чи товаришам, чи братам і сестрам.

Про вибори

От ідуть вибори, а люди продаються — легко продаються, легко йдуть на те, щоб покласти собі в кишеню якихось зайвих кілька гривень і забрати кілька кілограмів чогось поживного... Але чи думають вони про те, що при цьому продають свою свободу?.. Гадаю, що багато людей хоче бути вільними, але свобода — дуже велике поняття, і не лише політичне. Бути вільним, розуміти свою людську гідність у всій повноті й намагатися жити згідно з цим — це велике завдання. Є люди, які справді цього бажують і йдуть до цього. Але треба відрізнити їх від тих, хто хоче не свободи, а сваволі, тобто можливості робити все, що заманеться.

Чому так багато фальсифікацій на виборах? Бо люди не замислюються над певними речами. А якби всі підійшли до виборів серйозно та чесно, все було б інакше. Але для цього треба почати дуже серйозно думати: про себе, про інших, про відповідальність перед Богом. Тоді наші вибори будуть кращими, ніж деінде. Це є цілковито можливим. Треба лише цього дуже хотіти і здійснювати це.

Україна — Європа

Мені не подобається, що в ЗМІ часто пишуть «Європа і Україна». Ми були Європою від самих початків. Про це свідчить історія.

Наприклад, київського князя Ярослава Мудрого називали «свекром Європи». Маючи, якщо не помиляюся, дванадцятро дітей, він одружував їх із синами і доньками королів, князів всього Європейського континенту. Ярославові діти почували себе деінде як вдома, оскільки були європейцями. Цей історичний факт має глибоке значення для нас. Але чи нині ми справді маємо той європейський дух? Я був би нещирим, якби відповів ствердно. Однак це не наша вина. Українців насильно намагалися відірвати від Європи. Так само насильно намагалися відірвати від Бога. Це відбувалося майже паралельно. Тому, переживаючи сьогодні певні труднощі, мусимо боротися за те, щоб згадані європейські цінності стали для нас програмою щоденного життя.

Читати Кобзаря

Біблія і Шевченко допомагали їй були основою національної, релігійної ідентичності. І для свідомих людей не може бути сумніву в побожності Шевченка.

Він так говорить, що і престарілий, і дитина можуть тішитися тим, що читають. На мою думку, це — прикмета великого поета.

Шевченко з наших поетів, можливо, найкраще зумів висвітлити нашу українську душу. Хто хоче пізнати українця — мусить читати Шевченка.

Я радо бачив би, якби люди — малі діти, старші, престарілі — не лише читали Шевченка, а й рецитували його. Якщо б ми всі це зробили — перейняли дух Шевченка, дух українства, який він так прекрасно схопив, то другорядні справи, з якими нам сьогодні доводиться мати справу, боротися, перестали би бути такими важливими. Тому що ми були б дуже свідомі, хто ми є. І що ми є один народ, одна єдність, одна велич.

ЗМІСТ

Переднє слово. Віктор Єленський	3
Сходження Любомира Гузара	
Молитва, освіта і все українське	5
«Я ще не мав уявлення, що займу місце Митрополита Андрея»	13
«Коли приїдеш до Америки, то дуже прошу на навчання до семінарії»	23
«Йосиф Сліпий збудив нас до розуміння, що ми — один народ і одна Церква»	26
«Його особистість була відкриттям нових вимірів духовного життя»	30
Таємний єпископ	35
«Україна — то є дійсність»	41
«Наша програма — допомогти віруючим і невіруючим»	47
«Ми знали, що люди чекають Папу, але такої кількості народу не сподівалися»	49
«Якщо я є Главою Української церкви, то не можу бути громадянином іншої країни»	57
«Це не натовп, а відповідальні громадяни»	59
Символ наближеної до людей Церкви	61
Він відчував особисту відповідальність за українців у світі	64
«Минулого не повернемо, але ми повинні навчитися не повторювати помилок»	65
Розчистити шлях до єдності	71
Храм із «цеголок»	76
Повернення осідку Церкви — це пророчий жест	78
Останнє величне діло перед зреченням	83
Усі матеріали він знав на пам'ять	88
Людина на всі пори року	89
Теплою рукою	94

Загибель Небесної Сотні стала відкупленням нашого народу	98
«Ми старалися жити ідеалами Шептицького»	104
Кобзар Незалежної України	105
Про війну	108
Бути любленим	108
Про владу	109
Бути політиком	109
Не бути дикунами	109
Як бути простим	109
Як подолати комунізм	110
Про поранених більшовизмом українців	111
Про популізм	112
Про українські революції	112
Про розчарування у Революції гідності	112
Як стати щасливою державою	113
Уміти бути багатим	113
Любити себе	114
Про віру	114
Як досягти змін	115
Оборонятися	115
Як не змарнувати шанс	115
Бути свобідним	116
Про війну Росії проти України	116
Про християнський патріотизм	116
Який мир нам потрібен	117
Про батьківську любов	117
Про вибори	118
Україна — Європа	118
Читати Кобзаря	119

Науково-популярне видання

Серія «Знамениті українці»

КЛИМОНЧУК
Оксана Миронівна

ЛЮБОМИР ГУЗАР

Головний редактор *О. В. Красовицький*
Відповідальна за випуск *О. О. Ломака*
Художній редактор *О. А. Гугалова-Мешикова*
Технічний редактор *Г. С. Таран*
Комп'ютерна верстка: *І. Л. Цибульник*
Коректор *Р. Є. Панченко*

Формат 70×108 ¹/₃₂.
Умов. друк. арк. 5,60. Облік.-вид. арк. 5,90.
Тираж 1000 прим. Замовлення №

ТОВ «Видавництво Фоліо»
вул. Римарська, 21А, м. Харків, 61057
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 5244 від 09.11.2016

Сайт видавництва:
www.folio.com.ua
Електронна адреса:
market@folio.com.ua

Надруковано з готових позитивів
у ТОВ «Видавництво Фоліо»
вул. Римарська, 21А, м. Харків, 61057
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 5244 від 09.11.2016

Климончук О.

К49 Любомир Гузар / Оксана Климончук; літ. ред. В. Ільченко; передмова В. Є. Єленського; худож.-оформлювач О. А. Гугалова-Мешкова. — Харків: Фоліо, 2019. — 121 с.: іл. — (Знамениті українці).

ISBN 978-966-03-5098-4 (Знамениті українці).

ISBN 978-966-03-8821-5.

Блаженніший Любомир Гузар — український релігійний діяч, патріарх-предстоятель Української греко-католицької церкви, яку очолював протягом 10 років. За цей час зумів перенести осередок зі Львова до столиці, надавши конфесії загальноукраїнського масштабу. У 2005 році був одним із кандидатів на ватиканський престол. Він став першим главою в історії УГКЦ, який добровільно зрікся своїх повноважень. Його за життя визнали великим, проте немає такого мірила, яким би можна було досягнути вплив Блаженнішого Любомира на порозуміння між християнами, на самоусвідомлення українського суспільства, зрештою, на ті події кінця XX — початку XXI століття, що створили сучасну Україну.

УДК 929:281.9

Для нотаток

Для нотаток

Для нотаток

Для нотаток

Для нотаток